

Nauatlajtoli tlen uaxtekapaj tlali

*Lengua náhuatl
Región Huasteca*

Tercero y cuarto grados

Ejercicios

NOMBRE DEL ALUMNO (A)	
ESCUELA	GRUPO
POBLACIÓN	
ENTIDAD FEDERATIVA	

Este libro de texto ha sido elaborado por el Gobierno de la República y se entrega en forma gratuita a los niños de las escuelas primarias del país.

Los juicios y opiniones de los maestros, de los padres y de los alumnos son muy importantes para mejorar la calidad de este libro. Sus comentarios pueden ser enviados a la siguiente dirección:

COMISIÓN NACIONAL DE LIBROS DE TEXTOS GRATUITOS

Rafael Checa núm. 2 col. Huerta del Carmen
C.P. 01000, México, D.F.

Las obras de arte que ilustran las cubiertas de los libros de texto gratuitos son representativas de las grandes etapas del arte mexicano. Constituyen un valioso respaldo educativo y son motivo de orgullo nacional.

SEP

Libro de texto en lengua náhuatl de la Región Huasteca.
Elaborado en la Dirección General de Educación Indígena de la Subsecretaría de Educación Básica de la Secretaría de Educación Pública

Autores

Guillermo Canales Juárez, Rutilio Méndez González,
Juan Hernández Miranda y Eusebio Roque Cerroblanco

Ilustración

José Luis López Camacho, Jaime Hernández García, Eduardo Bautista,
Virginia Ayala Almanza, Rocío Ayala Almanza, Efraín Rodríguez, Marco Antonio Ávila,
José Joaquín Meza Rodríguez, Julieta Pinzón, Ramón Barba y Benjamín Yanos

Fotografía

Archivo Iconográfico de la Dirección General de Educación Indígena

Ilustración de Portada

"La milpa de Don Ricardo", 3.86 x 5.57 m.

Pintado por los niños nahuas de la comunidad

Ometepetl, Tetela de Ocampo, Puebla.

Lorena Prudencio Díaz, Gerónima Bonilla Lemus, Oscar Sánchez de la Luz,
Alejandro Bonilla Prudencio, Inocencio Cruz Sánchez, Francisco Cortés López,
Catarino Ramírez Cortez, Arnulfo Lucas Sánchez, Héctor Segura Prudencio,
Rosa Sánchez Ramírez, Érika Martínez Leal, Clemencia Roque Cruz,
Isidro López Ramírez, Angelina Calderón Peña, Rosa López López,
Anselmo Manzano Bonilla, Dionisia López Bonilla, Rosa González Posadas,
Adrián Sánchez Pérez, Silverio Carmona Martínez, Martha Lucas Ramírez,
Antonio Guevara López y Antonia Martínez López

D.R. © Colorín colorado. El arte de los niños indios. México, 1993
Reproducción autorizada por el Fideicomiso para la
Salud de los Niños Indígenas de México, A.C.

D.R. © Secretaría de Educación Pública, 1996
Argentina No. 28
Col. Centro, C.P. 06029
México, D.F.

ISBN 978-968-29-9142-4

Primera edición 1996

Décima séptima reimpresión 2013

Impreso en México

*La Patria (1962),
Jorge González Camarena.*

Esta obra ilustró la portada de los primeros libros de texto. Hoy la reproducimos aquí para que tengas presente que lo que entonces era una aspiración: que los libros de texto estuvieran entre los legados que la Patria deje a sus hijas y a sus hijos, es hoy una meta cumplida.

A seis décadas del inicio de la gran campaña alfabetizadora y de la puesta en marcha del proyecto de los libros de texto gratuitos, ideados e impulsados por Jaime Torres Bodet, el Estado mexicano, a través de la Secretaría de Educación Pública, se enorgullece de haber consolidado el principio de la gratuidad de la educación básica, consagrada en el Artículo Tercero de nuestra Constitución, y distribuir a todos los niños en edad escolar los libros de texto y materiales complementarios que cada asignatura y grado de educación básica requieren.

Los libros de texto gratuito son uno de los pilares fundamentales sobre los cuales descansa el sistema educativo de nuestro país, ya que mediante estos instrumentos de difusión del conocimiento se han forjado en la infancia los valores y la identidad nacional. Su importancia radica en que a través de ellos el Estado ha logrado, en el pasado, acercar el conocimiento a millones de mexicanos que vivían marginados de los servicios educativos y, en el presente, hacer del libro un entrañable referente gráfico, literario, de conocimiento formal, cultura nacional y universal para todos los alumnos. Así, cada día se intensifica el trabajo para garantizar que los niños de las comunidades indígenas de nuestro país, de las ciudades, los niños que tienen baja visión o ceguera, o quienes tienen condiciones especiales, dispongan de un libro de texto acorde con sus necesidades. Como materiales educativos y auxiliares de la labor docente, los libros que publica la Secretaría de Educación Pública para el sistema de Educación Básica representan un instrumento valioso que apoya a los maestros de todo el país, del campo a la ciudad y de las montañas a los litorales, en el ejercicio diario de la enseñanza.

De esta forma, el libro ha sido, y sigue siendo, un recurso tan noble como efectivo para que México garantice el Derecho a la Educación de sus niños y jóvenes.

Nauatlajtoli tlen uaxtekpaj tlali

***Lengua náhuatl
Región Huasteca***

Tercer y cuarto grados

Ejercicios

PRESENTACIÓN

Este libro de texto está dirigido a las niñas y los niños indígenas que cursan la educación primaria, tiene el propósito de favorecer el aprendizaje de la lectura y la escritura de la lengua indígena que se habla en su comunidad.

Se espera que este libro sea utilizado en forma creativa, tanto por el profesorado como por las niñas y los niños, en este ciclo escolar y los subsecuentes, para dar respuesta a los problemas particulares que se presenten en el desarrollo de la expresión escrita y la comprensión lectora.

En el libro se encuentran diferentes textos, algunos hablan del entorno físico de los alumnos, objetos y cosas que hay en la comunidad, y otros se refieren al entorno social y cultural, pues relatan las costumbres, fiestas y leyendas de la región.

Su elaboración estuvo a cargo de profesores indígenas bilingües con experiencia en la enseñanza de su lengua materna así como con profundo conocimiento de la cultura de sus comunidades. Para la redacción, los autores consideran el enfoque comunicativo propuesto en el *Plan y Programas de Estudio para la Educación Primaria 1993*.

Este libro de texto podrá ser enriquecido a partir de las observaciones y consideraciones que profesores, padres de familia, comunidades y organizaciones civiles indígenas realicen acerca del lenguaje utilizado, los contenidos, las ilustraciones, el formato y la presentación.

IXPANTILISTLI

Ni amochtli tijtlaliaj inmako okichpilmej uan siupilmej ankij momachtiaj Tlen eyi uan tlen naui xiuitl tlen se ixelka tlamachtilistli, pampa moneki kiyekosej tlaixpouasej uan tlajkuilosej ika inineltlajtol tlen ika tlajtouaj ipan inchinanko.

Tlamachtianij uan konemej ma kitekiuikaj ika miyak tlalnamikilistli uan nejnemilistli ipan ni se uan ome xiuitlamachtilistli, tlaj kej ni kitekiuisej nimaj kiyekosej tlajkuilosej uan kuali kikuamachilisej nejtolistli.

Ni amochtli kipia tlajtlamantik nejtolistli, kitempoua tlen tlaojonkaj ipan chinantli, tlen nemilistli, iluikixtilistli tlen mochiua uan ueuejlatempoualstli.

Kichijchijkej maseualtlamachtianij ankij kiixmatij tlamachtilistli ika maseualtlajtoli uan nemilistli tlen moyeyekoua ipan chinantli. Amochchuanij kikuikaj nejnemilistli ipan amatlamachtilinejnemilistli tlen se ixekka tlamachtilistli 1993, kampa kiijtoua kenijkataj moyekanas tlamachtilistli ika tlajtolyotl.

Ni amochtli kuali kiijitasej tlamachtianij, tetajmej, chinantinij uan maseualtekinechikolistinij uan kiijtosej kenijkatsaj mokualsenkauas uan kenijkatsaj kuali motekiuisej maseualtlajtolyotl, kuali kitekiuisej ixtlamatiltlamantli, tlaixkopinkayotl uan ixpantilistli.

ÍNDICE

TÍTULO	PÁG.
Nochaneuaj	10
Nochaneuaj nochi tekitij	16
Chantli	22
Tlen tochikaualis	29
Se tekipacholi	35
Tlen onkaj ipan tochinanko	40
Mijkailuitl	46
Komontekitl	52
Tlapejketl	58
Se chianko inemilis	64
Tatlamachtiloyan iixnextilis	70
Ijkinij timouikaj ipan tlamachtiloyan	76
Tlen tijyejyekouaj ipan tlamachtiloyan	82
Sekinok tekitlamchtiloyan	88
Toyolchikaualis	94
Atemilotl Diana	100
Tijtlepanitaj semanauak yolistli	106
Yolkamej uan Kuantinij	112
Atl	118
Tlapasuulistli	124

ÍNDICE

TÍTULO	PÁG.
Tlen moeliltia uan tlen tijkuaj	130
Miyak tlamantli timokouiaj	137
Tlen monamaka	143
Tlen ika titlasakaj	149
Tiankisouanij	154
Tlen tijtookaj	161
Kampa timiltekitij	167
Titepetlakuaj	172
Tikinmokuitlauiaj kaltlapialmej	179
Tlachijchiuattekiti	185
Tonauaneluayo	190
Toneltlajtol	197
Kampa nauatlajtouaj	202
Nauanemilistli uan nauatlajtouaj	208
Tlatlepanitalistli	214
Tomexkotlal	221
Mexko maseualmej	227
Mexikayotl	233
Tlanauatilamatini	239
Ueyi tlanauatijketl	244

Nochaneuaj

Timiyakij tiitstokej nochaj, nochi timoikneliaj. Nonana uan noaui kualkaj meuaj, yauij ontlapakaj, teipaj tisij, tlakualchiuaj, tlaxkalchiuaj, tlapajpakaj uan tlachpanaj. Tlen tikonemey techpaktia timauiltisej yeka kemantika nomachiknij Beto uan nomachkonej Felipe timosentiliaj tokaltenoj uan miyak tlamantli mauiltistli tijchiuaj. Notata yaluaya yajki kintlaluito noteotaj uan noteonaj, pampa mochiuas ne nochaj se iluitl uan tijnekij ma ualakaj techpaxalokij.

Kiiluichiullisej nopiliknij Rosa. Ya tlakatki se xiujtla.
Nochaneuaj miyak tlamantli tlachijtokej: tamali, atoli,
tlakuali uan xochikoskatl. Nojkia tikinnotstokej tlapitsanij.
Niyolpaki nijmachilia pampa nochi timonechikosej, ualasej:
nomachikniuaj, noueyitatauaj, notlaiuaj, noaiuuaj,
notexuaj uan nosiuaiкнуaj,
Nijmati san ontonilij uan na axnijnekiskia ma nimaj
mokuapakaj pampa chenej niyolpaki kemaj
techpaxalouaj noteixmatkauaj.

Kuali xitlaixpoua uan xitlanankili ipan
flauasantli.

Notata yai kimpaxaloti noteotaj uan noteonaj.

¿Ajkia yai tepaxaloti?

Rosa tlakatki se xiujtla.

¿Ajkia tlakatki se xiujtla?

Nonana kualkaj meua.

¿Ajkia kualkaj meua?

Nochaj mochiuas se tlailuikixtilistli.

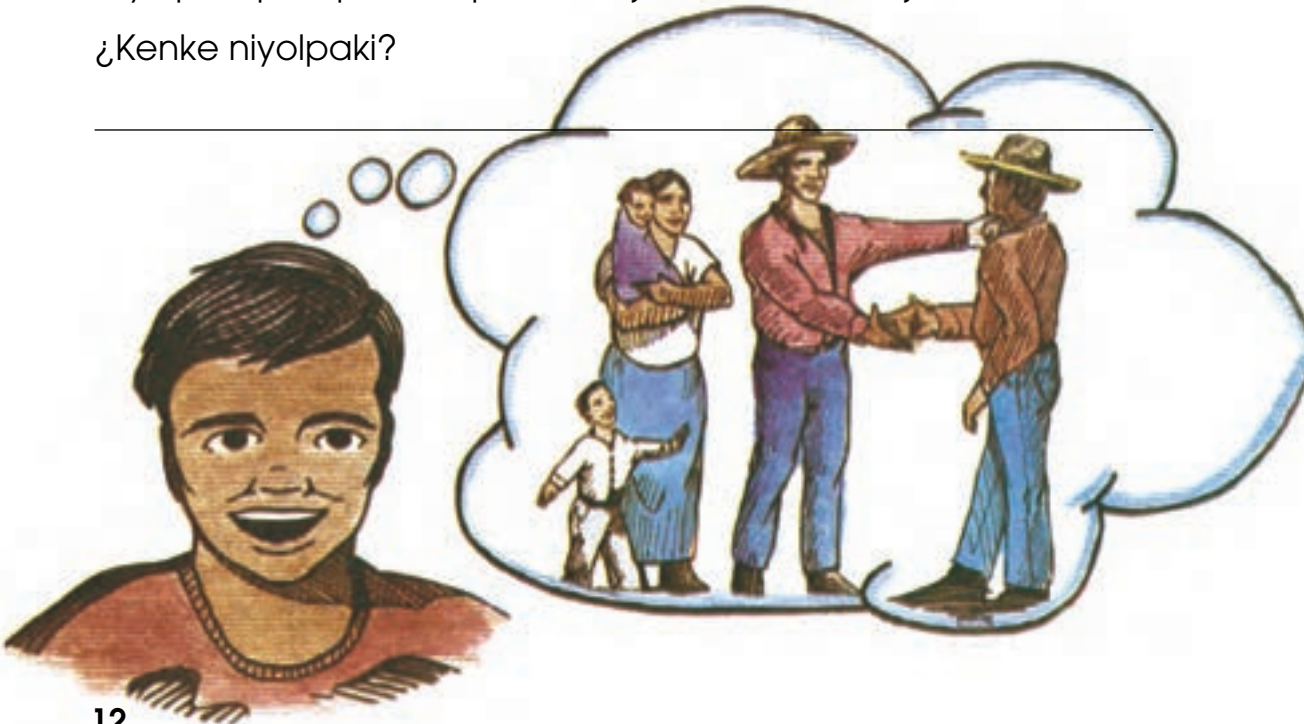
¿Kampa mochiuas se tlailuikixtilistli?

Niyolpaki pampa techpaxalouaj noteixmatkauaj

¿Kenke niyolpaki?

Xikixpoua uan xijmotskilti kampa itechpoui.

Pampa nimosiuajtij iuaya lichpokaj

Notata isiuaknij

Pampa mosiuajtij iuaya noueltij

Itlakaiknij notata

Notlayi ikonej

Noiknij isiuaj

Noiknij ikonei

Ikoneuaj noteotajuaj

noteoikniuaj

noai

nomonaj

notlayi

nomachiknij

nouejpol

noues

notex

nomachkonej

Xijyejyeko kenijkatsaj tikiniluia
moteixmatkauaj.

Axnotata uan flauel nechiknelia, ya itata nomachiknij.

¿Ajkia ya?

Notlayi ikonej noaui, ikonej notlayi uan notata iknimej.

¿Ajkia ya?

Notata itata, nonana iyextata.

¿Ajkia ya?

Nikiknelia uan nechiknelia, nochi tonali timomajtokej.

tikiluichiulliaj majtlaktli itekij mayo meetstli.

¿Ajkia ya?

Motata notata, monana nonana.

¿Ajkia tojuantij?

**Moneki ma tijkakikaj uan ma tijtlepanitakaj
kemaj techojmakaj tochaneuaj, pampa kej nopa
kuali timopanoltisej ipan tonemilis.**

**Amo xitekokoli, pampa teipaj
timokokolismakas.**

**Kemaj tikuaxilotekis ma amo
kiita ankij kouakualotok.**

Amo xitechajcha, pampa tixiyotis.

**Amo ximoseui ipan tenamastli,
pampa flauel titlatsiuis.**

**Amo ximoseui chikiko, pampa
mitskuas chichi.**

**Amo xijmikti tentopitsij,
pampa mikis mokonej.**

**Amo xipano kampa mopotsojtokej
tsikamej, pampa tikokotis.**

**Xijmalui totlakualis sintli,
pampa ika tiyoltokej.**

Nochaneuaj nochi tekitij

Nochi nochaneuaj tlauei tekitij. Notata tlaixteki pampa kichiuas tonalmili. Namaj axtitlamaseuaj pampa tijpixtokej miyak tlakualistli: sintli, etl, ayojtli uan ajolij. Namaj ni tonali tiyauij tlayis notata, kiijtoua kichiuas xopanmili, tojuantij tiyolpakij pampa tijnekij tijpaleusej kemaj kitlameuis piltooktsitsij. Noueltiuaj kiijtouaj kipaleusej nonana kemaj tlaxkalchiuas uan tlaxkalkauati, nochi tojuantij timosansejkopaleuiaj, ijkinoy amo ouij tijchiuaj se tekitl.

Notata kemaj ueli yauí Xaltokaj kionnamaka sintli uan etl,
kikojteua miyak tlamantli tlen tijkúasej.
Nonana kinmachtia noueltiuaj kenijkatsaj tlaítsomasej,
kemaj tlamijya tlaítsonchiuaj yauíj kionchikueniaj toyoyoj.
Tojuantij tiasakaj uan titlachpanaj, ijkinój yejyeksíj
tlitstokej ipan tochaj, nochi timoikneliaj, nojkia
tíjmokuitlauiaj tlen toaxka pampa ika toyolchikauális
tíjchiuaj totekíj uan íjkinój tikixneskayotiaj tochaj.

Xikijkuilo ipan flauasantli tlen tekintl kichiuj
mochaneuj.

¿Tlen tekintl kichiua motata?

¿Tlen tekintl kichiua monana?

¿Tlen tekintl kichiuj moueltiuaj?

Uan ta ¿Kenijkatsaj titlapaleuia mochaj?

Xijtempoua iuaya mouampoyouaj tlen pano ipan nejtolistli.

¿Ajcia kichia
tlaxkali?

¿Tlaya momachtiaj
moueltiuaj?

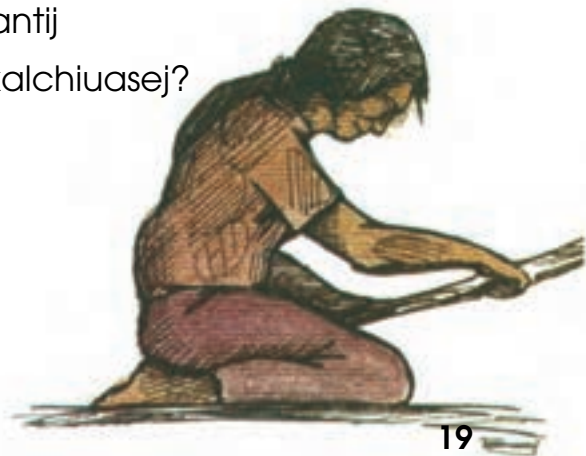
Ajcia
tlamachtia
tlajtsomalistli?

¿Tlen tekiti kichijki
motata?

¿Ajcia
injuantij
tlaxkalchiuasej?

Xijnamikti ika se tlaucasantli tlen intekij tlakamej
o siuamej.

flaixuiteki

tlaxkaloua

pixka

flajtsoma

tlachikuenia

flajchinoua

tlapoxaua

atlakui

tlakualchiua

kuajkuau

tlapatska

tlachpana

tamalchiua

kuatlapana

tlasaka

panchiua

Ximoyoltejteemo uan xitlanankili.

1.- ¿Tlen motekiuia kemaj motata ontlaichinoua?

2.- Kitekiuia uitsmalotl, ikpatl uan yoyomitl.

¿Tlen kichiua?

3.- ¿Tlen motekiuia kemaj se pixka?

4.- Tijtekiuia tookoni, kuaflatooktli, morral uan xinachtli.

¿Tlen tijchiua?

5.- ¿Tlen motekiuia kemaj tlachikueniaj?

6.- Kitekiuiaj tixtli, pajpatla o totomochtli, chili, istatl uan

chachapali. ¿Tlen kichiuaaj?

A colorful illustration of a traditional thatched roof structure, likely a house or a public building, with a stone wall in the foreground. The roof is made of brown and yellow thatch, and the wall is made of blue and white stones. The background shows green trees and a blue sky.

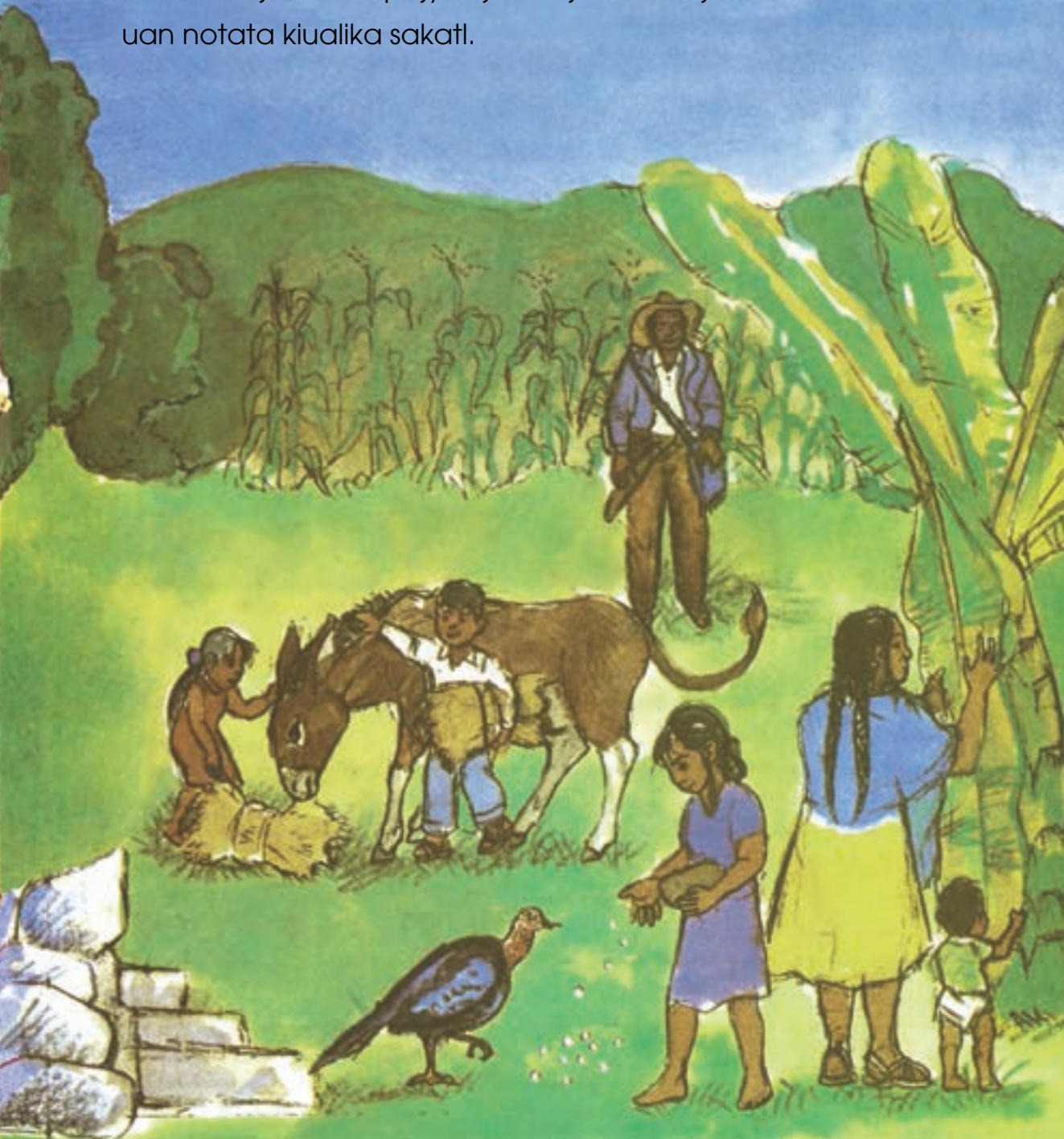
Chantli

Ipan nochaj tiitstokej: notata, nonana uan noikniuaj Mariano, Pedro, Lucía uan Eugenio.

Totatauaj kijtoug ma timoiknelikaj uan ma timopaleuikaj nochi tlen tiitstokej ipan tochaj. Nojkia techiluij ma tikintlepanitakaj nochi touampoyoug tlen itstokej ipan sekinok chantli. Tlen tiiknimel kualkaj peua titlapaleuij tlen moneki ipan tochaj: titlaoyaj, titlatlamakaj, tionmiltlachiaj, tiatlakuiteug uan teipaj tionmomachtiaj.

Uan kemaj tikisajya, nonana techchia ika pakilistli uan
techtlamaka, teipaj tijchiuaj tlamachtiltekitl, ipan s bado
tikompaleuij totata tlameua. Noueltiuaj injuantij
kiontekij pitsajchili, xolokilitl, selajoytli, ayojxochitl, nanakatl.
Uan kemaj timokuapajya tijuajlikaj kuatlauejueloli, isuatl
uan notata kiuajlika sakatl.

Ximopouilikaj kenijkatsaj initstokej imochaj uan
teipaj xikijkuilokaj

Xikixpoua uan xijyejyeko ni se ome tlajtolpamitl.

Yayauik chichi motlaloua kuantitlaj.

chokoxtik _____
tenextik _____
chipauak _____
_____

Yayauik chichi motlaloua kuantitlaj.

kauayoj _____
mistoj _____
pitsotl _____
totolij _____
_____

Yayauik chichi motlaloua kuantitlaj

tlakua _____
tlachia _____
atli _____
kochi _____
_____

Yayauik chichi motlaloua kuantitlaj.

ojtipaj _____
kalixpaj _____
atlajko _____
_____

Xikijkuilo tlen motlamachtijkaj mitsiluis.

Xikixpoua tlajtolpamitl uan xikijkuilo kena tlen
kijjtoua melauak uan amo tlen axmelauak
ueujtlajtoli.

Amo tikintlachtekilis mouampyouaj.

_____

Xikauilti tlitl.

_____

Ximeua ijnaltsij.

_____

Amo tijnajnankilis monana.

_____

Xijtepeua tlisoli atenoj.

_____

Amo xikimpaleui mochaneuaj.

_____

Xikamati tlen melauak.

_____

Xikinixpano mouampyouaj.

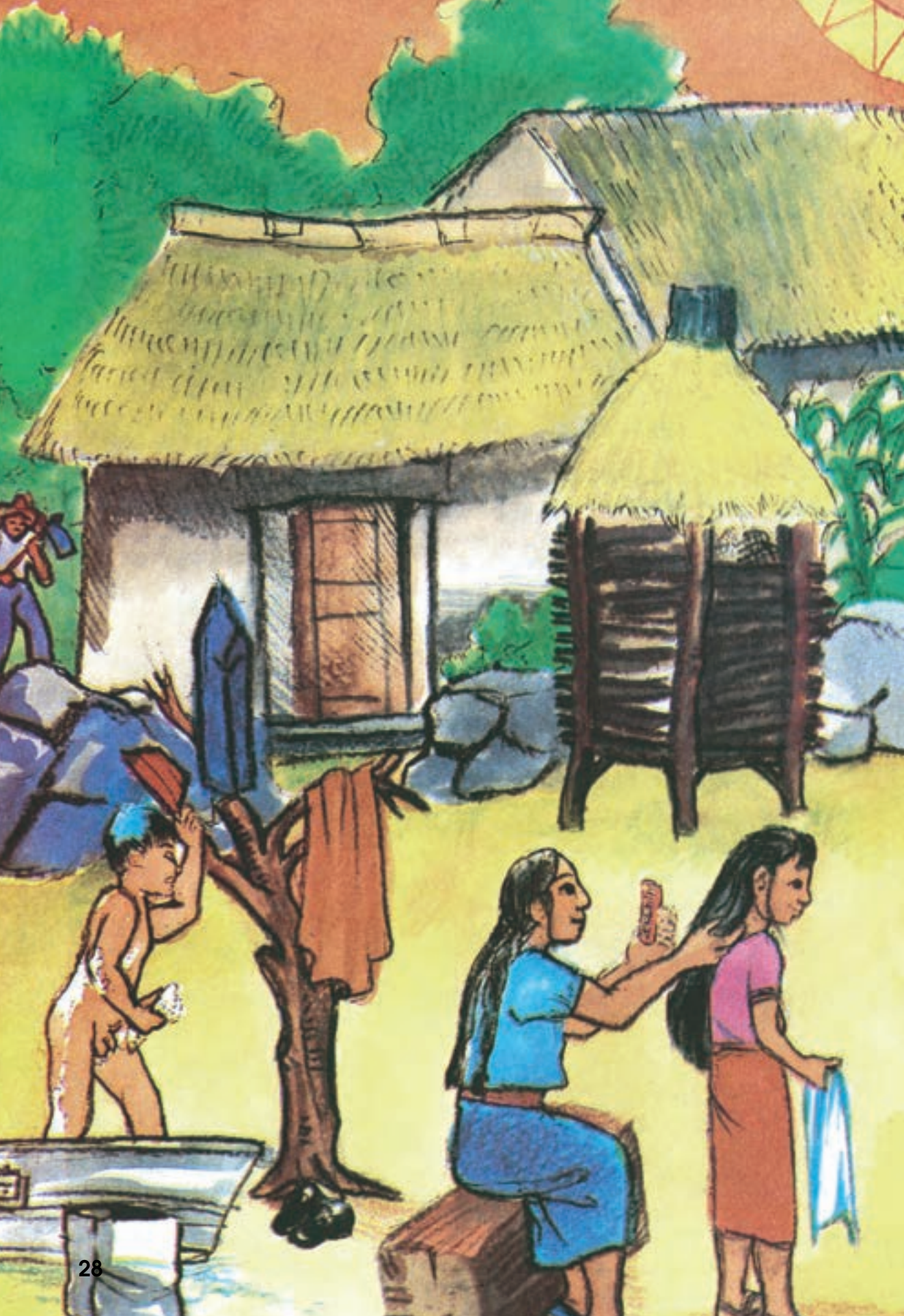
_____

Tlaj titlakuas achtoui ximomajteki.

_____

Xikochi iniuaya tlapijalmej.

_____

Tlen tochikaualis

Nonana uan notata nikita kena kuali techiskaltiaj, kemantika technechikouaj iuaya noikniuaj uan miyak tlamantli techpouiliaj techiluij: nokoneuaj, tlaj inmojuantij inkinekij yejyektsij inmoskaltisej, inmoyolchikajtosej uan ika pakillistli inmauiltisej, inmomachtisej uan intekitisej, moneki inkikuasej miyak tlamantli tlakualistli tlen onkaj tomilaj tlen yani: iyyajkilitl, totochili, itsminkilitl, xolokilitl, amolkilitl, tekilitl, xoxojchili, tlalkamojtli, kuakamojtli, akaxilotl, kekexketl, kajtsotl, ouatl, kuaxilotl, mankoj, meloj, ualeyaj, matsajtl, lalax, lima, mandarina, tonalauakatl, paua, iksoxochitl, soyo, epatlachtli, emekatl, chichimeketl, pitsajetl, ajolij, elotl, kuaueyojtli, ochonijtl, uan sekinok tlamantli tlakualistli. Nojkia kiijtouaj ma tijkuakaj: teksistli, piyonakatl, kuatochnakatl, michnakatl, uakaxnakatl, ayotochnakatl, totolnakatl uan sekinok tlamantli. Nochi ni tlakualistli moneki kuali kipajpakasej tlen mokua xoxouik o kuali kiikxitisej. Nojkia kiijtouaj inkiisej tlamolontli atl. Moneki inmechtsopinisej kemaj ualauj tetsopinianij. Ximomajtekikaj kemaj inflakuasej uan kemaj intlankeya intlakuaj. Ximotlankochpajpakakaj, ximaltikaj uan ximopatlakaj nochipa uan kej ni axinkokolisuilosej.

Xikixpoua nejtolistli tlen tikita uan xikitempouilli mouampoyouaj tlen ta tijchiua.

Kemaj kualkaj nimeua nimixamia ika tsalantik atl uan xapoj.

Na mojmotlaj nimaltia pampa axnijneki ma yolikaj atimimej notsontekontipaj

Nonana nechsenkauilla nanakatlapanili, eloatoli etlatsoyontli ajoltamali, etixnepaj, enel, epapa, epompoj, piyotlakuali uan sekinok tlamantli.

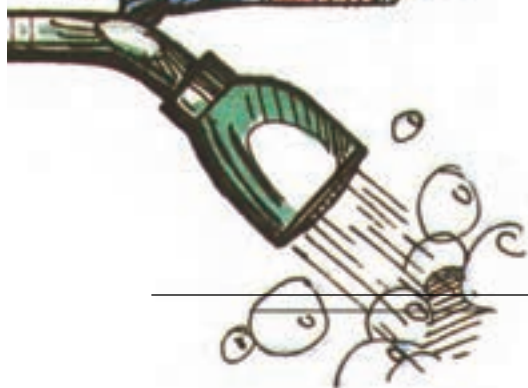
Nechpaktia miyak tlamantli tlakualistli tlen nonana nechsenkauilla ma nijkua.

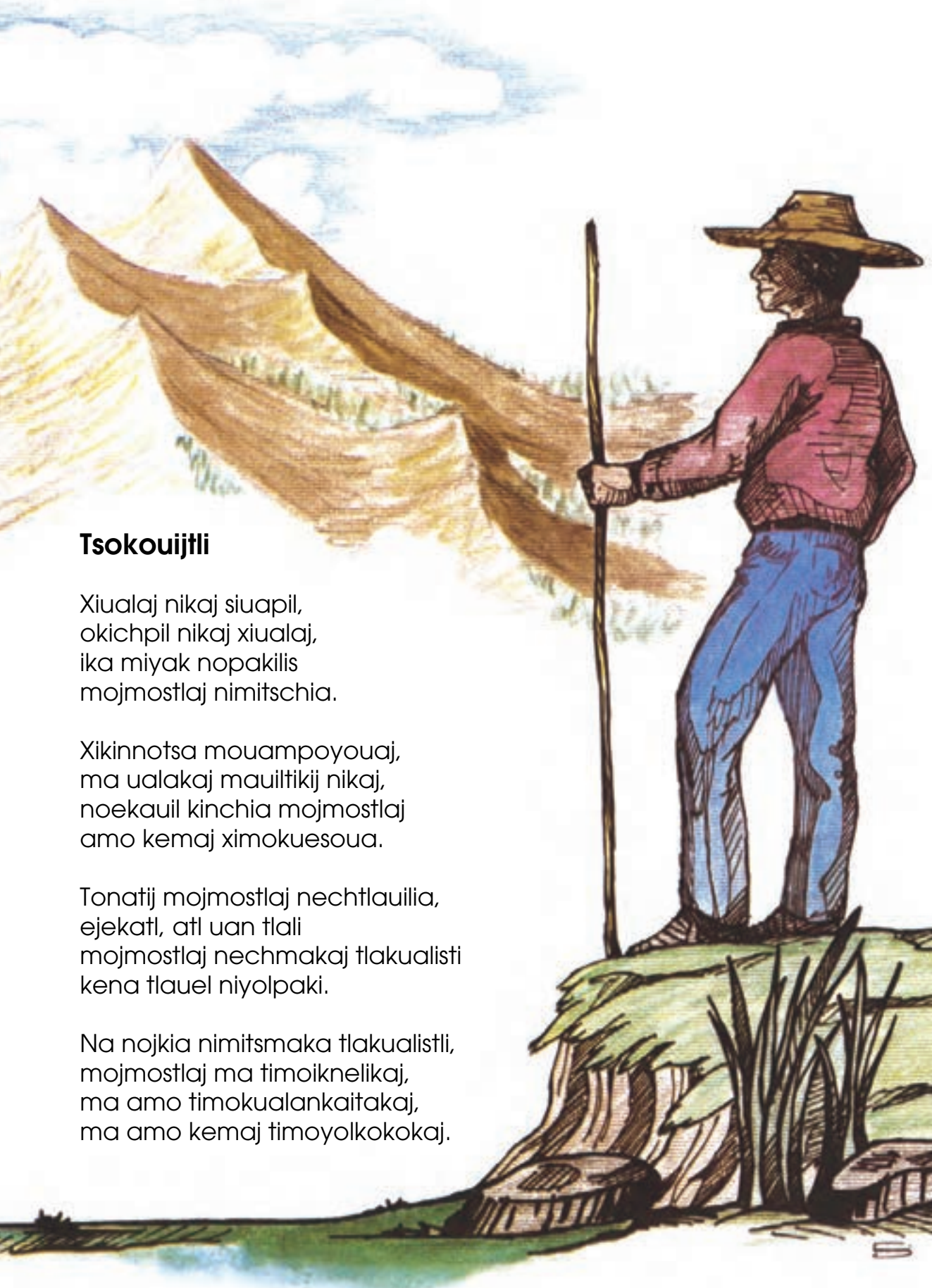

Na axnijneki nijtlanauis noijti yeka nikoni tlamolontli atl.

Xijtlachili tlen kichiuaj ni konemej uan xiki jkuilo
tlajtolpamitl kampa moneki.

Tsokouijtli

Xiualaj nikaj siuapil,
okichpil nikaj xiualaj,
ika miyak nopakilis
mojmostlaj nimitschia.

Xikinnotsa mouampoyouaj,
ma ualakaj mauiltikij nikaj,
noekauil kinchia mojmostlaj
amo kemaj ximokuesoua.

Tonatij mojmostlaj nechtlauilia,
ejekatl, atl uan tlali
mojmostlaj nechmakaj tlakualisti
kena tlaueI niyolpaki.

Na nojkia nimitsmaka tlakualistli,
mojmostlaj ma timoiknelikaj,
ma amo timokualankaitakaj,
ma amo kemaj timoyolkokokaj.

Kuali xixpoua ni tlajtolpamitl uan xikaxiti tlen poliui.

Notata kiteki emekatl.

_____ kiteki emekatl.

_____ kiteki emekatl.

María kisenkaua etlatsoyontli

_____ kisenkaua etlatsoyontli.

_____ kisenkaua etlatsoyontli.

Nochi tlen ni tikaxitij itookaj: Tlajtoltookajyotl.

Nonana kikuito totochili.

Nonana _____

Nonana _____

Na nijkua piyonakatl

Na _____

Na _____

Nochi tlen ni titlanankilij itookaj:
Tlajtolymelajketl.

Se tekipacholi

Se tlakatl tlen tlauei kipaktiyaya miltekitis, kiniskaltiyaya pitsomej uan piyomej. Teipaj kinnamakak ni tlapijalmej uan kichijki kuajkualtsij ipilchaj pampa kinekiyaya mosiuajtis.

Ipan chikueyi xiuitl miyak ikoneuaj kintlakatilijkej, namaj nopa pilkaltsij ayok kininkui pampa san kitlajkotsaktok, kemaj kochij sansejko mollasosouiaj, namaj mokajkejya teikneltsitsij, kemantika amo kipiaj tlen kikuasej, nemij pilkonemej yoyontsajtsayaktikej uan amo yauij tlamachtilyan. Kej ni impanti pampa intata san moiuintijtinemi ayokmo kiinamiki miltekitis, inpilkoneuaj mokajkejya inmakajyaj, san techaj nentinemij. Nopa konemej amo xitlauak moskaltiaj, pampa amo kipiaj ajkia kinyakanas uan kinnextilisej kuali ojtli. Tlen achtouiejketl konetl kistejki uan amo kimati inana kanika yajki, yeka namaj mojmotlaj mochokilia,

Ininana konemej pejki makokoua uan axakaj kiteemos tepajtijkell.

Ikalechkauaj motlayokoltiaj, kiuikiliaj tlakualistli uan kiyolchikauaj, iteixmatkauaj ajachika kionitaj uan kimokuitlauiaj.

Uelis ni toau i kena mochikauas pampa kipaleuiaj iteixmatkauaj; sampoliui ni okichpil kiasisej uan nopa totlai uelis kikauas tlaili uan ijkinaj tlamis kuesoli uan sempa ika pakilistli itstosej.

Xikijkuilo seyok tlamantli kenijkatsaj
motlamiltiskia ni tlatempoualistsli.

Xijtlaniusani tajtolpamitl tlen mokixtijtok ipan tlatempoualistli.

Se kuatochij kikua sakatl.
Se tlakatl flauel kipaktia miltekitis.
Se mistoj lokotsijtok tlixiktenoj.
Totlai kichijki kuajkualtsij ipilchaj
Konemey amo yauij tlamachtilyan.
Nopipi petlani ipipilol.
Totlai san moiuintijtinemi.
Toauj pejki mokokoua.
Notata tlajtlamato atenoj.
Achtouiejketl konetl kistejki.
Se papalotl patlantinemi xochiixko.
Toauj kipaleuiaj iteixmatkauaj.

Xijtlaniuasani tlajtoltookajyotl uan xijyualtsakua
tlajtolyolmelajketl.

Felipe tlantentia ipan xaltetl.

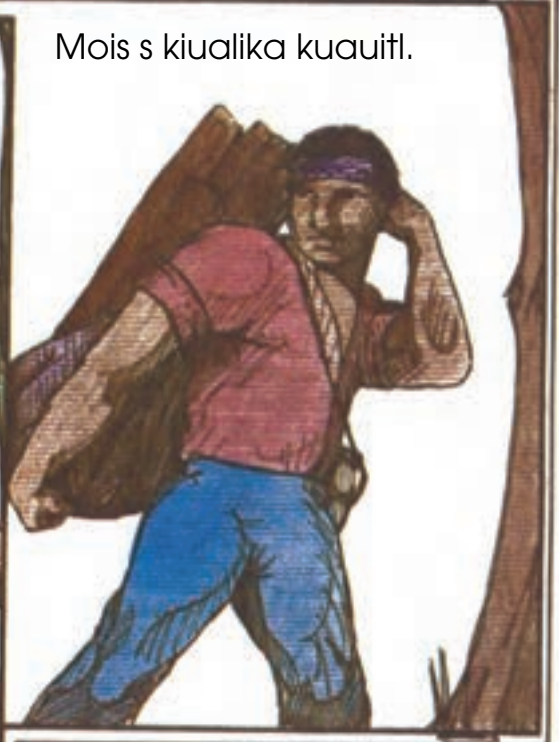
Antonio tekititi imilaj.

Ra I kikui elotl.

Mois s kiualika kuauitl.

Xikixpoua uan xijpiui tlen timoiluia poliui ipan ni ueuejtlajtoli.

Nopilokichpil

Kemaj timotelpokachiuas
 moneki axtitlatsiuis,
 pampa kej ni onkas tlen
 ika timopanoltis. Amo
 ximotlailtis pampa tlaili
 tetlatsijkamaka, mitstla-
 kayoijtlakos, mitsuiuimakas
 uan axakaj mitstlepanitas.
 Amo xitekokoli, ximoxiko,
 ximoueyimati pampa tlaj
 kejni tinemis
 axkuali mokakamatisej. . .

Nopilsiuapil

Moneki tijtlachilis kenijkatsaj
 nijtlatlamanía motata,
 nimonexkonmana, nitisi,
 nitlakualchiua uan sekinok
 miyak tekiti mochiua ipan se
 kali; yeka kemaj
 timoichpokatilis nojkia miyak
 tekiti uelis tijchiuas.
 Ximotlasojtla, amo san kej
 ueli xinemi, amo xitlaixpia
 kampaueli, amo san akiueli
 telpokatli xikixuetskili pampa
 tlaj kej ni timonemiltis
 axmitstlepanitasej...

Tlen onkaj ipan tochinanko

Tojuantij Candelaria tieuanij, tijpiaj miyak tlamantli: tlali, ueyatl, kuatinij uan yolkamej, Totlal tikikneliaj uan tijmokuittlauiaj pampa ya techmaka totlakualis.

Tlen nikaj tieuaj flauel tijtekiuiaj tlali, sekij chilttookaj, etookaj, sakatookaj uan sintookaj.

Nojkia onkaj miyak kuatinij: teokuauitl, nakaskuauitl, pochotl, piochij, tenkikis, nexkuauitl uan sekinok. Ni kuatinij flauel motekiuia ika miyak tlamantli.

Tochinankotenoj pano se ueyatl kampa itstokej miyakij michimej: chompetlamej, chomakijmej, xolomichimej, poxtamej, istakmichimej, siuatekmej, achmichimej, techichimej, kosolimej, akamayajmej uan sekinok. Tojuantij flauel tijmaluiaj apoltetl, xali uan tetl, maskij kena miyak onkaj, ni nojkia ontlami. Nojkia ni tochinanko tijpiaj kuatlaktli:lalaxkuauitl, mankojkuauitl, auakakuauitl, tamaxokokuauitl, kuaxokokuauitl, tsapokuauitl, ojmonkuauitl, pauakuauitl, olopiyokuauitl, pemochkuauitl, ikso, papaya, kokajkuauitl, Nojkia tijmatij onkaj chapopojtli.

Tojuantij tikij tsalantik atl pampa tijmokuitlauiaj ameli uan amo tijtsontekij kuatinij yeka moneki ma axtikilkauakaj intokaj kuatinij tlen nojuaj onkaj:

nexkuauitl

auatl

chakaj

tenkikis

akichkuauitl

piochij

kuayopolij

teokuauitl

tamalkuauitl

chijchijtl

patlachkuauitl

tlaxich

pochotl

pepeyokakuauitl

akuauitl

xalamatl

tsokouijtl

nakaskuauitl

eskuauitl

kouajtl

kosajkuauitl

istakkuauitl

kuijlokuauitl

ajkokuauitl

uelotl

istakuitskuauitl

auakachili

xochiakuauitl

kochiskuauitl

chotekuauitl

petkoj

uaxijkuauitl

petlakotl

tepexiloxochitl

alauaktli

kopalkuauitl

ekuauitl

ojtlatl

Xijtlapejpeni tlen intookaj kuantinij uan xikijkuilo tlen achi motekiuia mochinanko.

Ipan tookoni xikijkuilo nochi tlen kitookaj maseualmej ipanmochinanko.

Xikintlajtlani mochinankoeuaj ma mitsmatiltikaj kenijkatsaj moelilitia tlatooktli uan xikijkuilo.

sintli

---

etl

Kemaj xoxouik alauak,
kemaj uaki ajkesotsij, ika
ipetlayo kichiuaj tlamalintli.

Moskaltia tomauak uan
uejkapantik, itlajka kej
se chikilichij.

Moskaltia xitlauak, tomauak
uan uijtsoj, kemaj onuaki
itlajka nesi kej se ichkatl.

Moskaltia xajkaltik,
techmaka ekauili,
itlajka uejueyi uan
tojtolontik kej se
kuatekomitl.

---

uakax
akamayaj
tsokouijitli
teokuauitl
alauaktli
pochotl
eskuauitl

Kemaj tijtsontekij
eskisa chichiltik
tijaj kiesuis moyoyoj
ayok kisas.

Pankakauayoj, kuikuiltik,
makajkalantik uan
tlatentsouia.

Kipia ikuakuaj, naui imets,
techmaka ichichiualayo
uan inakayo, nojkia
motekiuia ikuetlaxo.

Yejyektsij pilmichtsij

Ipan atl tsalantik
kisa kampa meya,
se yejyektsij michij
san uitontinemi.

Yejyektsij pilmichtsij.
¿axtualasneki?
ma timauiltikaj
nepa xochimilko.

Atitlaj niitstok
axueli nikisa;
pampa tlaj nikisas
uelis nimikleuas.

Nonana kijtojtok
amo xipankisa;
pampa tlaj tikisas
nikaj timikteuas.

Mijkailuitl

Motookajtia mijkailuitl pampa notata kiijtoua tlen mijkejya intlakayo mokajtij ipan ni tlaltipaktli uan intonal tlejkok iluikak kampa itstok toteosij Toteixmatkauaj inintonal techualpaxalouaj sesenxiuitl ipan itlamiaj octubre. Yeka notata uan nonana nimaj monemiliaj kionkuij milaj se tlamamali pajpatla, se tlaipili ikso, uan sekinok tlamantii tekiti kichiuaj

Kemaj asiya tonali tlen itookaj tlachijchialistli, notata iuaya noikniuaj titlachijchiuaj totlaixpa ika: tlachijchialxiuitl, sempoualxochitl, kuanejpalxochitl uan oloxochitl; teipaj titlakuapilouaj: xiklimaj, nellimaj, lalaxz mandarina, kuaxilotl uan kokonepantsij.

Kemaj titlankej nonana kinotsako notata ma yai kimiktiti se palach, yeka nonana kichijki tamali uan tlakuali. Ika ijnalok nonana tlamanki tlaixpaj miyak tlamantli tlakualistli:

chokolatl, atoli, pantsij, tamali uan tlakuali; nojkia miyak yajyankuik tlamantli tlatejteenki tlaixpaj: morral, iyatl, uinoj, payoj, pipiloli, kostli, listoj uan sekinok.

Kemaj elki tajkotona nonana iuaya notata techiluikej matitlanamikikaJ; nopiliknij ika ipilchikij kitepejtiyauiyaya xochintlamatexontli uan na itepotsko ninejntiyauiyaya ika se popochkomitl uan se kantelaj. Nelnelia tiyolpakiyayaj pampa notata pejki kitlatia tlatopontli uan sekinok tlakamej pejkej tlatoponiaj ipan nochinanko. Teipaj tijkuajkej tlen nonana tlamantoya uan ijkinoy tikinitstejkej mijtotianij tlen nemij ni iluitipaj. Kejni tipanokej yejyektsij naui tonali, san titlakuajtoyaj, san titlamausojttoyaj uan san tipaxalojtinemiyayaj.

Ika naui tonali tikinmakauatoj tomijkaixmatkauaj ne mijkatlatsaktipaj, kampa nojkia miyak mosentilijkej nochinankoeuaj uan ika teotlak timosemankej ika pakilistli; kej ni tlapanok mijkailuitipaj.

Xikixpoua uan xikijkuilo tlanankilistli

Kenijkatsaj monemilia motata kemaj nechkaya mijkailuitl?

Ta kenijkatsaj titlapaleuia kemaj nechkaya mijkailuitl?

Tlen tlaonilistli uan tlakualistli tlamajmana tlaixpaj monana?

Tlen tlamantli tlauei mitspaktia ipan mijkailuitl?

Kenijkatsaj inkipeualtiaj mijkailuitl inmochinanko?

Kenijkatsaj intlamakauaj kemaj tlami mijkailuitl inmochinanco?

Xijtlachili kenijkatsaj motekiua neluayotlajtoli.

tamali
ajoltama li
tamal kuauitl
piyo tama li
tamat lasoli
etama li
pemochtama li

kuaxilotl
nelkuaxilo tl
xochikuaxilo tl
kuaxilo flasoli
kuaxilo kuauitl
kuinojkuaxilo tl
kuaxilo konetl

Tijtokajtia tlapejpenineluayo tlajtoli tlen techpaleuia
tijnechikouaj tlajtoli tlen san se ineluayo

Namaj xijchiua se flayejyekoli.

xochitl

Kuali xixixpoua ni tlajtolpamitl uan
xijyaualusani tlen tlajtoltookajyotl uan
xijtlaniusani tlen tlajtolymelajketl.

Notata kionkui pajpatlaisuatl.

Benito iuaya itata kikuatlalij tlaxipaj.

Mijkatsitsij inintonal tlejko iluikak.

Nonana kichijki tamali uan tlakuali.

Notata kimiktij se palach.

Nopiliknij kitepejtiyauiyaya xochitlamatexontli.

¿Kenijkatsaj tijtokajtia ni tlajko tlajtolpamitl tlen
tlajtoua?

¿Kenijkatsaj tijtokajtia ni tlajko tlajtolpamitl tlen
kijjtoua tlen mochiua?

Xikilnamiki uan xikixkopina mijkailuitl kenijkatsaj
mochiua ipan mochaj.

Tlachijchualispaj

Konepaj

Uejueyimpaj

Tlamakauilipaj

Komontekitl

Noueyitata Chimino nelnelia kipaktia tlatempouas tlen uajkaaya nemilistli.

Uajkaaya eltoya seyok tlamantli ni chinanko, tiitstoyaj ika majmajkapaj, axkej namaj tiitstokej kuajkualtsij.

Tias momilaj titekititij ika pakilistli, uajkaajya nelnelia timajmauiyayaj.

Namaj tlen se tekitl moilnamiki ipan chinanko, timosempaleluiaj nochi timaseualmej, tiontekitij ika sempa.

Tlanauatijketl tlen chinanko, se chiueyi tlanauatia komontekitilistli, kemantika tiojmeuj, titlameuj komonmilaj, tikaltlameuj, tixalsakaj, uan sekinok tekitl tlen moilnamiktij.

Ipan chinanko nojkia itstokej tlen tlauel ueuentsijsij. Ni ueuejtlakamej ayok kanaj komontekitij, ¿kenke?; pampa inijuantij kiijtouaj tekitikejya miyak xiuitl. Ni ueuentsijsij kintlepanitaj pampa se tekittl tlen moilnamiki inijuantij kiijtouaj kenijkatsaj mochiuas.

Yeka namaj inmojuantij inkonemej kuali ximomachtikaj amo san xikauilmatikaj, kemaj iniuejueyiyatij nojkia inkomontekitisej uan ijkinoj imechtlepanitasej imouampoyouaj.

Ojmeualistlij

Uiptlaya panok tekiuaj nochaj uan kitlaluiko notata ma
ojmeuati ne ueyojtli pampa flauel kuatitlaya uan
timoxolonij kemaj tionpanoj.

Namaj xijtempoua uan telpaj xikijkulo se komontekitl tlen
mochiua mochinanko.

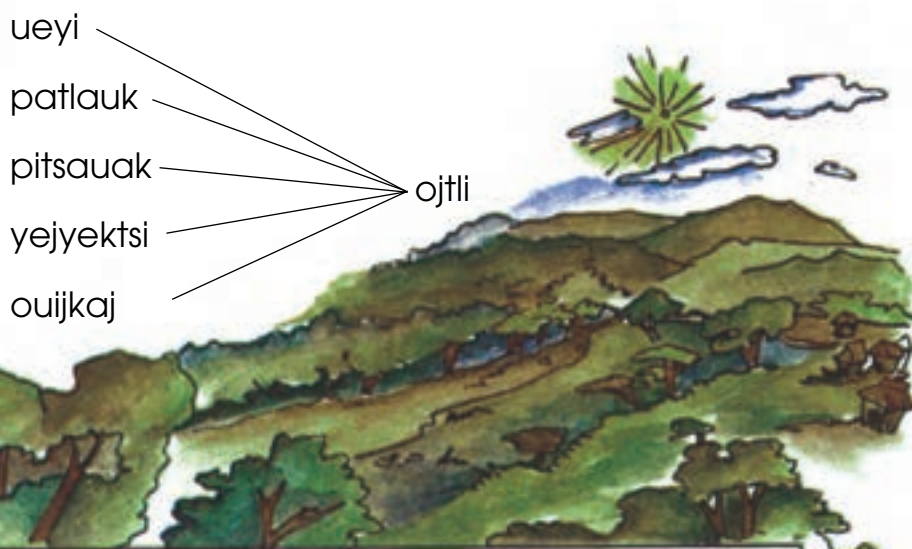
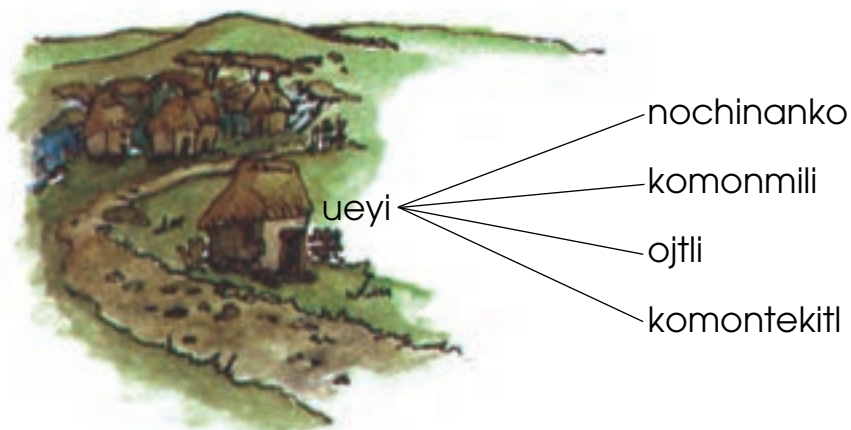

Xijtlachili kenijkatsaj tijtekiuaj tookajyotl uan tlen iuaya yau.

Tookajyotl tikiluiaj ika tlen tijteneua akajya, yolkamej uan tlamantli.

Tookajtlasenkaiketl tikiluiaj tlen kiijtoua kenijkatsajtik o tlen iasika tookajyotl.

Sempa xikontekiui ni tookatlasenkajketl uan
xijnamiktli ika
tlauasantli kampa eltok tookajyotl tlen
itechpoui.

Tokajtlasenkajketl

Tokajyotl

teyoj

yoyomitl

moneneki

xiuitl

patlauak

tsana

kuajkualtsij

kuatochij

tlanamikij

nochinanko

sisiltik

kali

xoxoktik

epatl

kuetontik

xali

yayauik

tlamachtijketl

yejyektsij

ojtli

kokojoyak

tlanauatijketl

nakaskuajkuatsontik

konetl

Sempaleuilstli

Tojuantij kuajkualtsij tochinanko tijmokuitlauiaj pampa tlen onkaj mochijtok ika komontekitl., tekijij tlakamej uaj nojkia siamej. Nojkia mopoleuiaj kemaj se akajya mokokoua; kej nonana yaloua kiitato se kokoxketl, kiuikilij tsopelik atoli uan yamanik chiltlaxkali, nepa iniuaya momelauato sekinok siamej, inijuantij kiuikilijkej ajuiyak kilitlapanili. Kiitakej ni kokoxketl ayoktlakuajki, uan ni siamej moyoliluijkej achikuali kiuikasej ika se kualit tepajtijketl. Ika teotlak mosentilijkej tlakamej ne ichaj kampa moyolmelajkej kenijkatsaj mopoleuijsej para kiuikasej ika tepajtijketl. Sekij kijtojkej: tijuikasej ika se ueyi kuatlapechtli, Tomás kitenkaajki yankuik ikuasillaj. Chikajtlakamej motenkajkej flakechpanosej kemaj kiuikasej. Ijkinoj kipaleuijkej kokoxketl, pampa ijkinoj mopoleuiyaj nochi chinanko euanij.

Xijteemo uan xikijkuilo tookajyotl uan
tookajtlasenkaajketl.

Tlapejketl

Se tlapejketl kinuikak tepeixko omej ichichiuaj, kipeuatoj yejyektsij kuachojchokoj. Kichololtijkej uan kalakito ipan se ueyi tlakoyoktli, ni tlapejketl kintemojtijajki ichichiuaj asito ne tlakaltech, kinitato tlatsajpaj mokajtokej ichichiuaj kampa itstokej tomaktikej yolkamej uan se ueuentsij kin-tlamakatikaj iyolkauaj. Ni tlapejketl tlanojnotski.

Tiitstok notlayi? Kena niitstoik, xipano ximoseui pan tsotsol-tik ikpali. Tlape jketl kiitojki: na niuala pampa nijneki.

Axtikinuikas pampa tlauel nechtlajtlakouijtokej.
Tlaj nelia tijneki tikinuikas uajka tijualikas se yayauik
kuapelech, ueyi ixpepecn, pajpatlauak iyatl, kostik sintli
uan kafentlatixtli.

Tlapejketl ualajki ichaj uan kiyolmelauako isiuaj, kipauilij
nochi tlen ipantik; isiuaj kito, ayok xiya pampa timokauti
nojkia san kej ne mochichiuaj uan ta, tlauel titlauika.

Uajka ni tlapejketl ayok yajki kinkuito ichichiuaj.

Xijtlaniuasani tlajtolpamitl tlen motekiuijtok ipan
tlatempoualistli.

Yejeysij kuachojhokoj,
Tomaktik kuachojchokoj,
Ueyi kuachojchokoj.

Chichiltik kuapelech,
kechxolotik kuapelech,
yayauik kuapelech.

Patlauak isuatl,
patlauak iyatl,
patlauak mamali.

Yayauik ikpali
tsotsoltik ikpali
sokiyoj ikpali.

Kostik sintli
chipauak sintli
yayauik sintli.

Xijnejnemili kenijkatsaj kiijoskijaj yolkamej tlaj ueliskijaj kamatij.

Na nojkia nijneki niitstos ipan ni tlaltipaktli, yeka konemey nikintlajtlania ma amo nechmotlakaj.

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

Xikijkuilo ipan tlaasantli tlen tlapialyolkamej
uan tlen kuatitlan yolkamej

Tlapialyolkamej
chichi
misto
pitsotl

Kuatitlanyolkamej
epatl
tlakualistli
tokomajtli

Xijtekpana tlajtoli kampa itechpoui
tlapejpenitlajtolneluayotl

Kuatojtli
Atlalko
motlaltooktok
kuachojchokoj
kuamejmekatekuani
Atlaltipaj
akuatajtli
tlalkamojtli
kuapelech
tlalkamojtli
kuachikiuitl
kuamojmojtli
kuatochij
tlaltipaktli
tlalkuajnextli
xochitekuani

tlal

kua

_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

Se chinanko inemilis

Se ueuentsij kitempoua kenijkatsaj moskaltijtiajki ichinanko. Kijitoua ichinanko itookaj Uitsojtlako tlen Atlapechko tlatilanketl. Ijkinij kitookajtijkej pampa uejkajkia onkayaya miyak uitsojtlatl ika uijtsonko uan ika tonatijuetsiaj, kemaj onkayaya majmajtli, nopaya ojtlamatsalaj motlaatiyayaj siamej, iniuaya impilkoneuaj, inj tlamantli panok ipan naui tsontli, kaxtolpouali uan sempouali xiuitl (1920). Ipan ni xiuitl itstoyaj majtlakmej ueuejtlakamej tlen tlamiyakilijkej. Ni maseualmej moyoyontiyayaj san ika chipauak kaltsomitl uan ininkotoj, siamej mokentiyayaj kueitl uan ininkotoj tlapejpentli tlajtsontli.

Ni chinanco kipia miyak kalpoli, kinintookajtiyaya sojualtsintlaj, chalchokotsintla, kolalko uan atlaltenoj, Amo kiyekouayayaj kaxtiltekatlajtoli. Ipan naui tsontli, kaxtolpouali uan sempoalij uan chiknaui xiuitl (1929) asiko tlen iyojyok tlamachtijketl, itokaj eliyaya Filiberto Austria tlen ne Kalnali eua, tekityaya ipan se sakakali, momachtiyaj Tlachikil uan Atlaltipaj euanij. Se tlamachtijketl mokuatotonij kitlamachikij kalueyojtlil uan kitepejpechyotijkej ika komontekitl, nojkia kiyolitij tlamachtilyan tepankali.

Miyak konemej kimpaktij momachtisej uan ijkinij uelkej kaxtiltekatlajtoli ika tekipalcholpaj, ijkinij maseualmej ixkuepontiajkej. Namaj Uitsotlako itstokej se tsontli, makuilpouali uan chikomej (507) maseualmej, nojkia itstokej tlapilsanij, onkaj molino kampa kitisij nextamali, nojkia topajtiloyan uan sekinok tlamantli. Tlen onkaj tijmokitiauij uan tikiskaltiaj.

Huitsojtlako ipan 1960 xiuitl

Ika tlaucasantli xixixnamikti tlen kiijosneki ni
tlatookajtijkayotl.

ESTADO DE HIDALGO

Xikijkuido se ueyi tlamantli tlen panok ipan
mochinanko.

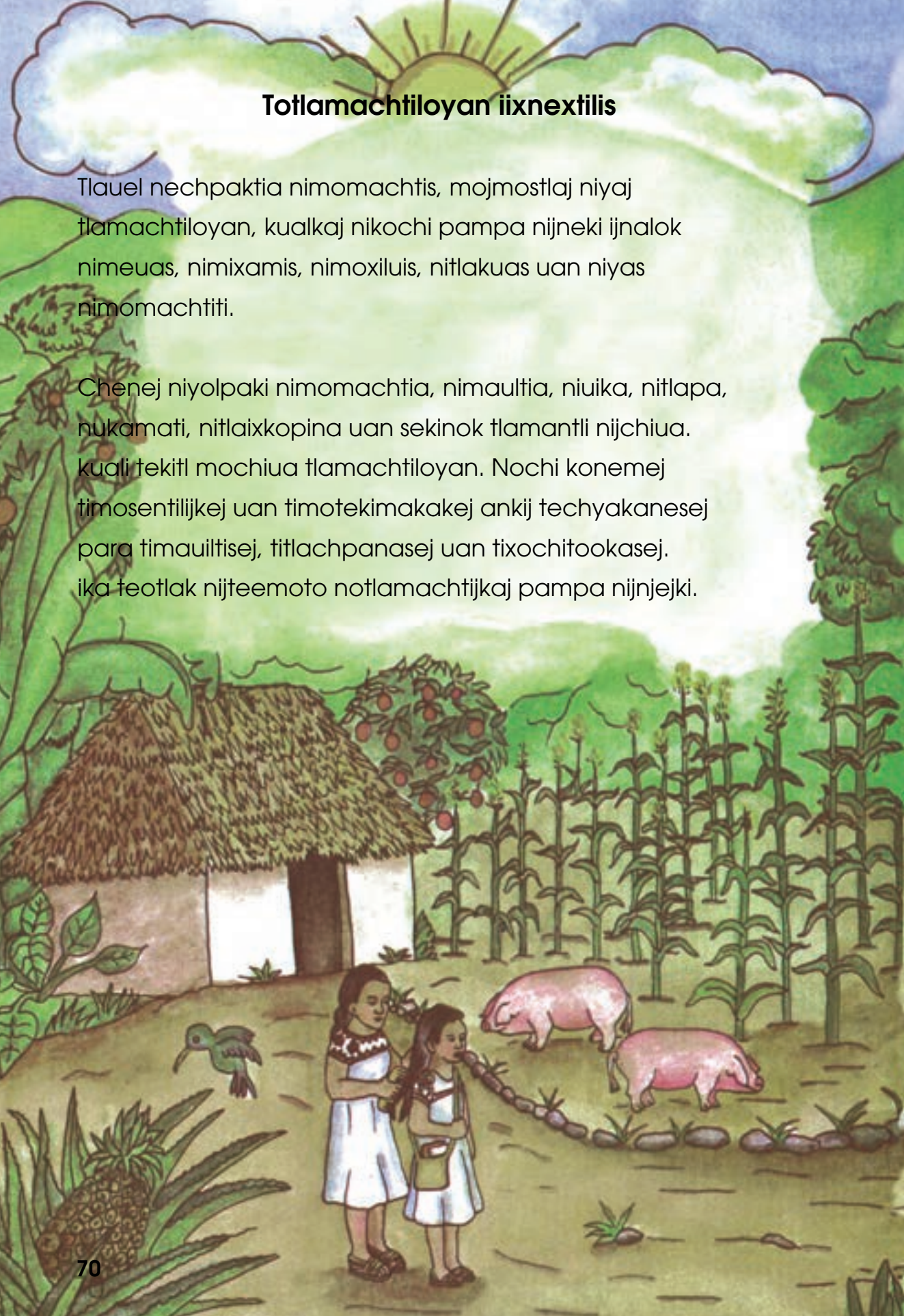

Totlamachtilyan iixnextilis

Tlauej nechpaktia nimomachtis, mojmotlaj niyaj flamachtilyan, kualkaj nikochi pampa nijneki ijnalok nimeuas, nimixamis, nimoxiluis, nitlakuas uan niyas nimomachtiti.

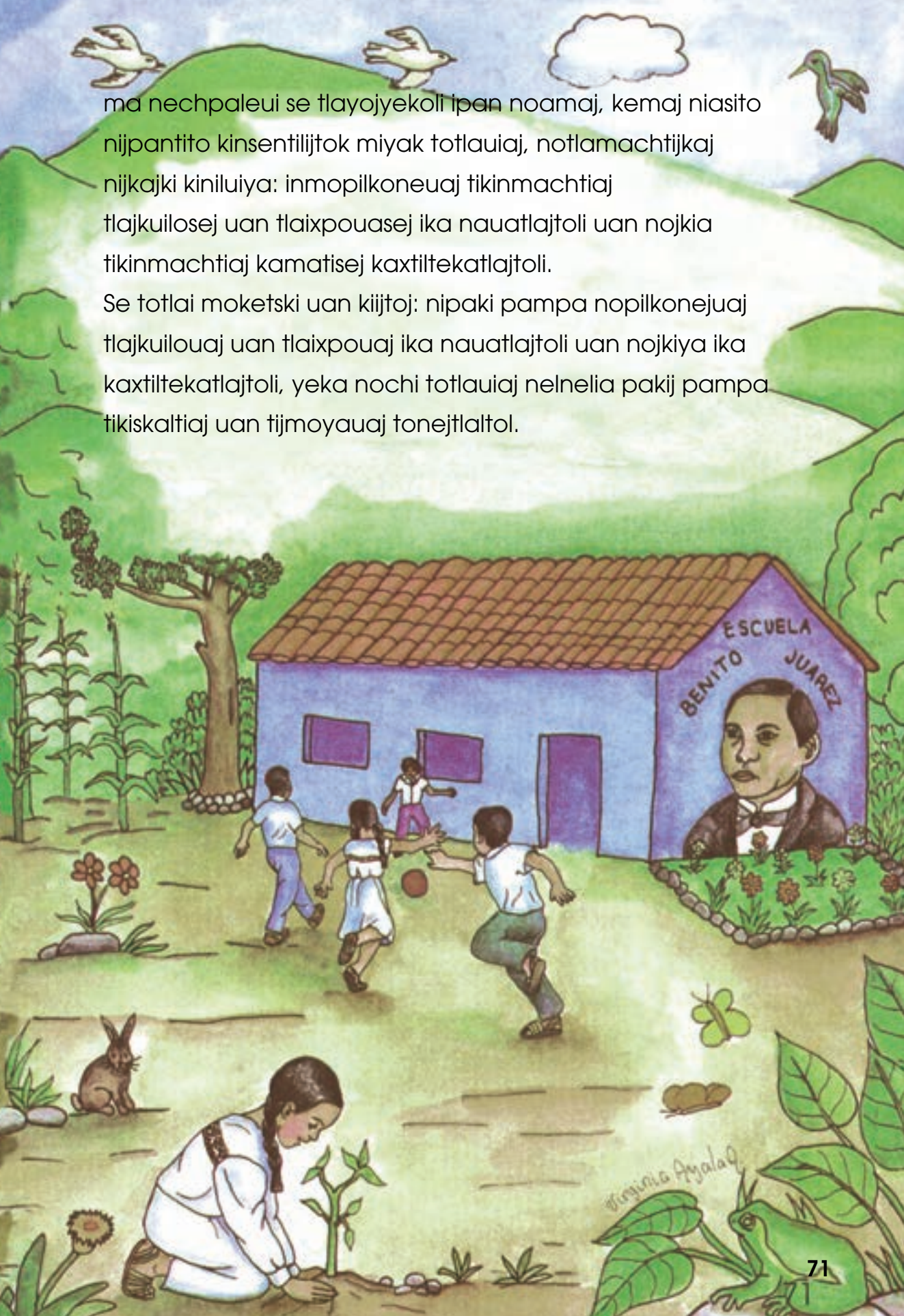
Chenej niyolpaki nimomachtia, nimaultia, niuika, nitlapa, nukamati, nitlaixkopina uan sekinok tlamantli nijchiaua. kualitl tekittl mochiaua tlamachtilyan. Nochi konemej timosentilijkej uan timotekimakakej ankij techyakanesej para timauiltisej, titlachpanasej uan tixochitookasej. ika teotlak nijteemoto notlamachtijkaj pampa nijnjejki.

ma nechpaleui se tlayojyekoli ipan noamaj, kemaj niasito
nijpantito kinsentilijtok miyak totlauiaj, notlamachtijkaj
nijkajki kiniluiya: inmopilkoneuaj tikinmachtiaj
tlajkuilosej uan tlaixpouasej ika nauatljajtoli uan nojkia
tikinmachtiaj kamatisej kaxtiltekatljajtoli.

Se totlai moketski uan kiijttoj: nipaki pampa nopilkonejuaj
tlajkuilouaj uan tlaixpouaj ika nauatljajtoli uan nojkiya ika
kaxtiltekatljajtoli, yeka nochi totlauiaj nelnelia pakij pampa
tikiskaltiaj uan tijmoyauaj tonejtlaltol.

Xikixpou tlajtolpamitl

Na mojmotlaj niyaj tlamachtilyojaj.
Kualkaj nikochi pampa nijneki ijnalok nimeuas.
Nochi konemej timosentilijkej.
Kuali tekintl mochiua notlamachtilyan.
Ika teotlak nijteemoto notlamachtijkaj.
Notlamachtijkaj kinsentilijtok miyak totlaiuaj.
Se totlai moketski.
Nipaki pampa nopilkoneuaj tlajkuilouaj.
Totlaiuaj nelnelia pakij.
Konemej tikinmachtiaj tlajkuilosej toneltlajtol.

Xikijkuilo tlajtoltinij tlen tlaniasantli.

_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____

Ni tlen tikiniyokakixtij uan tikijkuilojki
itookaj: Tlachiualistli.

Totlamachtiloyan

Tinoiknij ijnaltsij ximeua,
totomej uan kuapelechmej san tsajtsitokej
ximeua ijnaltsij tinoiknij
san tsajtsitokej kuapalechmej uan totomej.

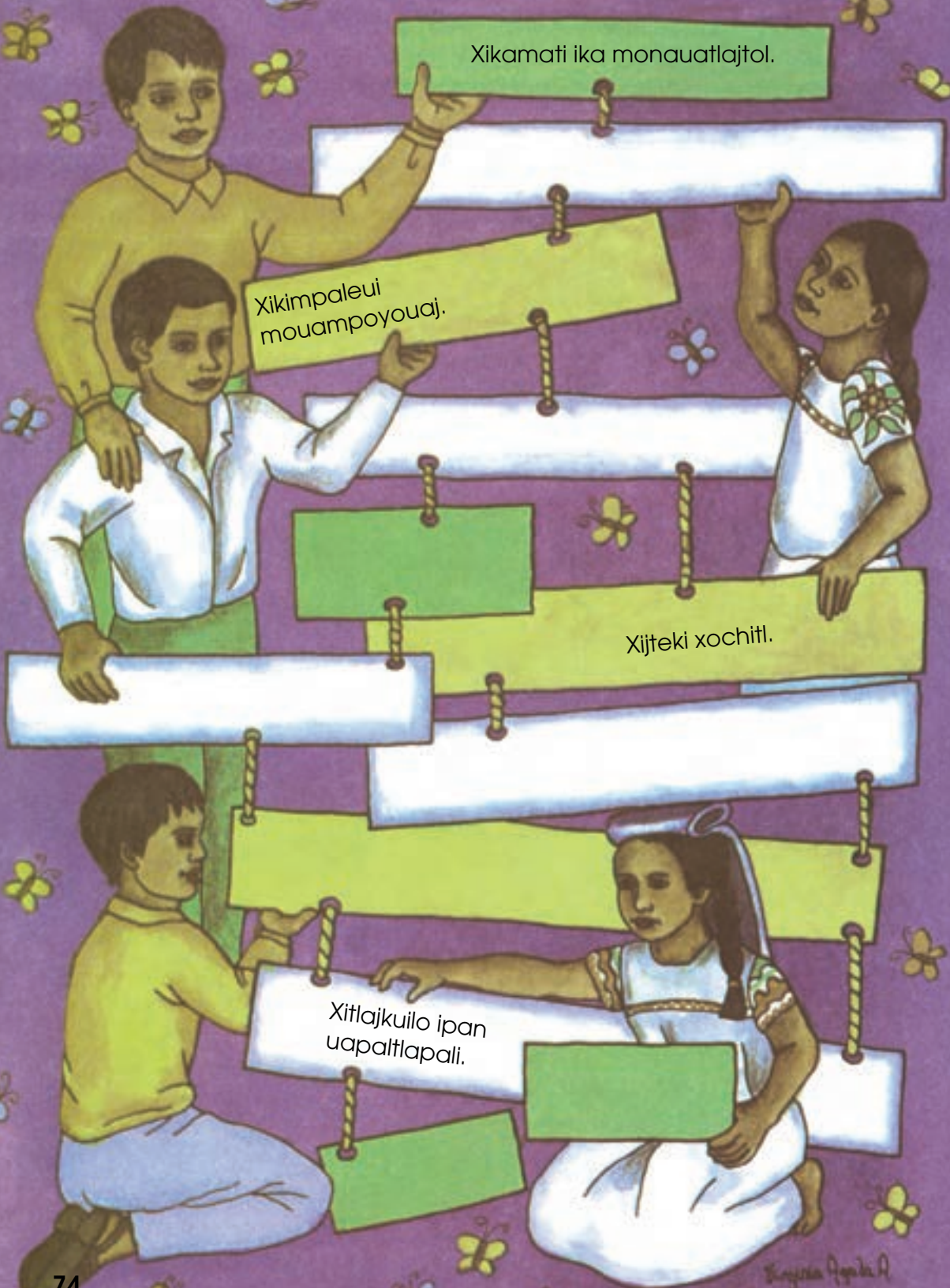
kitlapojkeya totlamachtiloyan
konemej san uikatokej yauij
momaitskityauij konemej
tlamachtiloyan kinchia.

Techchiaj totlamachtijkauaj
ika pakilistli techmachtisej
totlamachtiloyan technotsaj
uan tochinanko kikualita.

Onkaj yejyektsitsij xochitl
ma tisochiatekikaj.

Kuajkualtsij totlamachtiloyan
techmakatokej totatauj.

Xikijkuilo kampa poliui tlen ta tijneki tikijtos.

Tookajl lateemolistli.

Kipia isuatl
uan axkuaxilotl
techmaka tlalnamikilistli
uan axueuentsij
¿Tlakee nopa?

Kinnotsa konemej
uan axtlamachtijketl,
tetik uan etik iyolo
uan axkemaj kualani
kemaj kitejtsonaj.
¿Tlakee nopa?

Nijuika ipan nomorral,
yayauik iyolo,
axtokooni uan
yakauitstik
¿Tlakee nopa?

Se kuajkualtsij pilkaltsij
kaltenoj motekpanaj kej
axkanelimej, kalijtik tekij
kej neksayolimej.
¿Ajki inijuantij?

Tjkinij timouikaj ipan flamchtiloyan

Tojuantij tiyolpakij pampa totatauaj kisenkajkeja seyok kuajkualtsij pilsakakaltsij kampa tojuantij timomachtisej, Namaj tiistokej noviembre meestli, totlamachtijkaj san yolpaktok technextilia kenijkatsaj tiuikasej, timaultisej, titlapouaisej, titlaixpouaisej, timijtotisej, titlatsotsonasej, tikijkuilosej kualitonejtlaltol, tikamatisej kaxtiltekatlajtoli uan kenijkatsaj tijmaluisej nochi tlamantli, alt, kuatinij, ejekatl uan nochi yolkamej.

Nomachikniuaj Luis uan Mar a kimatijya miyak mauiltlistli uan uikatl, yeka inijuantij techmachtiaj ika ininpakilis.

Se xiujtlaya san tipaktokej timomachtikej, tiyajkej atenoj

iuaya totlamachtilkaj Juan, tikinitskijkej sesentlamantik
pilmichtsitsij, sekij nouampoyouaj kinitiskijkej kostikej uan
chichiltikej papalomej, siuapilmej kinsentilijtinenkej
pilxochitsitsij.

Kemaj titlajitakejya santipaktokej tiasikoj ipan
totlamachtilyan, iualmostlatiaj tikixpojkej amochtiniy.
Ni meetstli tijchijkej miyak tlamantli: konemey achi
uejueyija motlankej ika pelota mauitilistli, sekij
tlachijchijkej ika kuajkualtsitsij amaxochill, pampa ika
teotlak tijchijkej se pililuitsij; pilichpokatsitsij inijuantij
mijtotijkej, tlen siltikej siuapilmej uikakej. Nopanoj miyak
techmauisojkej. `Se ueyi pakilistli tijchijkej! Kemai nionasi
nochaj, nochi nijtempouilij notata, nijnextilia noamaj uan
noamoch.

Xijnankili tlen mitstlajtlania tlajtolpamitl

¿Tlakee kisenkajkejya totataujaj?

¿Tlakee ika ipakilis technextilia totlamachtijkaj?

¿Kenijkatsaj timomachtijkej se xiujtlaya?

¿Tlakee achi kuali uan moneki timomachtisej ipan
tlamachtiloyan?

¿Tlakee nijtempouilia notata?

Xikijkuilo tlajtolpamitl kampa tijtekiuis
tlachiualistli tlen ixnesi.

tookas
motlaatis
tlatempoua
mijtotia

flaixpouas
mauiltia
motlalojki
kisenkaua

tlajkuilojki
motlatis
uikak
tlamachtia

Pedro tookas iuaya itata.

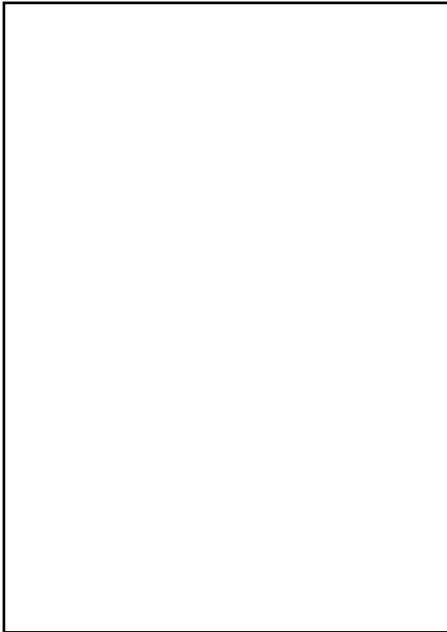
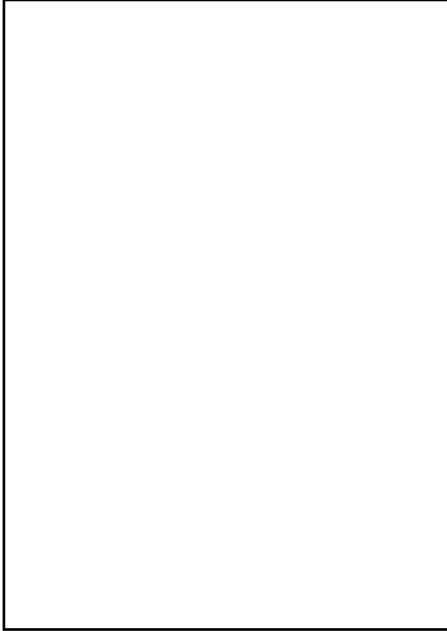

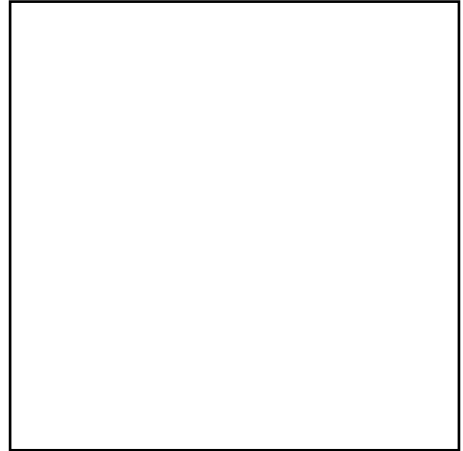

Miyak tlamantli tlen ika timonotsaj

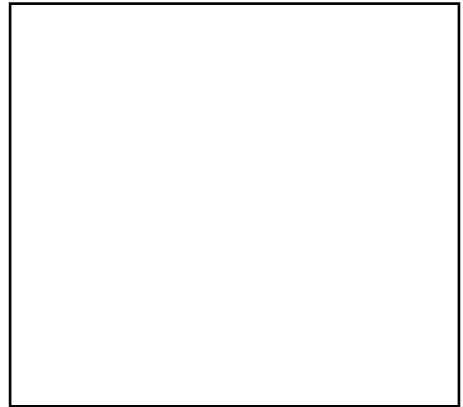
Mostla ika teotlak
monechikosej totatauj.

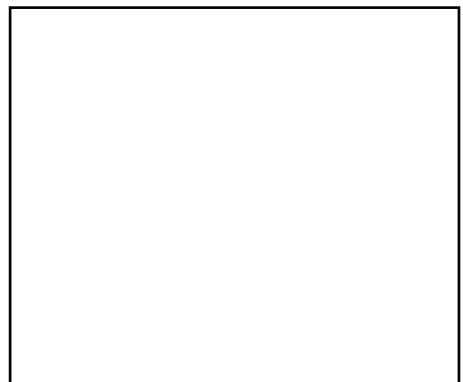
Xikintsakua mopitsouaj.

Chikueyi kimpajtisej
konemej, nochi
xikinuikasej.

Xikintooka kuatinij.

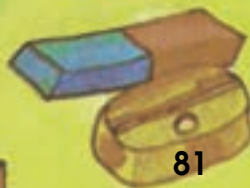
Nenepiltlayekoli

Nechpaktia ma nechpajti tepajtijeketi
Tepajtijeketi nechpaktia ma nechpajti
Tepajtijeketi tepajtia ika xiupajtli
Ika xiupajtli tepajtia tepajtijeketi.

Chilolo ijtichocholoka saniiki
se ueyi kuachololo kemaj ijtichocholoka
kemaj ijtichocholoka se ueyi kuachololo
saniiki Chilolo ijtichocholoka.

Se tlajkuilojketi tlatlepanita tlajkuiloua
ika tlatlepanitalisti,
kemaj tlajkuiloua ika tlatlepanitalisti
tlajkuilojketi tlatlepanitla.

Namaj noamaj amo temo
kemaj temo noamaj xijteemo
amo temo noamaj namaj
xijteemo noamaj kemaj temo.

Tlen tijyejyekouaj ipan tlamachtilyon

Nochinanko Kichijtokej se ueyi tlamachtilyon kampa miyakij tikonemej timomachtiaj. Totatauaj kiijtouaj ma axtijkuesiulikaj totekij tlen techmachtiaj ipan tlamachtilyon pampa ijkinoj axtimotlatsintlankauasej. Ipan totlamachtilyon tekitij miyakij tlamachtianij, technextiliaj miyak tlamantli: kenijkatsaj tikijkulosej tonauatlajtol pampa yaya ni moneki ma tijmanauikaj uan ma tijpankixtikaj. Nojka techmachtiaj kenijkatsaj tikamatisej, titlajkulosej, titlatempouasej ika kaxtiltekatlajtoli, kejni tijtekiusej ome tlajtolyotl.

Kena kuajkualtsij nikita tlen techmachtiaj pampa nojkia tiukaj, timijtotlaj, tipelotaauiltiaj, titlaixkopinaj uan timotlanij ika sekinok mauiltistli.

Ipan se lunes nochipa timotekpanaj tlamachtilyan kalixpaj kampa tijpankixtiaj uan tijtlajpalouaj topantli, teipaj tiukaj Anauak uikatl.

Yani timomachtiaj uan tijsemoyauaj tlahnamikilistli tlen technextiliaj tlamachtianij ipan tlamachtilyan

Xikixpoua tlajtōlpamitl

Notata kijjtoua ma nimomachti.

Na nijchijki se ajauili.

Ta tikintlanis ika pelota.

Manuela kipantito inana.

Tojuantij tikatekiaj xochimili.

Ya mijtotiti tlamachtiloyan.

Konemej uikaj kaltenoj.

Nikitati noaui Luisa

Inmojuantij inkitlajpalosej pantli.

Ta tikijkuilos moneltlajtōl.

Namaj xikiniyokakixti tlen tlaniuasanili.

Xijchiua ni tekitl.

Nikaj xikijkuilo tlen
mitsmachtijtok
motata.

Xikijkuilo tlen mitsmachtijtok
tlamachtijketl.

Uan nikaj xikijkuilo tlen ta
tijneki tijmatis.

Xikijkuilo tlen mitsmachtijtok
monana.

Xikixpoua tlajtolpamitl ua xijtlachili kenijkatsaj mopatla tlachiuallistli.

	Tlen panojka	Tlen pano	Tlen panos	
Na	nikitak	nikita	nikitas	se tototl.
Ta	tikatekijki	tikatekia	tikatekis	xochitl
Ya	kijjkuilojki	kijjkuiloua	kijjkuilos	ineltlajtol.
Tojuantij	timijtotijkej	timijtotiaj	timijtotisej	tlamachtloyan
Inmojuantij	inmauiltijkej	inmauiltiaj	inmauiltisej	kalixpaj.

Xikaxiti kampa poliui tlachiuallistli.

	Tlen panojka	Tlen pano	Tlen panos	
Na	nijtejki	nijteki	nijtekis	se limoj.
Ta	tijkuajki	_____	_____	etlakuali.
Ya	_____	mauiltia	_____	ichaj.
José	_____	_____	kikuas	auakatl.
Tojuantij	tikijkuilojkej	_____	_____	nejtolisili.

Xikijkuilo tlen pano ipan ni tlatempoualistli.

Sekinok tekilamachtiloyan

Ni kaxtoliya tijmilchiuilijkej totlamachtiloyan tijtoojkej sintli, iuaya etl, totlamachtijkaj Mariano technauatij matikijkuilojtiyakaj ipan toamaj kenijkatsaj ixua, moskaltiaj, xochiyua, tlaki uan kipixkaj ni tlatoktli; yeka ipan toamaj tikijkuilojtokej tlanamikilistli, kemaj axtijkuamachiliaj tiyaij amochkalko.

Nojkiatotalamachtijkaj kualitechyakanki ipan tekiti: titlachpakej, titlapajpajkej, titlatsejtselojkej, tixochiatekijkej uan tiyaualtlameuijkej tokaltilamachtiloyan.

Kemaj toauimej amelpajpajkej uan tlachpankej kaltitlaj, tojuantij tikimpaleuijkej atoyajkej, tlasololchojkej uan tlasol-tlatijkej.

Yeka nochinanco yejyektsij kiitaj paxalouanij.

Ika teotlak tlamachtijketl technechikoj iuaya tonanauaj kampa techiluij kenijkatsaj tijtekiuisej xiupajtinij, kiijtojki ipan ni inmokuatitlaj onkaj miyak xiupajtli tlen moneki inkitookasej uan inkinpankixtisej.

Se nanatsij kiijtoj: onkaj pajtli chalchokotl, kakauaxochitl, apasotl, axox, limoj, auakaisuatl, mouijtli, nextamalxiuitl, chijchijitli ieso, temalchichinali, iyatl, chakaj, uitsitsilxiuitl, okuilpajtli, locojpajtli uan selkino xiupajtinij tlen kuali ika timopajtisej uan axmoneki timokouisej.

Axtiyajki timomachtito.

Axniyajki pampa kentsij nimokokoua.

¿Tlakee inkichijkej yaloua?

Yaloua titlachpankej, tixochiatekijkej, uan timauiltijkej.

¿tlakee tekiti tijchiusej?

Timotlajtlanisej ika ueuemej tlakee xiupajtli onkaj uan tikijkullosej

Uajka na niyas nikitati noueyitata ma nechtempouili pampa ya kuali tepajtijketl.

¿Uan ta ajkia tikitati?

Na niyas nikitati noai Juliana.

Ipan xiuittl xikuijkuito intokaj xiuipajtinij tlen
techmaxtijkej totatauj.

¿Tlakee xiuipajtli kitekiuiaj
kemaj se maseuali
motsontekij?

Kemaj se konetl xixuilo
¿Tlakee xiuipajtli kimakaj?.

Nimomachtiti

Kuajkualtsij tlamachtilyan
kampa nimomachtiti
nechchia notlamachtijkaj
ika miyak iyolo.

Nijuika nochi noamaj
nipaki nimotlalojtij
pampa tlatsilinkia
yeka timomachtisej.

Kuajkualtsij tlamachtilyan
kampa nimomachtiti
nechchia notlamachtijkaj
ika miyak iyolo.

Nijuika nochi noamaj
nipaki nimotlalojtij
pampa tlatsilinkia
yeka timomachtisej.

Toyolchikaualis

Notlamachtloyan kuajkualtsij nesis, pampa totatauaj mostla kinexuitekisej, tojuantij tijpajpakasej teskatl uan tesouali nochi titekitisej, seki kitookasej xochikuatinij.

Teipaj poliuis kichiuasej totatauaj se kuitlakali uan kampa timauiltisej.

Namaj ni meetstli, kijjtoua totlamachtijkaj Lucas, techpaxalokij tepajtianij pampa miyakij konemej axmotsopiniytokej, yeka moneki timaltisej, timopatlasej, timoximasej una timotlankochpajpakasej.

Kijjtouaj nopa atimimej tekokolismakaj, yeka tojuantij nochipa timoxiluisej uan timaltisej mojmstlaj.

Nochi timotlepanitasej, kemaj se akajya uetsis o motekis ika se tlamantli, timopaleusej tijpajtisej ika xiupajtli tlen technextiltokej tokoliuaj.

Nojki kijtoua totlamachtijkaj ma titlakuajteuakaj uan ma timoualikilikaj tlamolontli atl ipan se tsikaatekomitl uan kejni axtimayantosej uan axtiamiktosej kemaj timomachtisej.

Xijnankili ni tekitl

Kemaj tlatesolouai kallamachtijkapaj

¿Ajkiatlakualtlalia?

¿Kenke tlasoltitlaj mokajki motlamachtilyan?

¿Kenijkatsaj inkipaleusej kemaj se akajya mokokos?

¿Tlakee kokolistli, mitsmelajtok uan kenijkatsaj mitspajtijkej?

¿Kenke moneki kintsopinisej konemej maskij axmokokouaj?

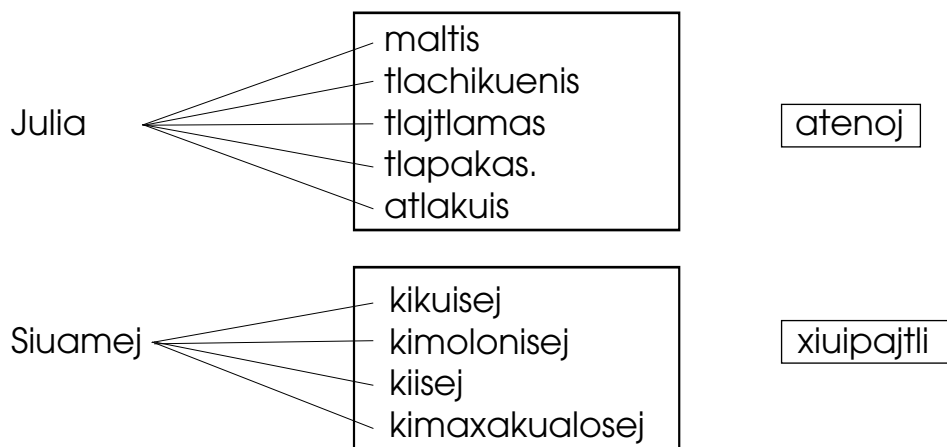

¿Tlakee moneki inkichiuasej para axinmokokosej ne inmotlamachtilyan?

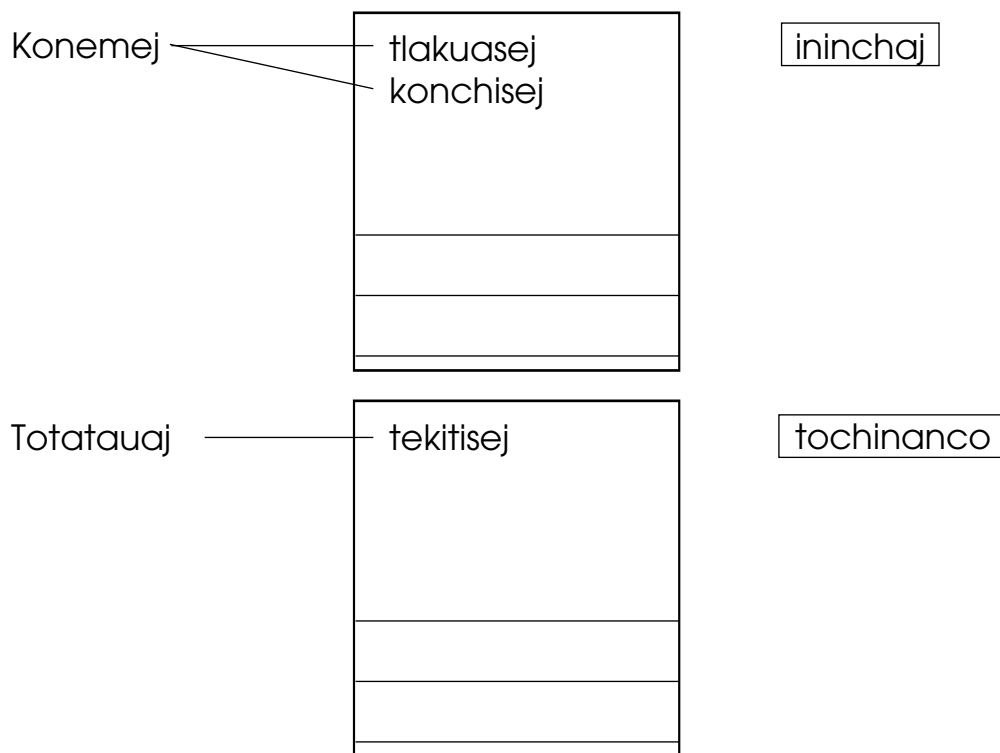

Tlachiualistli tlen panos

Xikaxiti kampa poliui.

Tlen tikonixpojki uan tikonijkuijoj itookaj
tlachiualistli tlen panos.

Xikijkuilo tlen tikita kichiuaj konemej

Ueuejtajtoli

Ipan ni tlaltipaktli
amo tleno toaxka,
san se tlalochtli timoaxkatiaj,
san se tlalochtli tiitstokej,
namaj tikamatitokej,
mostla amo tijmatij,
kemaj timikisej
amo tlenoj tijuikasej.

Nochi tlamantli tlami,
nochi tlamantli mopatla
kuatinij uakij,
tepostli palani,
tetl poxoni
uan kenijkatsaj tojuantij
axtipalanisej?

Diana atemiloti

Ipan chikome itekij agosto meetstli tlen 1990 (nau tsonitli uan kaxtoli uan nau pouali uan majtlaktli xiuitl, panok se ueyi ajakatl uan atemiloti ipan Uaxtekapaj tlali, toauiauj, totlailiauj uan konemej tekitiyayaj san paktokej, axmoiluiyayaj tlaj techpanos se kuesoli tlen axkemaj tikitstoyaj.

Kualkaj pejki tlakiyau ipan martes 7 itekij meetstli, tlapetlanki, tlatomonki, tlatlaisinki uan atl kejuak san kitoyauayayaj, kej ni tlayouak ipan ni tonali, axakaj kochki ipan nopa youali, touampoyouaj pejkej motekipachouaj tlen itstoyaj atentli uan tlen itstoyaj ipan pilkalsosoltsitsij.

Ipan 8 itekij agosto, atemiloti nochi kiukak tlen kipantij ipan iojui, kiukak: kaltinij, kuatinij, tlapijalmej, miltinij uan maseualmej, nojki ueuelokak tepetinij, ejeliuis motsajki ojtli.

Kemaj panok ni kuesoli, miyak touampoyouaj tlen ejeliuis chinanko euanij, ualajkej Uexotlaj kimpaleuikoj toikniuj tlen impantik ni kuesoli, kinuentijkej: tekiti, sintli, chiltlaxkali uan sekinok tlamantli tlen uelkej temakakej.
¡Ni ueyi amajmajtli amo kemaj tikilkauasej!
Tijchijkej san se toyolo, pampa timosempaleuijkej.

Xikintlajtlani mokoliuaj tlan tlamantli panotok
ipan mochinanko uan xikijkulo.

Ximotempouilikaj uan xikijkuilokaj tlen
motempouiliaj ni konemej.

Tlayolmelajkaamatsij

22 itekij septiembre tlen 1994 xiuitl.

Manuel:

Nimitsyolmelaua axuelis niyas momilaj pampa tlauel tlakiyau, techtlapopolui, seyok tonali tiyasej tijkuitij chiquinte. Mostla timomelauatij ne totlamachtiloyan.

Mouampoj: Juanito.

Xijnankili ni tekitl.

¿Ajkia kiijkuijloj ni tlayolmelajkaamatsij?

¿Kenke kiijkuijloj?

¿Kemaya kiijkuijloj?

¿Ajkiya kiyolmelaua?

¿Tlakee tlayolmelaua?

Tlaj axtlayolmelajtoskia, ¿tlakee kiiluijtoskiyaj?
Ni tlayolmelajkaamatsij motekiuiya kemaj se maseuali tijnekij tijkamauasej uan amo ueli tijkamauiyaj.

Xijtlalijtiqj nochi tlen panotias ipan se meetstli

Meetstli: _____ Xiuitl: _____

Domingo	Lunes	Martes	Miercoles	Jueves	Viernes	Sábado

Tittlepanitaj semanauak yolistli

Chikueyiya niyajki iuaya Pedro timiltlachiatoj kampa tootok itata; kemaj tiasitojya milaj ya yolpajki.

Nikiluij Pablo. _¿Ta kenke tiyolpaki?_ Niyolpaki pampa nikita yejyeksij tlaixuatok kejuak tlatookxochitl tlakakauakatok, nojkia ixuatok xolokilitl, ijyajkililtl uan pitsajchili.

Na nikiluia nojkia onkaj kuajkualtsij sempoualxochitl.

Ipan lunes nijpaxaloto Tomás ikoli, nijmelauato kichiua se pilchikitsij. Yetok mankojkuatsintla ipan se ueyi tetl, na nimaj nijtatsintokilij, nikiluij, ¿ta kenijkatsaj tisintooka? Na pejki nimiltekiti nojaj niokichpil nieltoya, techmachtijtejki notata nisintookas ika tlatlepanitalistli, pampa ni sintli yani ika tiyoltokej, kemaj tipixkaj ni pilsintsij tijtlapejpeniaj tlen achi uejueyi simolotl para xinachtli uan tijkuapilouaj tlimelak kampa tlapopoka.

_¿Uan kenke kikuapilouaj pilsintsij pokmelak? _Ne poktli kimanuiya xinachtli para axkualos. _¿Uan kenke kitlaliaj uejueyi simolotl tlaixpaj? _Axkanaj san tijtlaliaj simolotl tlaixpaj, nojkia tijpopochuiaj, tijxochiyotiaj uan tijtlatlatiliaj pampa tijtlaskamatiliaj Toteko kuali tlaeiki. Kemaj tookistlaj tikoyaj xinachtli, tijkuiliaj tlen kuajkuali uan uejueyi sintlankochtli. Nopa otl axtijflatiaj yon axtijtekiuiaj, uan sekij kiajkokuuj. Xinachtli tijtookaj achtoui tijpopochuiaj. _¿Kenke inkipopochuiaj xinachtli? _Ijkinij tijchiuaj pampa totatauaj yani tlatlepanitalistli techkauiltejkej ma tijtlepanitakaj pilsintsij pampa yani ika tiyoltokej.

Kemaj onkaya elotl, tielopakij sekij atolchiuaj, kichiuaj xamitl uan sekij kichiuaj elotlapanili. _ ¿Uan kenke ijkinoj kichiuaj pilelotsij? Tikijtoua; ijkinoj achi moisiuiltis sintias elomili. _¿Ta nojkia tikiluichiuilia elotl? _Kena, totatauaj techmachtijtejkej ma axtikilkauakaj nemilistli.

Xijchiua ni flayejyekoli.

¿Kenijkatsaj kichiuaj para kiiyokakixtiaj xinachtli?

¿Kenijkatsaj kichiuaj mochinankoeuaj kemaj kitookaj xinachtli?

Ipan nejtolistli xikitakaj kenijkatsaj sintookayayaj, ¿Namaj kenijkatsaj sintooka motata?

¿Keski tlamantli tlakualistli kuali kikuatlalaj ika elotl?

¿Keski tlamantli sintli tikixmati?

¿Namaj ne mochaj kenijkatsaj kiajkokuij xinachtli para axkualos?

Tlaj tijtlepanita sintli uaajka, ¿kenijkatsaj tijtlepanitasej kuatinij uan tlapijalmej?

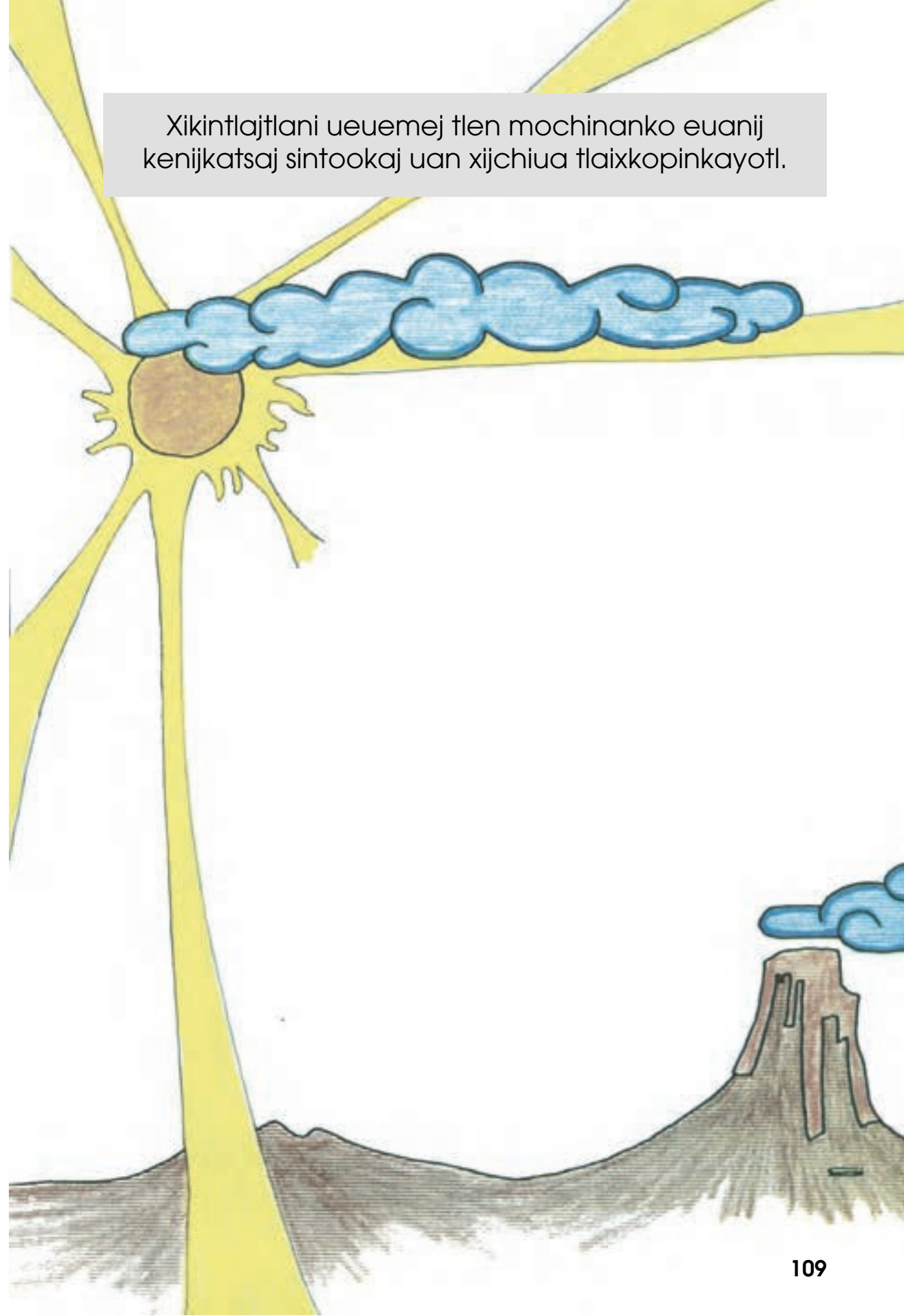

¿Ni atl nojkia kuali tijmokuitleausej? _____ Uaajka, ¿kenijkatsaj tijmokuitleausej?

Xikintlajtlani ueuemej tlen mochinanko euanij
kenijkatsaj sintookaj uan xijchiua flaixkopinkayotl.

Milaj

Notata yajki milaj
kualkantsij tekitito
Kaljistik nexkajteuaj
na ma nikalpiya.

Nonana uan notata,
inkuepayaj nikiniluij,
pilchichitsij, pilmistontsij
amo tlenoj kichijtokej.

Notata nukiluiya
nijneki niyas milaj
nijkuiti pilelotsij
tikisej pilatoltsij.

Xikixpoua se ome tlajtolpamitl tlen moijkuilojtok.

- ¿Kemaj tiyas momilaj?
- ¿Tlakee itookaj motata?
- ¿Motata kitooka sintli?
- ¿Mitspaktia tijkuas elotl?
- ¿Tijtooka kostik sintli?
- ¿Tikinmokuitluiaj kuatinij?
- ¿Tlakee onkaj momila?
- ¿Mitspaktia tikintookas kuatinij?
- ¿Kenke kualo sintli?

Tlen ni tlajtolpamitl tikonixpojkij itookaj
tlajtlaniltlajtolpamitl pampa motekiuia
ni tlajtlaniltlajkuiloli: ¿ ?

Ipán nejtolistli “Tijtlepanitasej semanauk yolistli” xikinix-
teemo uan xikiniyokakixti sejinok tlajtlaniltlatolpamitl.

Yolkamej uan kuatinij

Nijtemijki nochichi nechuikek kuatitlaj, tlauek nechpaktij. Niyajki nipaxaloto iuaya nopilchichi uan nikitak ipan se ojtli tiyajket, tikimpanotiyajkej miyakij totomej, okuillimej, tlakuanimej, xiuitinij, xochitinij, kuatinij, nojkia se atlajtli kampa temo tsalantik atl. Ejekatl san molinijtok, tlasestok kuatsintlaj uan tlaekauixtok.

Nikinitak ni yolkamej axmajmauij tonechka nemiyayaj. Nopilchichi inuaya motlachiliyaya. Nikitak pilokuiltitsij xiukuaj, sekij totomej okuilkuaj, kuakoyoniyaj, motepasolchiuaj uan san uikatokej.

Nikitak se pilueuentsij uan techkamauij kijtoj: nochi ni tlamantli tlen tikita moneki tijmaluis, amo tikimpeyaas kuatinij, amo tikinmiktis totomej, tlakuanimej pampa ininjuantij techmakaj tochikaualis. Tlapetlanki ua axnikinitak kanke yajkej.

Nochichi kikonanki mokuitlapiluiuxoua uan momelajketsa. Teipaj tinejntiyakej uan tiasitoj ipan se tlakomoli, nopanoj monechikojtoyaj miyakij tlakuanimej: xochitekuanimej, kuamekatekuanimej, kuapitsomej, kuachakalmej, masamej, tokomajmej, kuatochimej, topitsimej, okuillimej.

Totomej nojkia monotstoyaj: chajkismej, uilomej, toyomej, koyoltotomej, tsanamej, xakoyojmej, ekuatajmej, pixpixmej, papamej, kuatojmej uan sekinok.

Nikitak tojtopotik itlakej se tlakuajketl uan kiijtoj: maseualmej sentlaxtokej uan tojuantij iyolik titlantiyauij, nikiluia se okichpil ma kinyolmelauatij iuampoyouaj ma ayok tlayikaj uan ma ayok techmiktikaj. Sampayano saniyki tiapetlanki uan na niisatejki, kemaj nitlachixki nikijtoj ¿Kenke kejni nijtemijki?

Xitlanankili.

¿Martín iuaya ichichi tlakee kimpanotiyajkej?

¿Tlakee kichiuayayaj okuilimej?

¿Ajkia kikamouij Martín uan tlakee kiiluij?

Martín iuaya ichichi nejnentiyajkej uan asitoj tlakomolko

¿Ajkia inijuantij monechikojtoyaj?

Tojtopotik itlakej se tlakuajketl, ¿tlakee kiijtoj?

Xikijkuilo tlen tijtemijki.

Kuitlatoktok

Se kuitlatoktok patlantinemi
kipiltemoua kampa moseuis.
uika ika ijnalok, uika ika teotlak,
se kuitlatoktok patlantinemi.

Kuajkualtsij uika se kuitlatoktok
kipiltemoua kampa moseuis
ipan noyolo nijtlali uikatl
nimitsiknelis ika mouikaj.

Nijnekiskia xiualaj nochaj
sentika tiukasej
nijmachilia nimitsixtoka
ta tikuitlatoktok nimitsteemoua.

Xikintookajtlali totomej
tlen itstokej
mochinanko.

Xikintookajtlali
tlakuanimej
tlen itstokej nojuaj.

Xikijkuilo intookaj
xochitini.

Xikinijkuilo intookaj
kuatini
tlen tikinixmati.

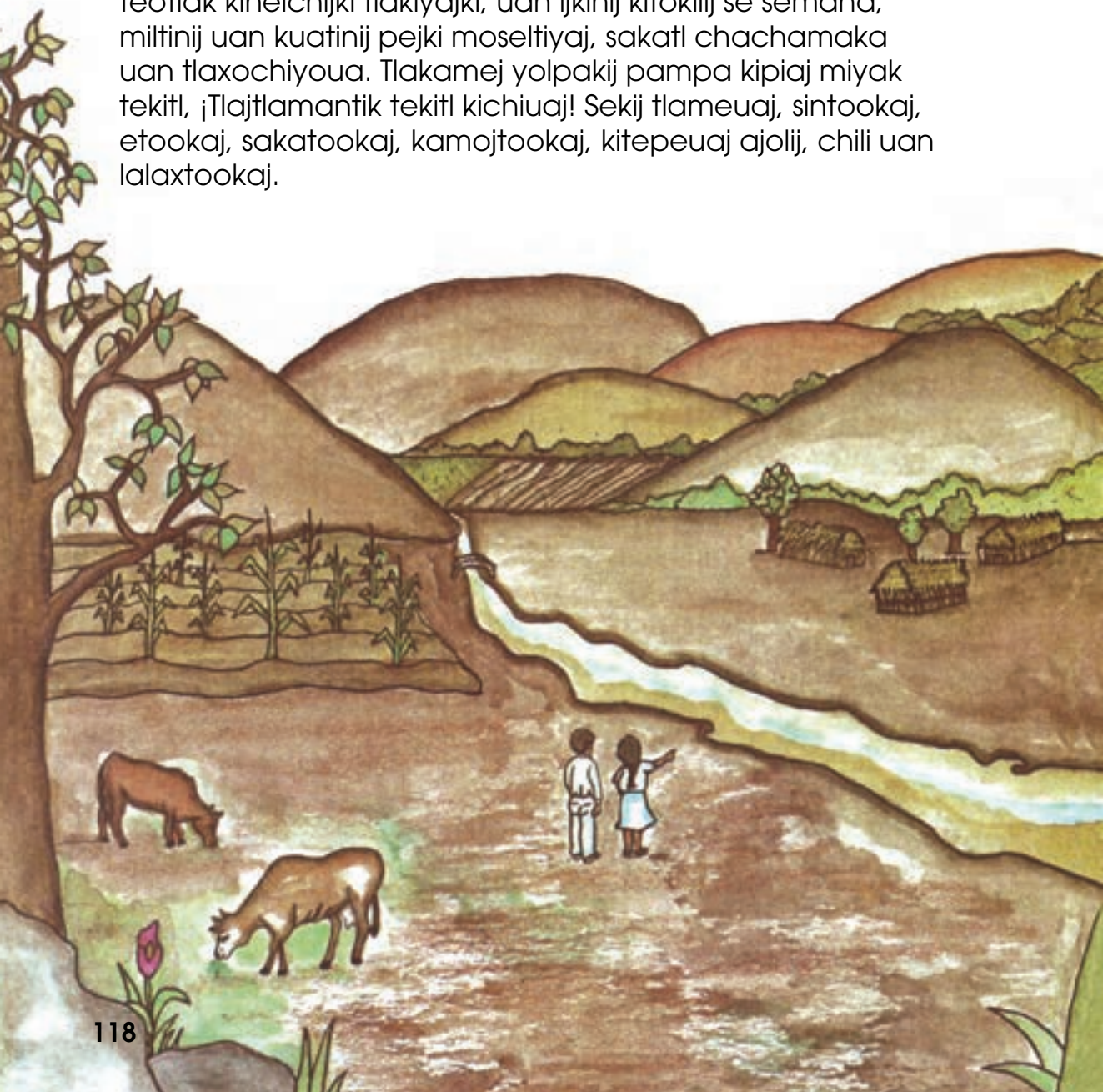

Atl

Namaj eli ome meetstli amo uetsi atl, miltinij pejki sauani, maseualmej ayokmo kiasij miltekitl, kuatinij nochi pilintok, ueyatl uan ameltinij nojkiya uakisneki, tlapijalmej nochi kokochkatij, xochitl axkauani uan touampoyouaj nojkiya mokuesouaj.

Asik tonali, ika ijnalok pejki tlamixtemi, tlaauetski se tlalochtli ika tesiuatl san pojpolijki. ¡Tlalpotektli kichichinki! Ika teotlak kinelchijki tlakiyajki, uan ijkinij kitokilij se semana; miltinij uan kuatinij pejki moseltiyaj, sakatl chachamaka uan tlaxochiyoua. Tlakamej yolpakij pampa kipiaj miyak tekittl, ¡Tlajtlamantik tekittl kichiuaj! Sekij flameuaj, sintookaj, etookaj, sakatookaj, kamojtookaj, kitepeuaj ajolij, chili uan lalaxtookaj.

¡Kampaueli tlaameya! Ipan atljtli, amelko uan ueyatli.
¡Onkaj tsalantik atl! Nanamej san uetskatokej tiachikueniaj,
kimpajpakaj konemej uan tlapakaj.
Namaj ueuemej uan tekiuejmej kiniluiyaj konemej uan
siuamej makimaluikaj uan ma kimokuitlauikaj ameli uan
atemitl, ma axtlasoltepeuakaj atitlaj uan ma kinilpikaj
tlapialmej pampa nojkia kisokiuiyaj atl.
Sekij tlakamej kitoojkeja miyak kuatinij ne atentli, kitoojke
ojoxijkuatinij, tsapokuatinij, tsokouijkuatinij, mantekuatinij,
teokuatinij uan sekinok kuatinij tlen temaka ekauilotl uan
kimanauiya atl para axuakis.
Miyakij maseualmej mokuapolojkej tlen sekinok
chinankomej kintsontejkej uejueyi kuatinij kampa onkaj atl.
¡Namaj mokuesouaj! pampa kampa onkayaya atl auajki.
¡Ma tijmokuitlauikaj atl! pampa tlauel totechmoneki.

Xitlaixpooua.

Nochi tlen onkaj ipan tlaltipaktli
pojkeui, onasi kampa onkaj ejekatl
uan tikitaj mokupea mixtli.
¡Yejeक्सij mixtli!

Mixtli tlen onkaj uejkapaj tikitaj
olini, pampa nemi ejekatl tlen
achi sesek.
¡San tlaejekatok ne uejkapaj!

Ejekatl kitliana mixtli
uan peua uetsi atl.
¡Chikauak uetsi atl!

¡Namaj kena onkaj atl!
Atenoj, amelko ipan atlatjtli,
moneki tijmaluisej kualli.

Xikixpoua ni se ome tlajtolpamitl.

`Yejyektsij mixtli!

`Tlalpotektli kichichinki!

`Tlajtlamantik tekiti kichiuaj!

`Kampaueli tlaameya!

`Ma tijmaluikaj atli!

`Chikauak uetsi atli!

`San tlaejekatok ne uejkapj!

Namaj kena onkaj atli!

Tlajtolpamitl tlen tikonixpojki itookaj
Ajkomanaltlajtolpamitl pampa motekiua
ni yolajkomanaltlajkuiloli: ¡ !

Ximonechikokaj se inomej uan xikinchiychiuakaj sekinok
ajkomanaltlajtolpamitl.

Xiualakajya
konemej,
uetstualaj
atf.

kena

'Matimoisi-
uilitikaj, tech-
ajuas tonana!

Kena
nimits-
tlepanitas.

Nenepitlayejyekoli

Se tsotsoltik tsotso
yakatsotsoltik tsotsoyoka kaltsompaj
ankij kiyakatsotsolos ni tsotso
tsotsoltik yakatsotsoltik tsolsoyoka kaltsompaj
kuali tlayakatsotsolojketl.

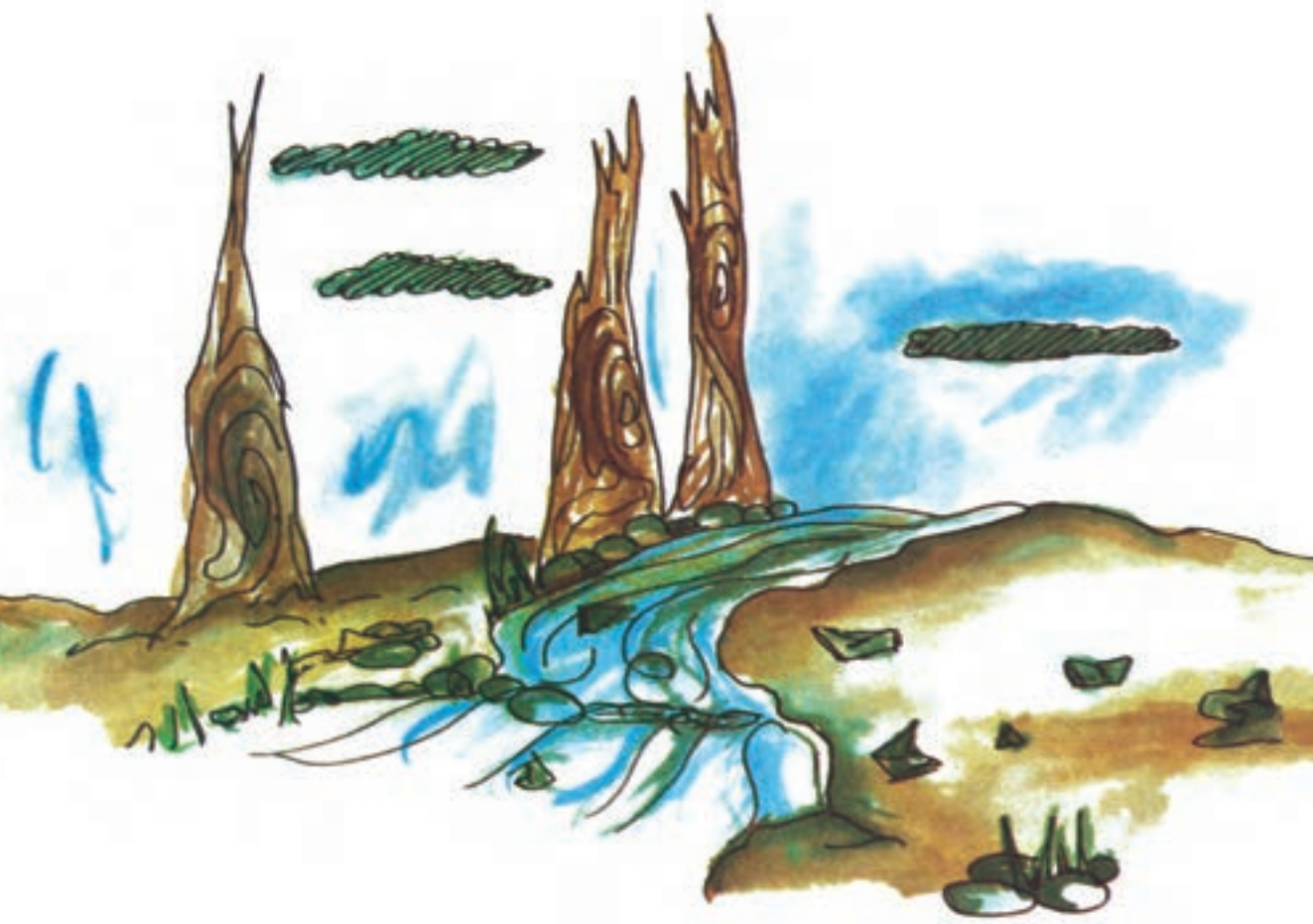

Chikomej koxkoxmej kokoojtokej
kochtokej koxkoxtij.
Tlaj axkojkojtoskiya ni chikomej koxkoxmej
yejyektsitsij koxkoxmej koxkoxtoskij.

Popox poxoktik poxoni
kemaj poxonij tlapoxonianij
popox poxoktik poxoni
ankij kipoxonia popox
kuali kikua popox.

Tlapasuilstli

Se tonali momechikojekej ipan se pilkuatitlantsij: ejekatl, atl uan tlali.

Ejekatl kiiytoj: nimechnechikojtok pampa nijneki nimechmatiltis se ueyi kuesoli tlen nopanti ipan ni flatipaktli.

Nochi tonali ejekatipaj nechmanelouaj ika poktli kemaj tlajchinouaj milaj, momalina poktli nechyolualasi uan motlalia nopani.

Konemej tlen itstokej altepetl achiyok nechpokmiktiaj, poktli kisa ipan kaltinij kampa kichiuaj xapoj, yoyomitl, tlachiyajkayotl uan sekinok tlamantli. Namaj tlen maseualmej techijiyotilanaj peuaj mokokouaj ixtiyoltlikisaj, toskaklichinij uan sekinok tlamantli inimpanti.

Uan ta atl, ¿kenijki tiitstok? Atl tlanankilijki, uejkakiya nitsalantik nieliyaya, pilnichitsitsij kimpaktiyayaj nemisej nopani, maseualmej axkanaj atoponiyayaj uan axapajtiyayaj.

Nijmachilia nechtlami ijtlakojtokej. Namaj nikimpixtok okuillimej, apaxtli, asokitl, atsonkali, akuekueyochimej, atepachimej uan sekinok tlachkemej; kemaj nechatlilj xoxouik nikinkokolismaka maseualmej.

Teipaj kamatik tlali: Nijmachilia tlauel nechijtlakojtokej, nopani uejkajkia onkayaya kuatitlamitl, xiuitinij, miyak xochitl, tlakuanimej, kuali tlali uan san tlaajuiyaxtoya; namaj nopani kintepeuj mijkayolkamej, tlajsoltepeuj, kuatsinpeyauaj, nechkokoyotsaj kitemouaj teokuitlatl uan achiyatl. Miltekitinij techixtlamiltijkeya noixko kitekaj pajtli tlen kiuatsaj xiuitl, ¡Nitlami tlaxikojtok! Yeka na nimechnoistok pampa nijneki ma timoyolmelauakaj tien kuesoli tijpiaj, kuali tikinsentilisej maseualmej uan tikintlajtlanisej se kuali tlakayotl, ma technekikaj, techmaluikaj pampa ika tojuantij yoltokej.

¿kenke kiijtakojtokej
ejekatl?

¿Tlakee ika kiijtakouaj
tlaltipaktli?

¿Kenijkatasj kiijtakojtokej
atl?

¿Tlakee kichiuasej
maseualmej para
axkiijtakosej ni eyi tlamantli?

¿Tlaj tijmokuitlauijtoskiaj atl, tlali uan ejekatl, ¿Kenijkatsaj
tiitstoskiaj? Ximotempouilikaj.

Ximauiltikaj

Kejni inmauiltisej.

Ximauiltikaj ika se dado.
 Tlen flatsopsopitstli uetsi yanopa tinejnemis.
 Tlaj tiasis kampa tlaixkopinali tlen kijjtlakoua
 ejekatl, atl, tlali, ayoktimauiltis.
 Tlatlani tlen axtoui onkisa.

Xikixpoua ni tlayolmelaualistli uan
ximoyoltejteemo.

Pablo kiteema tlasoli ipan
kuachikisosoli, kemaj temi
kiontopeua tlakomoltipaj
uan kitlaltookaj.

Tlen tikij atl tikonkuij amelko,
ni atl tijmoloniaj, teipaj seui,
uan tijteka konko jsesek
tikonij!

Notata tlajtlama ika matlatl
axkemaj kitekiuia apajtli
uan axatoponia pampa
kijjtouaj kinempoloua atl
uan kinmiktiaj pilmichtsitsij.

Ipan tepostlanonotsaloni
kijjtojkej, tetlayokoltij tlali
ixtlankia, moneki amo
titlasolflatisej milaj.

Kenijkatsaj timoiluia tijchiuas para tijmanausej tlali, ejekatl
uan atl.

Kualmej tikonemej

Xijkakikaj kuali
tojuauantij titlatlepanitaj,
yejyektsij totlalnamikilis
nochi tonali titlatlepanitaj.

Axkemaj timechixpanosej
ejekatl tlali uan atl,
tlen totlaltijpak onkaj
kuali timechmokitlauisej.

Tikamatij ika nochi toyolo,
ika inmojuantij tiyoltokej
tinemij, tlatli, titlachixtokej
ipan ni tlaltipaktli.

Touampyouaj,
xitlatlepanitakaj
xijmaluikaj nochi tlen
onkaj ipan tonemilis
uan kejnopa san tipaktosej.

Tlen moeliltia uan tlen tijkuaj.

Na nieua Kochiskuatitlaj tlen Uaxtekapaj tlali, nikaj nochipa tikitaj xoxouixtok nochi tlamantli kuatinij uan xiuitinij.

Nikaj nochi timiltekitij, namaj ni xopantlaj kuali tonali yau, nikemaya chikauak tlakiyajki, nomachikniuj kipeualtijkejya tookaj, sekij kipixkaj ininsij. ¡Kuajkuali sintli kipixkaj!

Kipixkaj chipauak, yauitl, kostik uan chilkostik sintli.

Ni xopantlaj miyak tlamantli tlaktli onkaj; sekij kieliltiaj koatsapotl, ualeyaj, mankoj, kuaxilotl, nojkia onkaj kilitinij, kaxtilanetl, kolantoj uan sekinok tlamantli. Nochi xiuitl titlaeliltiaj pampa tlajtlamantik timotlatojtookiaj. Tlen axkitookaj sintli, motookiaj café, ouatl, nejpali, tomatl, kamojtli uan xokotl. Tlen tikeliltiaj tijkuaj uan se pilkentsij timonamakiaj uan ika yani timokouiaj tlen axtikeliltiaj.

Na nitlankia nipixka ni tionpanokej viernes nitlankisoto Atlapechko, nijnemakato kuaxilotl, tlen tomij kiski nimokouijtejki notekak. Nimomelauato iniuaya Tenexko euanij, uan nojkia nikontlajpaloj noteotaj. Chalinko euanij kinemakayayaj sintli. Siamej nimaj tikinixmatis kanke euanij, kej ne Kuajtlaj euanij motlakentiaj ika tlapalkueyitl. Na nechpaktia kenijkatsaj kamanalouaj, ika ijnalok motlajpalouaj kiiytoaj "tonaltij" uan ika teotlak "teotlakiltij". Siamej kuajkualisitsij tlapalchikiuitl kiijpauiaj temitok flakojkouali, kiuikaj xapoj, michimej, yoyomitl, pantsij, pampa nojkia motlanemakijkej, kualikakej tomanenetso, xochinanaka, apasotl uan se omej piyomej.

Kuali xixpoua nejtolistli, teipaj xikijkuilo tlen mitstlajtlanilia tlajtelpamitl.

¿Tlakee kieliltiaj miltekitinij?

¿Tlakee kilitinij kieliltiaj milaj?

¿Kanke moualtlanemakiaj tiankisouanij?

¿Tlakee kionkouaj Atlapechko?

¿Kenijkatsaj tixinixmatij tiankisouanij?

¿Tlakee kitookaj tlen axsintookaj?

¿Ta tlakee mispaktiskia tijtookas?

¿Tlakee achi mispaktiskia timonamakis?

Ipan nejtolistli xikintemo ni tlajtoltinij uan
xikintlaniuasani tlen tikinpantis.

mokuesoua	nijmelauato	uitoni
nechpaktia	kakatstik	kuajkualtsitsij
motlakentiaj	tomauak	kamanalouaj
uetska	ijnalok	noteotat
tsopelik	xochinanaka	kipeualtijkejya

Onkaj tlajtoli tlen moijtoua ika seyok tlamantli.
Xikixpoua ni se ome tlajtoltinij:

kuajkualtsitsij	yejyektsitsij
nijpantito	nijmelauato
ijnalok	kualkaj
tsikuini	uitoni
alauak	lotoktic
yaualtik	malakachtik
mokuesoua	motekipachoua

Tlajtoli tlen axiikal moijkuiloua, axiikal moijtoua,
uan san tlen kena san se tlamantli kiijtosneki, ni
tlajtoltinij intookaj: Uikaltlajtoli.

Xikinixnamikti ika tlauasantli tlen tlajtoli
iuikal kiijtosneki.

flaxopeua kuajkualtsij
noteotaj
tlatlatok
totopochtik
ololtik
uitoni
yejyektsij
kakatstik
chichintik
kamati
chikinte
tlateleksa
kamanaloua
tolontik
noxantojtaj
tsikuini

Xikijkuilo tlajtoli tlen iuikal kiijtosneki.

tsopelik _____ *nektik*

_____ moseujtok

kokojoyak _____

kaltenoj _____

_____ tomaktik

siyajtok _____

tlakiyau _____

_____ kuekuemochtik

_____ kokoxketsij

ueuentsij _____

okuilij _____

Totonikapaj euanij kieliltijkej namaj ni xiuitl miyak
tlaktli Mateo kichijki se tlajkuiloli uan kikauato
Uexotlaj ma kipanoltikaj ipan uejkatlanojnotsaloni.

Ijkinij kipanoltijkej:

Nouanpoyouaj, Totonikapaj euanij
inmechtenkauiliaj tsojtsopelik
lalax, kuaxilotl, tsapotl uan
ualeyaj. ¡Nikaj ximotlakouikij!
¡Nikaj timechchiyaj!

Xijchiua seyok tlajkuiloli:

Miyak tlamantli timokouiaj

Nonana, notata uan na, tiyajkej titiankisotoj Xaltipaj, timokouitoj se keski tlamantli tlen motekuis kalijtik.

Tijkokkej eyi cuartillo sintli, se litro uakchili, se tekomitl tomatl, eyi tlapiktli poxtamej, se mancuerno chankakaj, naui mistitl uakaxnakatl, naui kokax, se matsajtli, ome tetomitl nelkuaxilotl, se tlapimitl chimeketl, ome kaxitl tamaxokotl, se piyo, xiuitinij tlen tijkuasej uan xiupajtli.

Tijtlachilijtejkej tlajkotonaya, nimaj tiyajkej kalnemakaloyaj tijkouatoj; naui xapoj, ome kostli, se ikpatl, se tsijuastli, ome uitsmalotl uan makuili tsiktli.

Tikitakej nomachiknij Beta Xoxolpa eua miyak tlamantli kiteentok kuatlapechko, kiijkulojtok ipan amatl kenijki impatij nopa tlamantinij: se litro xoxochili ome peso se litro kakauatl se peso, se litro pitsajetl ome peso, se tekomitl koyolij se peso, nechnemakiltij se tlayejyekoli koyolij.

Teipaj notata nechmak majtlaktli peso nimokouito sempouali etamali. Tijkuapilitoj panojka tlajkotona, tiasikoj tochaj nelia timayanaj, tijkuajkej etamali tlen timokouijkej. Nijpaleuij nonana tlachikitenki tlen timokouitoj tiankis. Kemaj tiyauij tikonnamakaj pitsajetl pampa notata etoka uan namaj san timotlakouitoj.

Ika litro tijyejekouaj; emekatl, uakchili,
tomatl, pitsajetl, ajolij uan sekinok.

Tlalpimitl	Kaxitl	Cuartillo

ateskakiltil
 kuaxokotl
 iyajkiltil
 ajolij
 tamaxokotl
 piste
 chimeketl
 sintli
 nextli
 istatl
 tekiltil
 koyolij
 totochili
 etl
 uajkiltil
 tesua
 epasotl

Kenijki se tlaipili epasotl.

ipatij se peso.

miyak tijuallikatok epasotl.

¿keski tlaipili tijneki?

nikaj nimitsmaka majtlaktli peso.

Xinechmaka nau tlaipili.

Yankuik ni motomij.

¿keski nimitskuapilis?

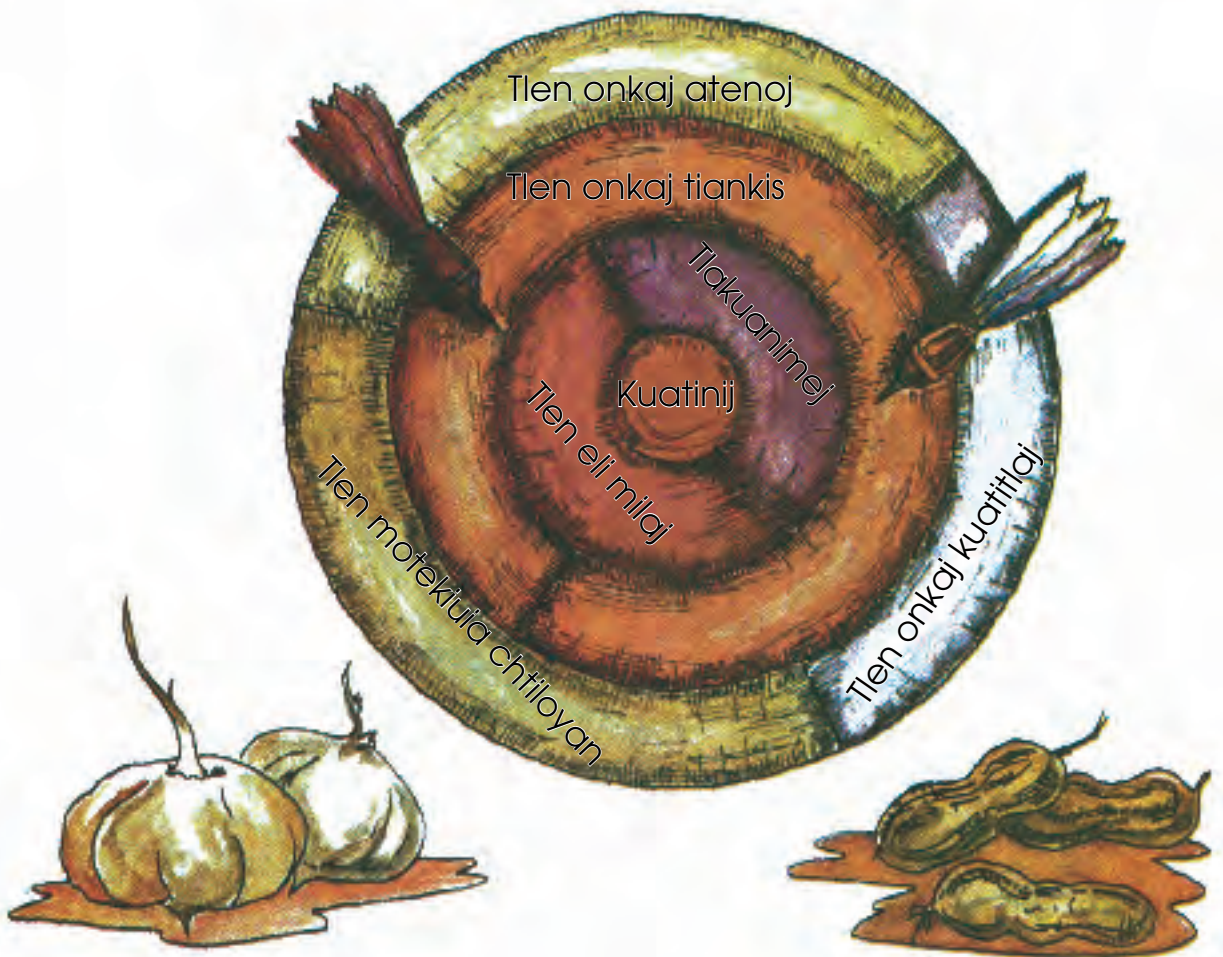
Kena yankuik.

Chikuasej peso.

Tlen onkaj ipan cocina	Tlen onkaj kampa tikochij	Tlen onkaj kampa nakanemakaj
komali	petlatl	nakatl
tenamastli	tlapechtli	pajpatla
komitl	tlakemitl	balanza
metlatl	tsontetomitl	istatl
chilkaxitl	flauili	xaltetl

Tlen onkaj ipan cocina, kampa tikochij uan tlen onkaj kampa nakanemakaj tikintokajtiaj: Nechikoltlajtolyotl.

Kampa atemitl onkaj	Kampa tlapatskaj onkaj	Kampa kuaximaj onkaj

kuauitl xaltetl amatl atototl nexkuauitl atl mapachij
 xochitl tookkoni amochtli kajtsotl
 tisatl tsopilotl ayatl sintli tlakuanimej patente
 lápiz xompi tenkikis totomej chopi uapaltlapali
 sayolimej kuamekatl pipiloi michij chili
 osouijtli auatl tsana ouatl kuatitlanmisto
 kochiskuauitl solij chakaj tlali kuauitl etl
 yoyomitl kuapitsotl astatl.

Tlen monamakaj

Nechpaktia nitiankisoti Xaltokaj, Uexotlaj, Santa Cruz, Teuetlaj uan Atlapechko; tlanamakanij ejeliuis chinanko euanij, nikinixmati pampa na sechikueyi nitiankisoua. Touampyouaj ijnaltsij onasij kampa ontlanamakaj, miyak tlamantli kionamakaj, kej ne Chikimekatitlaj euanij kinamakaj chiltlaxkali uan etekoko; Chililijko euanij kinamakaj kuajkualtsitsij komitl, ajpastli, ojoyli, chilkaxitl, sokikaxitl, kuali kitlajtsoyotijtokej; Ichkatlaj euanij kinamakaj tlalkakauatl, kemaj niompano kampa tlanamakaj nechiluiyaj ma nijyeko tlalkakauatl. ¡Ajuiyak tlalkakauatl totopochtik! Huitsojtlako euanij kinamakaj popox uan pemol, nelnelia kuali kisenkajtokej, kiijtouaj tocuimej ni popox ajuiyak pampa tlachijchiali ika kuajkuali sintli; Xaltokaj euanij kinamakaj tlatopontli, tekaktli, pantsij uan kantelaj; sekinok touampyouaj kinamakaj pajpatla, nejpali, kililtl, elotl, ayojtli, ayojtli ixochiyo, kuitlalochij, tenkikis ixochiyo, piyomej;, totolimej uan sekinok. Na nikonamakaj pitsajchili, etl, café, uan ajolij. Kemaj nillamia nitianamakaj nimokouijteua kuaVamojtli tianekulli, pantsij, tomal, tsapotl uan tlamantinij tlen tlatekiuiaj ipan cocina.

Ipan domingo konemej kimpaleuiaj innanauaj tlanamakaj, kuali momachtijtokej tlanamakaj, tikinitas san kitlamachijtokej pitsajchili ipan se pilkaxitsij, sekij kitlalpinchiuaj apasotl, xolokilitl, ajlauenoj, iyyakililtl uan kolantoj. Konemej axmokuapolouaj kemaj tlakuepaj.

Ximonechikokaj inojomej uan ximotempoulikaj:

- . Kanke kiualikaj tlen tlamantli kinamakaj tiankis.
- . Kanke euanij kinamakaj kilitinij.
- . Kenke sekinok tlaktli axtikeliltiaj.
- . tlakee tlaktli touampyouaj achi kinamakaj tiankis.
- . Tlakee moneki tijchiuasej o timotookisej para axtitlamaseuasej.
- . Kanke inmechpaktiskia intlanemakatij.

Xijchiua ni tekiti.

Kenijkatsaj kikualltalia
ayojtli ixochiyo:

Kenijkatsaj kikualltaliaj
piyonakatli mochaj

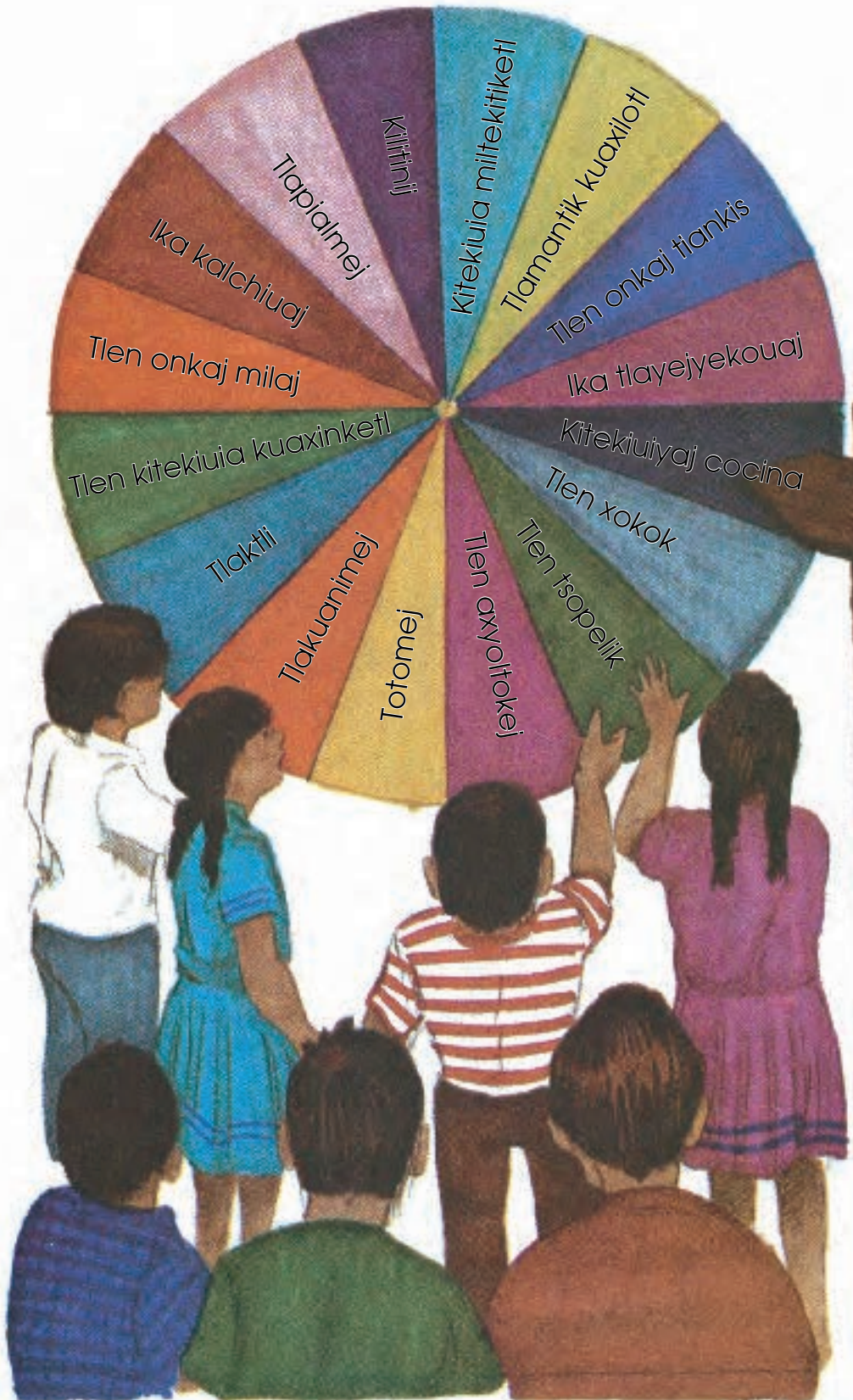

Kampa mochiua tiankistli

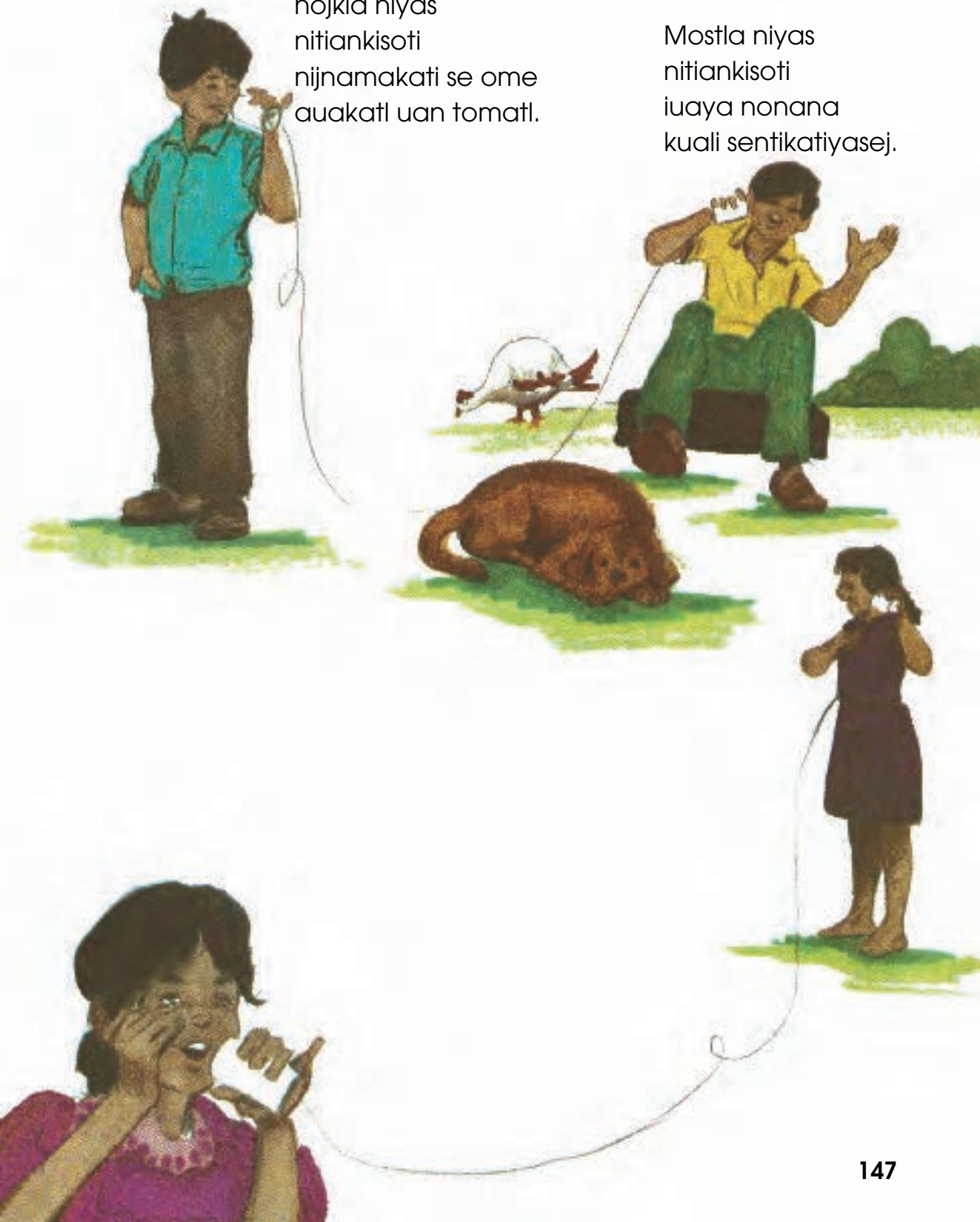

Ximauiltikaj uan xikiskaltikaj inmoneltajotl

Xinechchiaselj
nojkia niyas
nitiankisoti
nijnamakati se ome
auakatl uan tomatl.

Mostla niyas
nitiankisoti
iuaya nonana
kuali sentikatiyasej.

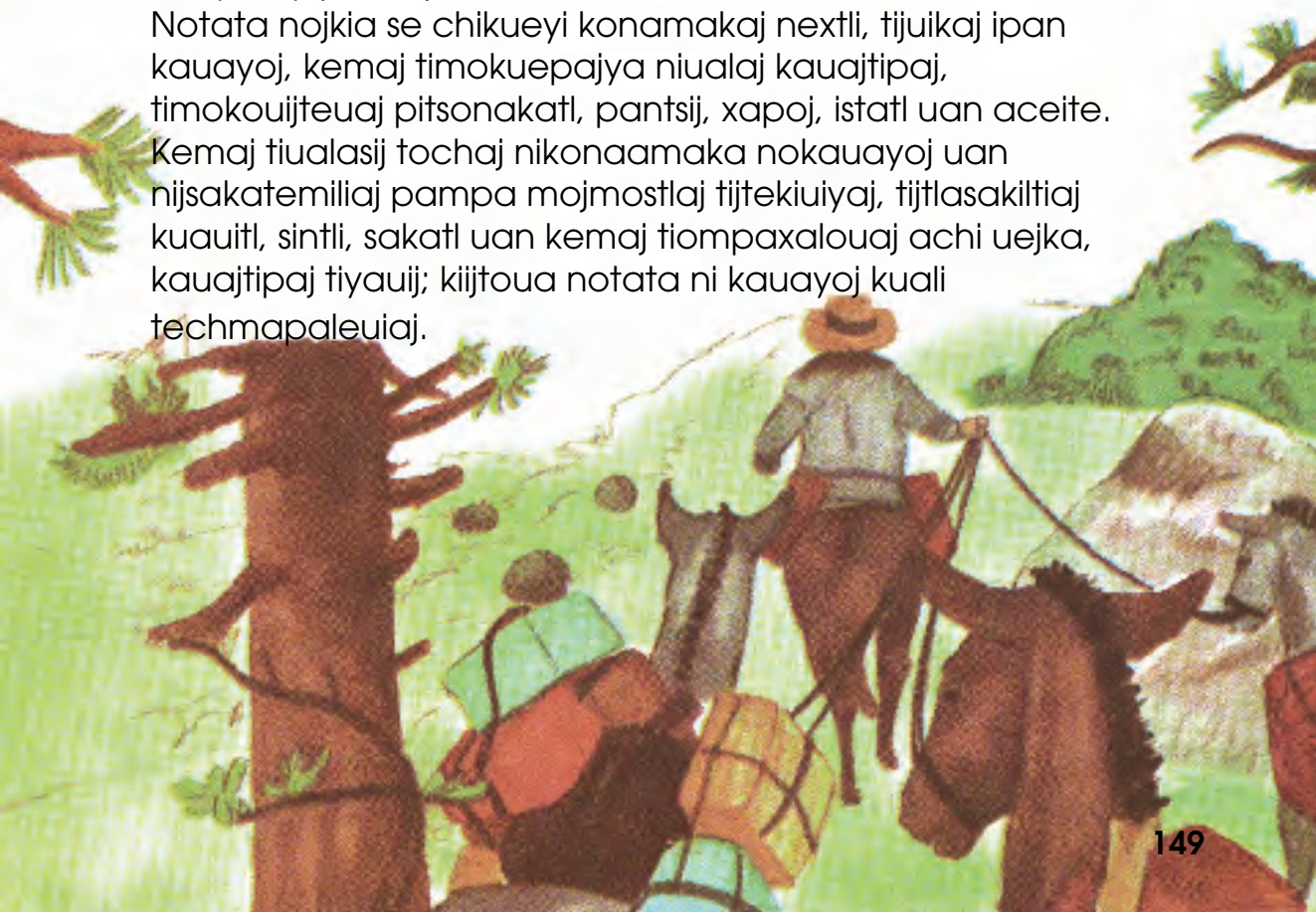

Tlen ika titlasakaj

Ipan nochinanko Tenexueyak, nochi timiltekitij, tikeliltij miyak sintli, etl, chili uan ouatl, Sekij touampyouaj nextlatiaj, konemej kimpaleuiaj intatauaj kitlapanaj nextetl uan kisakaj kauajtipaj. Se omej totlayiuaj kimpaktia chiltookasej ;Nelneliaj kitlakiltiaj!. Kemaj tlatekij san kitsontekonmamaj pampa kampa chiltookaj axueli asij kauajmej, tlauei tlaixko uan tepexiko.

Tlen tikeliltij tikonamakaj Ouatipaj, Atlalko, nojkia tijuikaj Xochiatipaj, tikintlamamaltiaj kauajmej ejetik koxtalko sintli, chankakaj uan etl., kemaj tionsijya tiankisouanij techtlatlaniaj keski ipatij chankakaj, nikiluij: ipatij \$2.50 (ome uan nau), sintli ipatij \$3.00 (eyi peso) uan etl ipatij \$2.00 (ome peso); titlamij teotlak timotlanemakiaj. Ne tiankis timoualmelauaj iniuaya sekinok tlanamakanij tlaixtlapananij ejeliuis euanij; ualauij Pesmajoj euanij, Sakatlaj euaj, Texolotl euaj, Santa Cruz Juárez euaj uan sekinok tlen nechka chinankomej tlen ontlanamakaj. Kauajtipaj tlauijuikaj, siamej san kiijpauiaj inchikij, sekij tlauijuikaj ipan ayatl.

Notata nojkia se chikueyi konamakaj nextli, tijuikaj ipan kauayoj, kemaj timokuepajya niualaj kauajtipaj, timokouijteuaj pitsonakatl, pantsij, xapoj, istatl uan aceite. Kemaj tiualasij tochaj nikonaamaka nokauayoj uan nijsakatemiaj pampa mojmotlaj tijtekiuiyaj, tijtlasakiltiaj kuauitl, sintli, sakatl uan kemaj tiompaxalouaj achi uejka, kauajtipaj tiyauij; kiijtoua notata ni kauayoj kualitl techmapaleuiaj.

Xikijkuilo kena kampa tlaneltilia tlajtolpamitl
uan amo kampa axtlaneltilia.

Kampa chiltooktokej tlamayantipaj. _____

Konemej momachtiaj nextlatiaj. _____

Nochi konemej tlatsiuj. _____

Totlayiuaj kimpaktia kuaxilotookasej. _____

Tiankisouanij mokouijteuaj pitsonakatl. _____

Kauajtipaj tlauijuijkaj tiankis. _____

Siuamej kauajtipaj nemij. _____

Kauayoj kisakiltiaj kuauitl. _____

Nokauayoj kikuato tooktli. _____

Tlaixko uan tepexiko kampa tekitij. _____

Se chankakaj ipatij \$ 2.50. _____

Ika flausantli xikinixnamikti tlen kikuepkayotia
tlajtoli

miyak

tlejko

kitemouijtok

tilauak

temo

pajchaltik

kuali

pilkentsij

kakalachtik

xolontok

kanauak

kitlejkoltijtok

uaktok

tlatsintlaj

totonik

kualani

tilintik

tomaauak

uetska

axkuali

uajkapaj

sesek

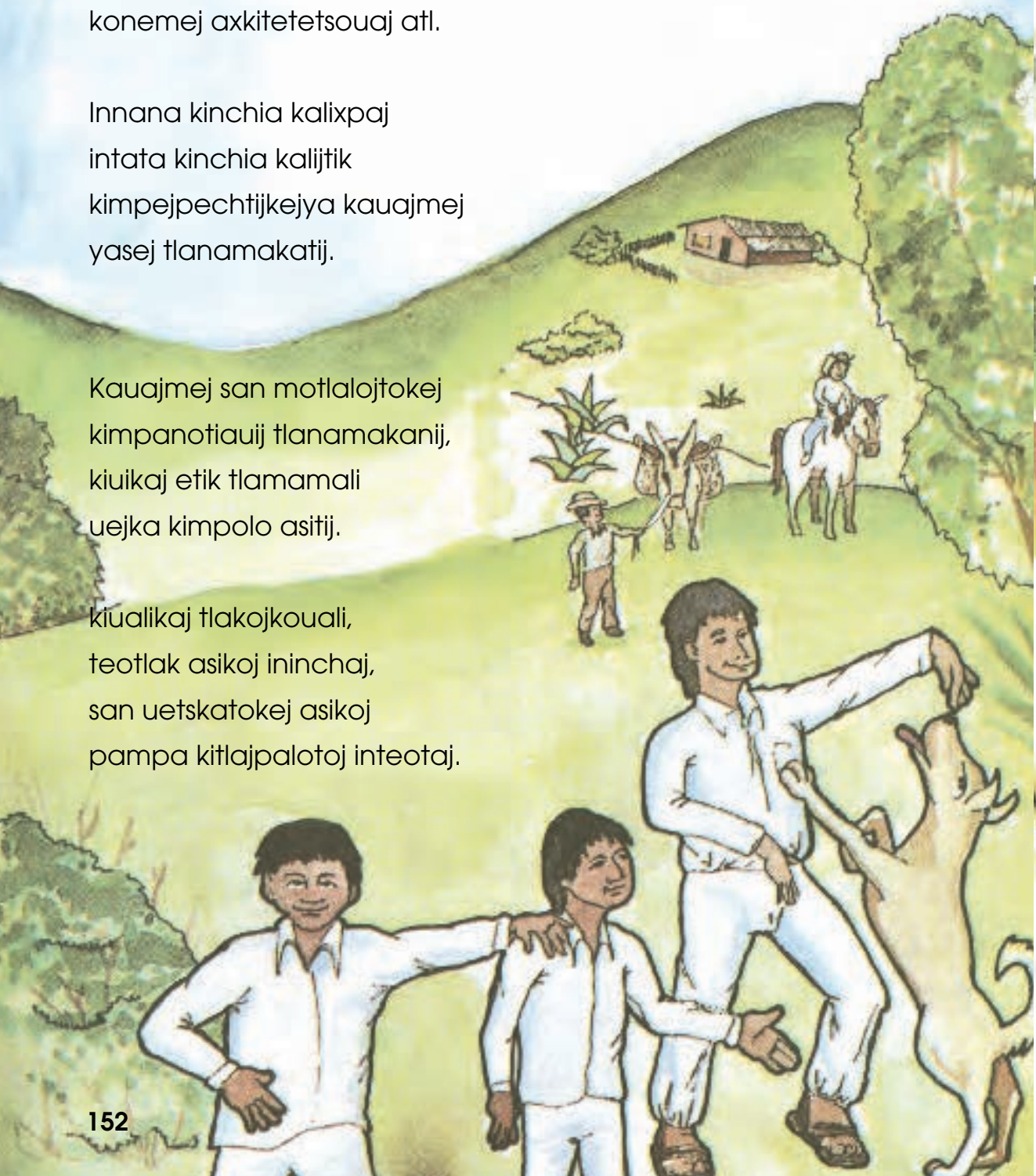
Konemej tiankisotoj

Konemej san uetskatokej
onmixamiaj ika tsalantik atl
ijnaltsij ontlaamakaj
konemej axkitetetsouaj atl.

Innana kinchia kalixpaj
intata kinchia kalijtik
kimpejpechtijkejya kauajmej
yasej tlanamakatiĵ.

Kauajmej san motlaloĵtokej
kimpanotiauiĵ tlanamakanij,
kiuikaj etik tlamamali
uejka kimpolo asitij.

kiualikaj tlakojkouali,
teotlak asikoj ininchaj,
san uetskatokej asikoj
pampa kitlajpalotoĵ inteotaj.

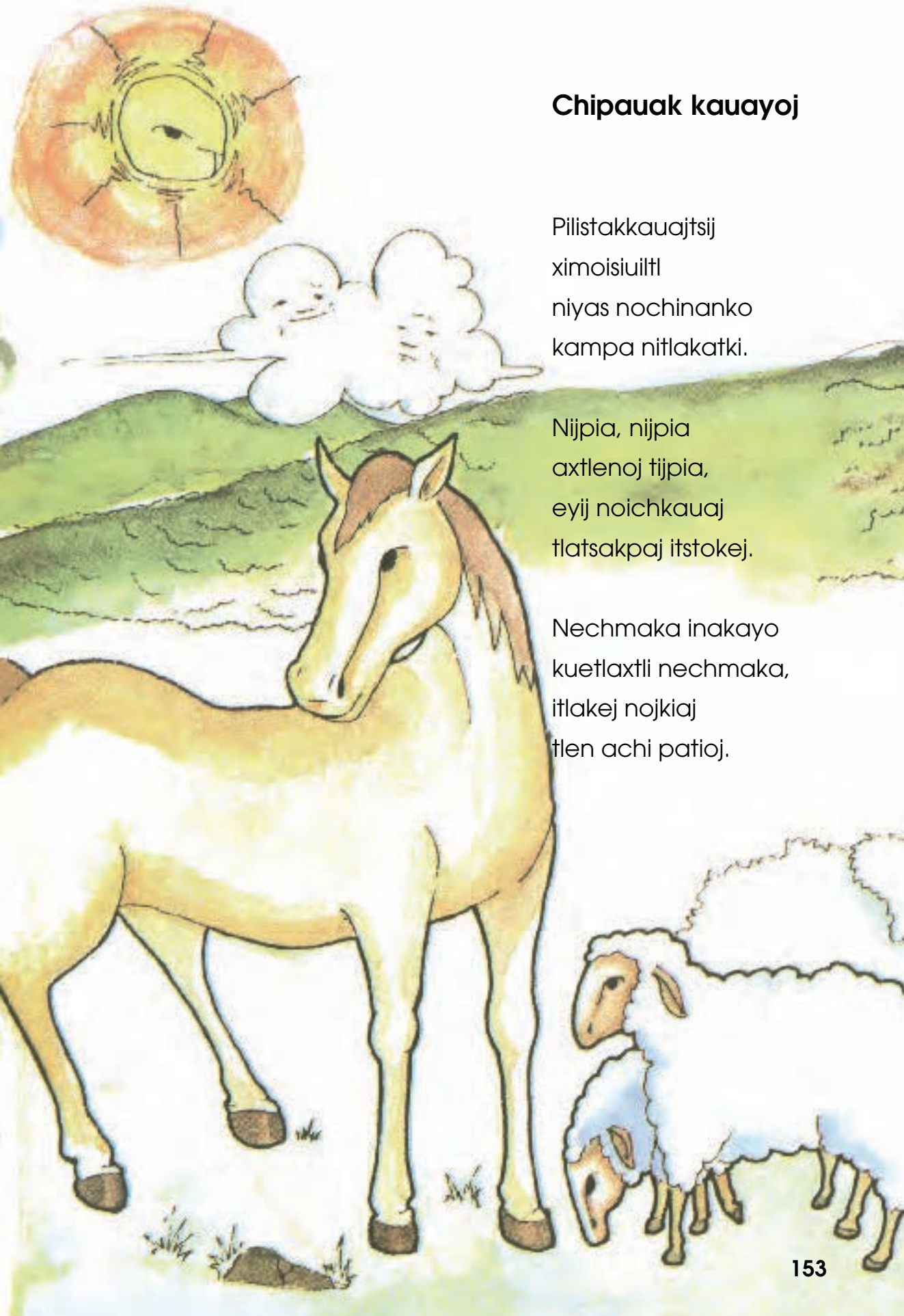

Chipauak kauayoj

Pilistakkauajtsij
ximoisiuiltl
nyas nochinanko
kampa nitlakatki.

Nijpia, nijpia
axtlenoj tijpia,
eyij noichkauaj
tlatsakpaj itstokej.

Nechmaka inakayo
kuetlaxtli nechmaka,
itlakej nojkiaj
tlen achi patioj.

Tiankisouanij

Luisa iuaya itata Pedro yajkej Uexotlaj tiankisotoj, panotok tlajkoyoual isakej, atolikej uan flanestiualoua kistejkej ininchaj. Luisa inana kintlaxkalpijki. Pedro se anega sintli kimamaltij ikauayoj uan ya kimamajtiyajki se almoj uan tlajko.

Luisa kiikpauijtiyajki chikiko eyi docena tlailpimitl epasotl. Kistiualaj tonatij asitoj, miyak maseualmej itstokej kinitatoj, tiankisouanij san kampa ueli euaj; sekij ualauij ika Veracruz, ika Kuajtla, ika Xochiatipaj, ika Xaltokaj uan ika Sanjuajtitalaj. Kinixmatkej nimaj, inyoyo siuamej xochiyoj, flapaloj, kexkenyoy sekij, uan axkana san se kamanalouaj. Luisa flauel yolpajki pampa itata kikouij se yankuik uan chichiltik iyoyoj xochiyoj uan achi ueueyak, kineki achi uejkauas mokentijtinemis.

Kipantijkej Luisa itlayi nojkia tiankisojtinemi, kitlajpalojkej uan nimaj momakajkej, Luisa kiiluijkej pankuali xiyaj. Kikuepilijkej uan asikoi ininchaj panojka tlajkotona.

Xijnakili tlen mitstlajtlanilia
tlajtolpamitl

1.-¿Ajkia inijuantij tiankisotoj Uexotlaj?

2.-¿Tlakee kiuikakej kinamakatoj?

3.-¿Keski imiyaka sintli kinemakatoj?

4.-¿Tlakee ika kitlamachijkej sintli?

5.-¿Tlakee ika tlatlamachiuua motata kemaj kinamaka sintli, etl o chili?

6.-¿Tlakee tlamantinij kinamakaj san tlailpili?

7.-¿Tlakee sekinok tlamachijkayotl tikixmati?

Se fanega sintli kipia se sempouali uan
majtlaktli uan ome cuartillo.
Se almoj kipia naui cuartillo.
Se cuartillo sintli kipia makuli litro.

Se sinkojketl kikouilij Pedro tlajko
anega sintli uan ome cartillo.
¿Keski cuartillo sintli kiixtlajki
sinkojketl?

Seyok sinkojketl kisato,
tlajtlanki senpouali cuartillo sintli.
¿Keski almo sintli kikojki?

Se siuapil kikojki se cuartillo uan tlajko sintli.
¿Keski litro sintli kiaxitito ichaj?

Se docena tlalpili apasotl kipia majtlaktli uan ome tlalpili.

Luisa kichikitenki eyi docena apasotl, asitoj tiankis nimaj kinamakak apasotl. ¿Keski tlalpili apasotl kinamakato?

Se xinolaj nechkouilij ome docena apasotl, ¿Keski tlalpili nijmakak?

Se tenantsij kijtoj: xinechmaka se docena uan tlajko tlalpili. ¿Keski tlalpili apasotl nijnamakiltij?

luaya motlamachtijkaj xiuika.

Noai M nica.

Nijpixon se noai
itookaj M nica
kemaj yau tiankisoti
kiuka miyak tlamantli
tlamantli.

Kiuka se chikiuitl
noai M nica
Kakauatlnemakati
kiuka miyak tlamantli
tlamantli
Kinamakati elotl
noai M nica
kemaj yaul tiankisoti
kiuka miyak
alaxox.

Tlen tijtookaj

Nikita notlai Luis, tekiti mojmstlaj, axmosiajkaua kipaktia tekitis, omej ikoneuaj kipaleuiaj Francisco uan Carlos, itepotsko yauij tekititij, kiukaj intlaxkal, atl, intsonekauil; inyoyoj tlen ika san tekitij achi tilauak.

Nechtlanejkej ma nikipaleuiti eyi semana, nikinmatlanito, axnitlaxikoj uan axnikuesijki pampa ika pakilistli nitekitik imilaj notlai Luis. Chikueyi almoj kitooktok sintli; namaj flaxitini, uejka tikitaj san tlakostitok miyauatl uan san flaejekatok. Tooktsalaj onkaj kajtsotl, kamojtli, xonakatli, apasotl, xolokilitl, tlaluajkililitl, emekatli, tlalkakauatl, ualeyaj, kekexkitl, akaxilotl uan sekinok tlamantli.

Imilaj pano ome atlajtli kemaj tlaauetsi, atlajtenoj kitooktok xochikuaxilotl, chijchikilkuaxilotl, nelkuaxilotl uan kuinojkuaxilotl. Nojkia kitooktok ochonijtli, ouatl, lalaxkuauitl, auakakuauitl, chalauijkuauitl, mankojkuauitl, pauakuauitl, ikso uan tsapokuauitl.

Ika eyi semana tijtlaniltitoj totekij, nochi tiyolpajkej kemaj tikitakej noaui Teresa uan nomachiknij Lupe, kisatoj tlajkotona techtlamakatoj; tijkuajkej nanakatlakuali, etlatsoyontli uan tikiikej axokotl. Ika teotlak sansejko tiualajkej, notlayi Luis, kiualikak kamojtli; nomachikniuaj Francisco uan Carlos, sesej ayatl auakatli kiualikakej.

Ejeliuis chinanko axsan se tlamantli tikamanalouaj.
Xijtlachili uan xixipoua ni se ome tlajtoli:

Notlayi

notlajtsij

tlaxitini

tlaxitini

lalax

nelax alaxox

xokotl

tlaxikosej

siausej

pilkonetsij

pilkuejkuejtsij

tekolotsij

Xikikuilo kenijkatsaj tikijtoua ni tlajtoltnij:

nelkuaxilotl

sankuaxilotl

---

temaxokotl

---

tojtopo

---

mistoj

---

ixpepech

---

nanakatl

---

flaaquetsij

---

nopeka

---

axtle

---

enel

Kemaj tijnekij tijchiuasej se tekiti achtoui timokamauiaj
uan tiomoiuiaj kenijkatsaj tijpeualtisej.

Ximokamauiakaj kenijkatsaj inkiteemosej
tlamachtitlamantli itookaj tookistli ipan amochkali uan
xikijkuilokaj.

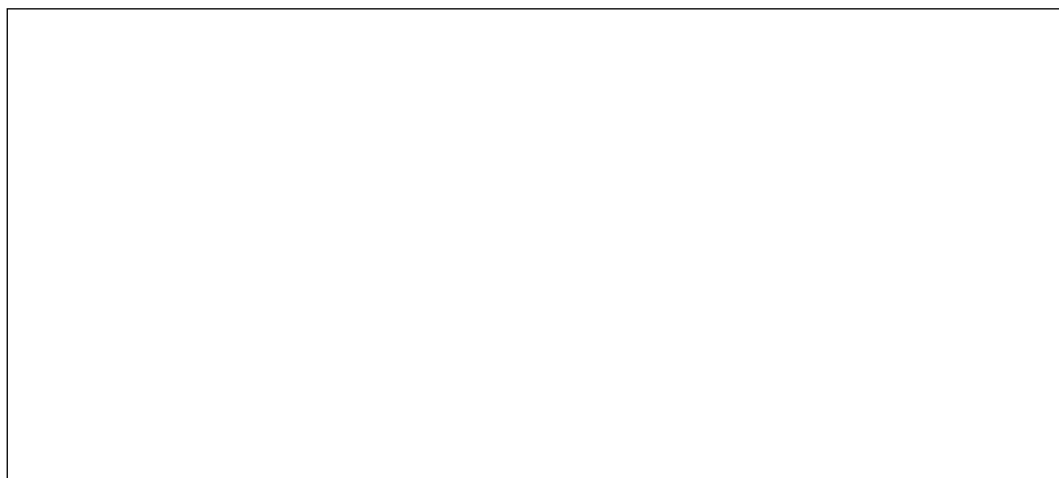
Chikauak uan tlajtlalochpaj xikijto ni
nenepiltlayejyekoli.

Notookaj tooka tooktitlaj,
tooktitlaj tooka notookaj
kemaj tooka ika tookoni
kichiua tok, tok, tok
uaajka pano se kuatojtli
pampa onkaj miyak totlatookui.

Se totochij kochi tojtopoixko,
kemaj kochi tojtopoixko se totochij
uaajka pano se tototl tojtopoixko
kikuajtiaj totochili,
kemaj tototl kikua totochili
se totolij yoltojtomoni,

Ximonechikokaj innajnauij uan xikijkuilokaj
nenepiltlayejyekoli.

Xinachtli

Se meetstli titekitikej nomilaj
flanempaj mokajki kemaj titlamejkej
uan ika teotlak kuali uetski atl,
tojuantij nimaj tikoxkej xinachtli,
Xinachtli tijtlaixpantijkej,
notata kialpichij uan kipopochuij
atojtolontik xinachtli nikitak:
chipauak, kostik uan yauitl.
Toyoltsij chikauak uan tlalochpaj
uitonki, pampa tlauel tipajkej
sentika tiyajkej tijtookatoj
San se toyolo tijchiuatoj tomilaj.
Ika se tonal, chikueyi almoj xinachtli tijtoocej
tonillito san tlakakauakatok titlachiatoj
mojmostlaj titlajpixkej uan tooktli kuali moskaltij
Kiski miyauatl uan tlaxitinki sasampa.
Tikitakej onkaj miyak uan uejueyi elotl
ni elotl nimaj chikajki
ni chikajelotl nimaj mochijki sintli
uan ni sintli kichijkej tlaxkali.

Kampa timiltekitij

Namaj nochi tijpixtokej se achi tlali kampa timotlatojtookiaj, nochi tlaeli kampa onkaj yayauik tlali, axkemaj timopolouaj, nopanoj kena titlaeliltiaj. Kuali nikilnamiki tijtekiuiyayaj kuatlaixtli, nopanoj achi kostik tlali uan tepetlatl, tlen timotookiayaj amo kuali eliyaya, yeka namaj nopa kuatlaixtli tijchijkej lalaxmili.

Nepantenoj onkaj se ameli, nopanoj tijtoojkej mante, kuatsapotl, ojojiltli uan tsokouijltli, pampa axtijnekij ma uaki ameli, onkaj tsalantik atl kampa nochi miltekitinij onatlakuij. Nojkia miltenoj kitoojkej teokuauitl uan piochij, Nochi flamantli tlen tijtookaj uan tijmokuitlauiaj yejyektsij eli, yeka tojuantij amo tlenoj techpoloua tlen tijkuasej. Uan nojkia tikimpaleuiaj touampoyouaj.

Notata kintlalnamiktia kenijkatsaj tekitisej uan motlatojtookisej tochinanko euaj. Namaj notata kitlepanitaj pampa kinmaka se kuali ojtli kenijkatsaj mopanoltisej ika inkoneuaj uan inteixmatkauaj, kenijkatsaj kichiuasej tekiti uan kejnopa amo tlamaseuasej. Nochi maseualmej kikualkakij ni ueuejtlajtoli pampa axsanakiueli temaka se kuali tlalnamikilistli.

Xikijto kenijkatsaj moneki tijchiuasej total para amo
ixtlamis.

¿Tlakee tijchiuilisej tlali kemaj ixtlankia?

¿Ta tlakee tlalnamikilistli tikinmakaskia mouampoyouaj?

¿Kenijkatsaj ueliskia tijmanausej atlajatl uan ameltinij?

Xikixpouakaj uan ximoyolnojnotsakaj

Nikilnamiki tijtekiuiyayaj kuatlaixtli,
nopanoj achi kostik tlali uan tepetlatl,
tlen timotookiyayaj amo kuali eliyaya.

Ipan kuatlaixtli tijchijkej se
ueyi lalaxmili.

Notata kintlalnamiktia kenijkatsaj
tekitisej uan motlatojtookisej
tochinanko euaniij,

Namaj nochi tlakamej kipixtokej
se achi tlali kampa motlatojtookiaj.

Kampa onkaj yayauik tlali nochi
tlaeli axkemaj mopolouaj.

Tookajflateemolistli

Nitetik kej se tepostli
nechonkuij kuatitlaj
nechyakatentiaj uan
nechtekiuiaj milaj,
inmakechtlaj pixkanij
techuikaj.

Ijnalok nimeua
nijuika teuitlastli,
nimoketsa kuatlapechtipaj
uan nikinmajmatia tsanamej.

Nechtekiuiaj kemaj onkaj sintli
uan kemaj pixkaj uaajka nechuikaj

Nechonkuij milaj kemaj niuaki,
nechkixtiliaj noyolo, kuali
nechpajpakaj nochi tlen
chichik nechkixtiliaj, ica
kiuikaj atl miltekitinij uan
axnichopi.

Xijtlaniuasani tlachiualistinij.

- 1.- Tlakamej kipiaj kuali tlali.
- 2.- Kuatlaixko tijchijkej lalaxmili
- 3.- Miltenoj tijtoojkej miyak teokuauitl.
- 4.- Notata kijtous ueuejtlajtoli.
- 5.- Notata kintlalnamiktis telpokamej.
- 6.- Na nijkualkaki tlalnamikilistli.
- 7.- Tojuantij tijpixkakej miyak sintli.
- 8 - Notex kichijki lalaxmili.
- 9.- Ya kimokuitlouis itlal.

Xijtekiui tlachiualistli kampa ixnesis tlen tlamantli
kichiuaj mochaneuaj.

1.-

2.-

3.-

4.-

5.-

Titepeetlakuaj

Tlen tiitstokej Tenexapaj, nochi timoneltokaj, timotlepanitaj, kuali titekitij, axakaj tijkualankaitaj, timoikneliaj uan timoitaj kej tiiknimej.

San flasesestok nikaj, pampa tepetsalaj timochantijtokej yeka san tlakuechaitok, san tlaxolontok, san flaejekatok uan san flajuiyaxtok.

Sejkanok tijmatij flauel flauaki, uaki tooktli, kilitinij, sakatl, sekinok tlamantli. Tojuantij tijchiuaj kafemili ika yanopa timopanoltiaj, nojkia tisintookaj, tikuaxilitookaj, tietookaj uan tikamojtookaj.

Sejsenxiuitl timonechikouaj ne tepeyakapaj tlen San Francisco Tepetl, nochi tiontepetlakuaj, tionmijtotiaj, timoualteochiuaj uan teontlapitsaj.

Tikonemej, siamej, tlakamej, tikintlaskamatiliaj toteotsijsij pampa axkanaj techilkauaj, axtechmakaua, nochi tonali techmakatokej uan techepaleuijtokej.

Tlachixketl uan moteochijketl techyakanaj uan tojuantij intepotsko tiyauij, ni tlakayotl no titlajtlaniaj nochi ipan semanauaktlali, ma nochipa onkaj atl, kej nopa onkas tlen tijkuasej. Tojuantij tikintlepanitaj apianij, tepedianij yeka ika toyolo tikinuikiliaj pakilistli, tlakualistli, xochikoskatl, uikatl uan tlaili.

Timotlankuaketsaj uan tikintlajtlaniaj ma techiknelikaj nochipa ma techmakakaj kuali atl pampa ika atl tiyoltokej, ika atl moskaltiya totlatooktli uan ika atl timoyolchikauaj.

Yaya ni kijjtouaj ueuejtlakamej. Yaya ni tonemilis, yeka kijjtouaj ueuejtlakamej ma axmoilkaua pampa ika ya timoixneskayotiaj.

Sekij tepemej

Postektitlaj
Veracruz

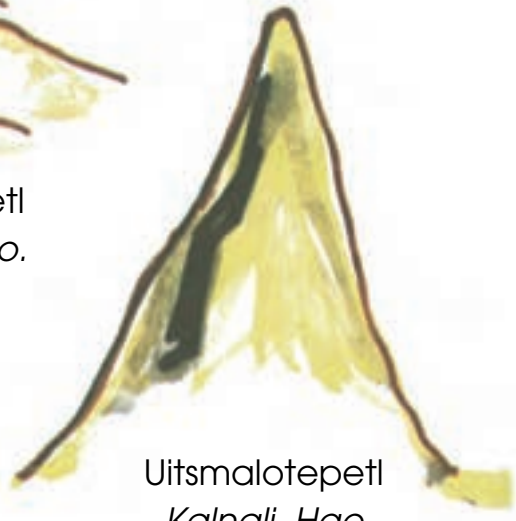
Chikontepek
Veracruz

Tenamastepetl
Yaualijkaj, Hgo.

San Francisco Tepetl
Huazalingo, Hgo.

Uitsmalotepetl
Kalnali, Hgo

Sintepetl
Atlapechko, Hgo.

Ichkatepetl
Uexotlaj, Hgo.

Ximokamaikaj inojomej uan teipaj xikinixkopinakaj
uan xikintokajtlalikaj tepemej tlen onkaj echka
imochinanko.

Ximotlajtlaní uan xikijkúilo kenijkatsaj tepetlakuaj
uan motepetlatskiltiaj mochinanko euaj.

Xijtlachili kenijkatsaj mokamauiaj konemej.
Se inojomej ximonechikokaj uan ximokamauiakaj
tlen ika se tlamantli.

Tikinmokuiflauiaj kalflapialmej

Tlauei niyolpaki pampa kuali nimoskaltia, notata uan nonana kinekij kuali tlalnamikilistli ma nikajkokui, yeka miyak tekiti nechnuatiaj ma nijchiua. luaya nonana timosempaleuiaj: tionatlakuij, tionkuajkuauij, tionetekij milaj; kemantika tiontiansouaj.

Nojkia nechpaktia tikiniskaltisej piyomej, totolimej uan pitsomej, notata kinchantijtok ni kalflapialmej. Tikimpixtokej ompoualmej piyomej sempoualmej totolimej, chikueyij konepitsomej uan se uakax. Omej siuapiyomej majmajtlaktli tejkestli kipachojtokej uan se tenantotolij nojkia tlapachojtok. Mojmostlaj nitlachpana kampa kochij notlapialuaj, nikintlamaka, nikinamaka uan axnikinkaua ma kisakaj.

Pilpiyotsitsij kikuaj tixtli, totolimej kemantika nikinmaka kiliti uan pilpitsomej noja chiichij. Tenampitsotl kikua tlajko cuartillo sintli uan ome tekomitl atl kii, ikoneuaj nojkia atlij. Ni pitsomej nojkia tikinmakaj tochoj, kiliti, ayojtli, chote uan sekinok tlamantli. luaya nonana timopaleuiaj tikimpajtiaj totlapialuaj, nochi moskaltiaj tojtomaktikej, miyak maseualmej kinekij techkouilisej, kiijtoua notata sekij tikinkuasej, sekij kena tikinnamakasej uan tomokouisej seyok siuapitsotl tlen sampa tlamiyakilis.

Axnijkuesiuilia nitekiti, uan kemaj nitekiti tlauei niyolpaki uan nechkualitaj nouampoyouaj.

Xijnakili ni tlajtolpamitl.

¿Tlakee kaltlapiyalmej kuali tikiniskaltisej?

¿Kenijkatsaj tikinmokuitlausej kaltlapialmej?

¿Tlakee tlakualistli tikinmaka?

¿Kenijkatsaj ika timopaleuiaj kaltlapialmej?

¿Tlakee kokolistli kinasi?

¿Tlakee ika tikimpajtiaj?

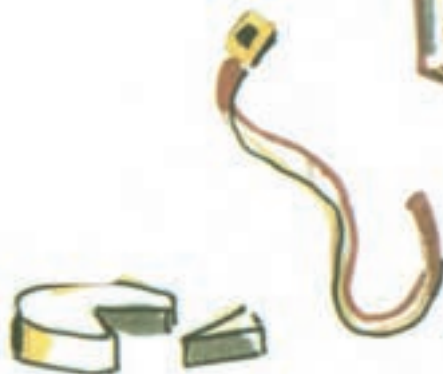

¿Tlakee kaltlapialmej achi mitspaktia tikinmokuitlouis?

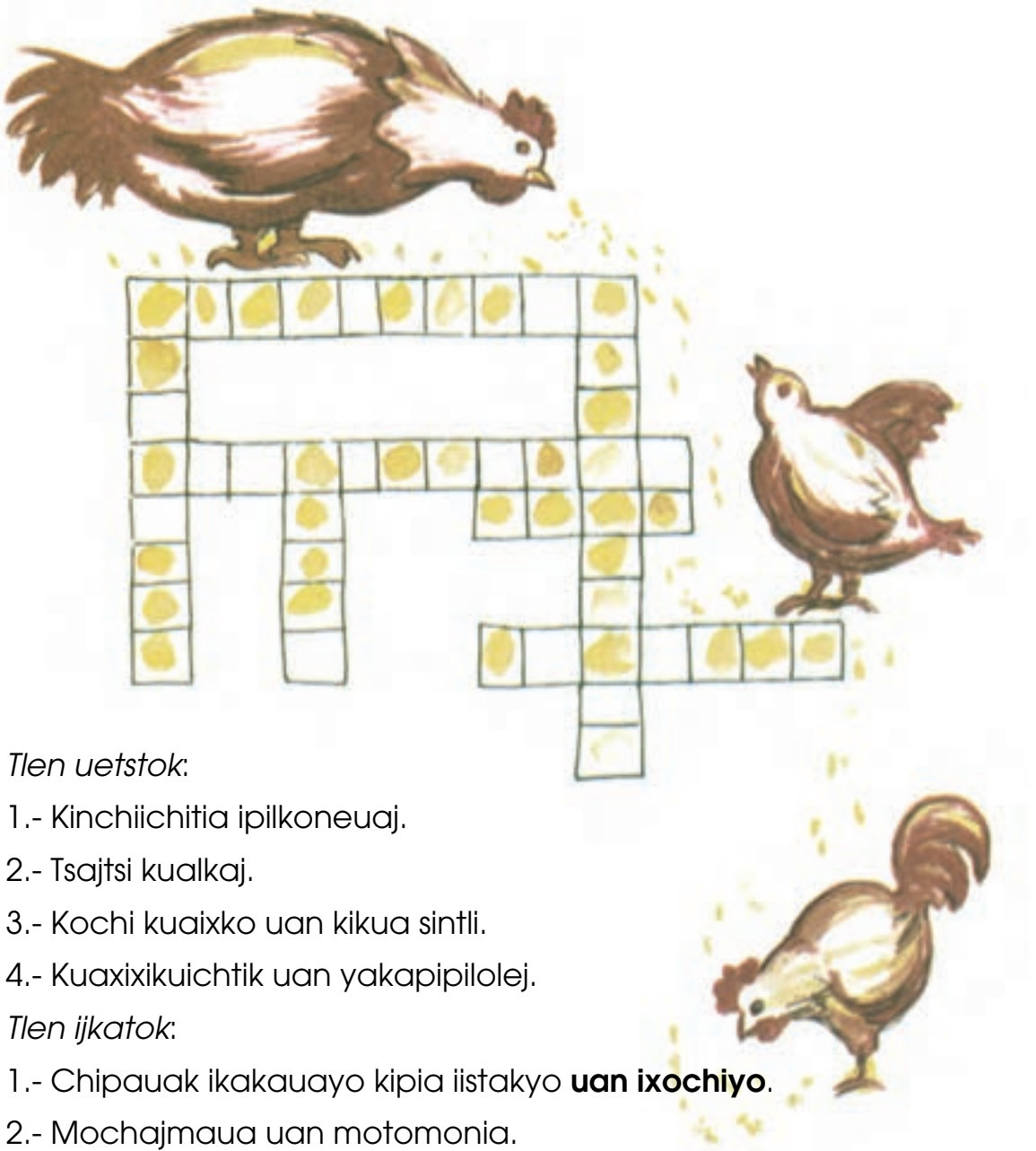

Ika tlaasantli xixixnamiktl tlen techmakaj
kaltlapialmej.

Tlaxinepaltlayejykoli.

Xitlajkuilo ipan tlaxinepaltlayejykoli

Tlen uetstok:

- 1.- Kinchiichitia ipilkoneuaj.
- 2.- Tsajtsi kualkaj.
- 3.- Kochi kuaixko uan kikua sintli.
- 4.- Kuaxixikuichtik uan yakapipilolej.

Tlen ijkatok:

- 1.- Chipauak ikakauayo kipia iistakyo **uan ixochiyo**.
- 2.- Mochajmaua uan motomonía.
- 3.- Kitlalijtok tejkestli.

Xikixpoua, xijnejnemili uan xijmoyaua ni tlalnamikilistli.

Ankij tekiti amo tlenoj
kimpoloua uan axtlamaseua.

Tlaj tiyolchikajtok
uaajka xitekiti uan xitekiti.

Xikintlasojtla yolkamej
kej ta timotlasojtla.

Tlaj kiitasej mojmotlaj titekiti
uan axtlanoj mitspoloua
mouampoyouaj kuali mokakamatisej.

Tlaj tijneki ma mitstlepanitakaj
amo xitekokoli, kejnopa
kuali tiitstos iniuaya mochaneuaj.

Tlachijchualtekitl

Yaloua niyajki Machetlaj iuaya nonana uan notata tijpaxalotoj noteotaj Santiago uan noteonaj María, tijpantitoj noteotaj kitejtsona se patlaktik tetl ika se tepostli, nijnechkauito uan nijtlajpalojki, nijmachilij imatlaxkal tlauei chachatik pampa mojmostlaj tekiti. Nikitak iixtenoj kitlalijtok se kuali tlasenkauali metlatl, na nijtlachilijtok kenijkatsaj kiyejyekojtij metlatetl uan kitejtsontij; nechilua tlaj nijneki nomomachtis nimetlachiuas, nikilua na achi nechpaktia nijchiuas chikiuitl.

pampa notata yaya nopa kichia chikiuitl uan nonana kichia komali, chachapali uan xalaj.

Teipaj noteonaj technotski ma tipanokaj kalijtik, nikitak miyak tlamantli tlapijpixtokej, mokouijtokej komitl, chachapali, kuasillaj, komali, chikiuitl uan tlapalchikiuitl.

Noteonaj kiijtoua amo uejka kichijchiuaj komitl, ya kiitstojka kenijkatsaj kichijchiuaj, kiijtoua ne Chililijkoewanij konemej nojkia kuali momachtijtokej konchiuaj pampa kininmachtijtokej ininnanauaj, kichiuaj kuajkualtsitsij komitl, oiyoli, ajpastli, komitl kampa xochitookaj uan sokiajauiltinij; kuajkualtsitsij pampa nochi kitlajtsoyotijtokej ika chichiltik, chipauak uan yayauik tlapalsokitl.

Xitlanankili

¿Kankee kichiuaj metlatl?

¿Kankee timoiluia kichijchiuaj tlapalchikiuitl?

¿Kankee kiitak okichpil tlen tiapijpixtok iteonaj?

¿Kankee itstokej konchiuanij?

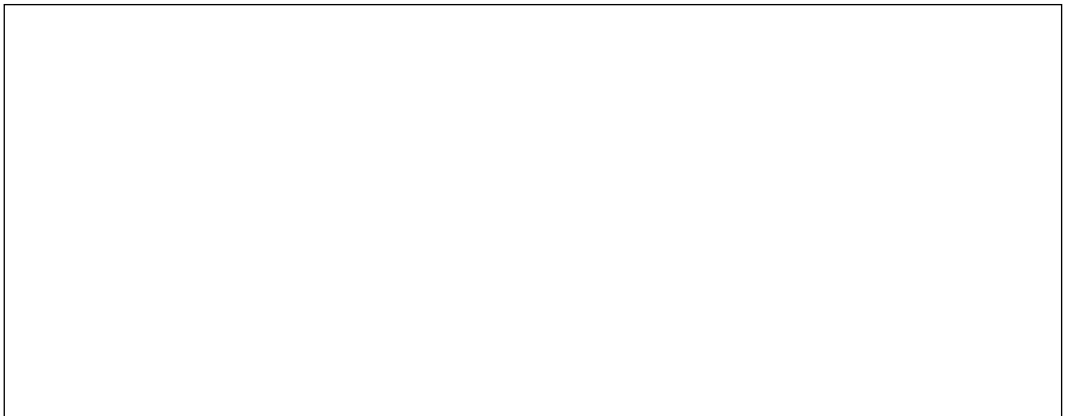
¿Keski tlamantli chikiuitl tikixmati?

¿Tlakee tlamantli tlachijchiuaj mochinanko?

¿Kankee euanij kichijchiuaj chachapali?

¿Ta tlakee achi mitspaktia tijchiuas?

Xikintookajtlali chinankotiniy kampa itstokej kuaximanij.

Xikijkuilo uikaltlajtoli tlen tikixmati

chiltekuicho _____	uilili _____
atlittekomitl _____	_____ tllil
popochkomitl _____	xomomo _____
_____ tojuajtli	_____ ajkauastli
_____ oiyoli	_____ atekomitl
xiluastli _____	mekapali _____
kuapelech _____	tlakiyauil _____

Xikijkuilo tlajtoltinij
tlen kipiaj tlajkuiloli
ch

Nikaj tlen kipiaj tlajkuiloli
x

_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

Inmajmakuiltij ximonechikokaj uan ximoltajtlanj
kenijkatsaj kichiuaj chikiuitl, chachapali, metlatl,
kuaxikali uan xikijkuilokaj kampa itechpoui.

Tlachijchualtekitl

Nonana uan notata
nechuikakej ne Machetlaj
tijkouatoj se metlatsij
se metlatsij se metlatsij
ayayay ayayay.

Ipan metatl nonana tisi
kixamania nextamali
kuali kuechtik kikixtia
kikixtia ipan metlatl
ipán metlatl ipán metlatl.

Nechuikakej Huazalinguillo
notatauaj notatauaj
tijkuitoj tlapalchikiuitl
tlapalchikiuitl tlapalchikiuitl
ayayay ayayay.

Tipatlankej kej totomej
tiasitoy ne Xaltokaj
tijkuitoj se tekaktli
se tekaktli se tekaktli
uan se kueitl uan se kueitl.

Tlaj tijneki nouaya tiyas
nimitskouis se pilkontsij
nimitsuikas ajakaixko
Chililijko Chililijko
nimitstsoponis.

ayayay

Tonauaneluayo

Uitsilopochtli kinkamauijki ika teotlajtoli nochi astekajmej tlen mochantlaliytoyaj ne Astatlaj (Aztlán) kikajkej kiiytoj: astlaeuaniy imojuantij flauel inmomiyakilijtokej, maskij ipatij tlen inkichijtokej uan inmonemilis, nochi inmotlakualis tlakiskia, moneki inkisteuasej inkiteemotij sejkanok tlali kampa achikuali uan yejyektsij inmopanoltisej ika uitsonko Anauaktlali kena tlaojonkaj, inyasej innejnentiasej ika inmokoneuaj, inmotlauijuikilisej, inasitij kampa inkiitasej se astekatl uan se kuatojtli kiikua okuilij nejpalexko, nopanoj inmochantisej.

Miyak xiuitl nejnenkej, tlen tatamej miktiyajkej uan konemej moskaltijkej uan axkemaj kikaajkej inojui uan axkiilkajkej toteotsij itlajtol.

Ika miyak tekipacholi asitoj kampa kinilijtoya toteotsij Uitsilopochtli. ¡Ika pakilistli kiitstejkej! Ateskaixko kuatojtli kitsakanijtok okuilij nejpalexko.

Nochi kiijttojkej, ¡nochi nikaj timochantisej! Tekitikej chikauak, kuajkualtsij altepetl kitlanankej uan kitokajtijke Mexko o Tenochtitlaj. Ni altepetl uajka tlatilanki uan tlanauatij, yeka touajkaapaeuaj asikoj ni Uaxtekapaj tlali, nikaj tekitikej, iniuaya mopaleuijkej Tenek tlakamej tlen itstoyajya.

Ipan eyi tsontli uan kaxtolpouali uan kaxtoli uan naui xiuitl (1519) asikoj analimej ipan ni tomexko tlali. Tlajtoani Motekosomatsij (Moctezuma) kinselij ika pakilistli, kinmaktilij miyak tlamantli tlen tlasojtli; maskij kiselijkej nochi tlamantli tlen kinmakakej, injuantij achiyok kinejkej, uan kintlami-nemiliskotonkej, maseualmej miyak kinmiktijkej uan kinkokolismakakej.

Panok eyi xiuitl, ipan eyi tsontli uan kaxtoli uan se pouali uan se (1521) xiuitl, tlajtoani Kuajtemoktsij (Cuauhtémoc) ayok uelki kimanaui Mexko altepetl, uan ijkinoy analimej kitlalijkej tlanauatili ma motekiui analinemilistli uan kaxtiltekatlajtoli. Maskij yanopa kinemilijtokej koyomej, tlen timaseualmej nojuaj tijmanauijtokej tlen tonemilis uan totlajtol. Tlen namaj tlanauatili kiijtoua para yaya moneki ma tijtlasojtlakaj, ma tijpankixtikaj, uan ma tijmoyauakaj nochi maseualnemilistli pampa yaya kiijtosneki ineluayo nochi tlen ni timexkoeuanij.

Ika se ome tlajtoli xikijkuilo tlen tijkuamachilijtok

Astlaneuanij

Tenochtitalaj

Mochantijtoyaj astatlaj,
Teotl Uitsilopochtli
kintlajtolmakak.
Nejnenkej ika uijtsonko
Anauak tlali.
Kistejkej pampa tlanki
intlakualis.

Mochijki tlen Uitsilopochtli
kiniluijki, ateskaixko se
kuatojtli kipantijkej moteuiya
iuaya se kouatl nejpalixko,
nopanoj mochantijkej uan
kitokajtijkej Tenochtitalaj.

Analimej asikoj

Tenochtitalaj.

Tehochtitlaj

Toteotsij Uitsilopochtli techyolnojnotski
techkamau ika miyak tlamantli
kitekiuijki se ome ueuejtlajtoli
techojtlapoj, techojketski uan techtlalootij.

Tikistejkej ne astantitlaj
timochantikoj kampa onkaj
se ueyi ateskatl, miyak nochtli
xilotlaj, xochitlalpaj uan nejpalpaj

Toixpaj kichijkej teokaltinij
tepejpechtli kitlalijkej kalueyojtli,
pipiltini momachtijkej ipan kalmekak
maseualmej ixtlamatkej ipan telpochkali.

Toikaj kisakoj tlapolouani
ualajkej analimek kej tepeuanij
nochi kinejkej techkuilisej, kipolosej
kitlatisej uan kiiltlakosej.

Panotok miyak xiuitl
uan tojuantij kejipa tiitstokej
yoltok tokamanal, tokotoj
totlalnamikilis uan totekij.

Ipan eyi ixelka yejtlaajtoli Tenochtitlaj kiijtoua kej ni:

Toixpaj kichijkej teokaltinij
 tepejpechtli kitlalijkej kalueyojtli
 pipiltinij momachtijkej ipan kalmekak
 maseualmej ixtlamalkej ipan telpochkali.

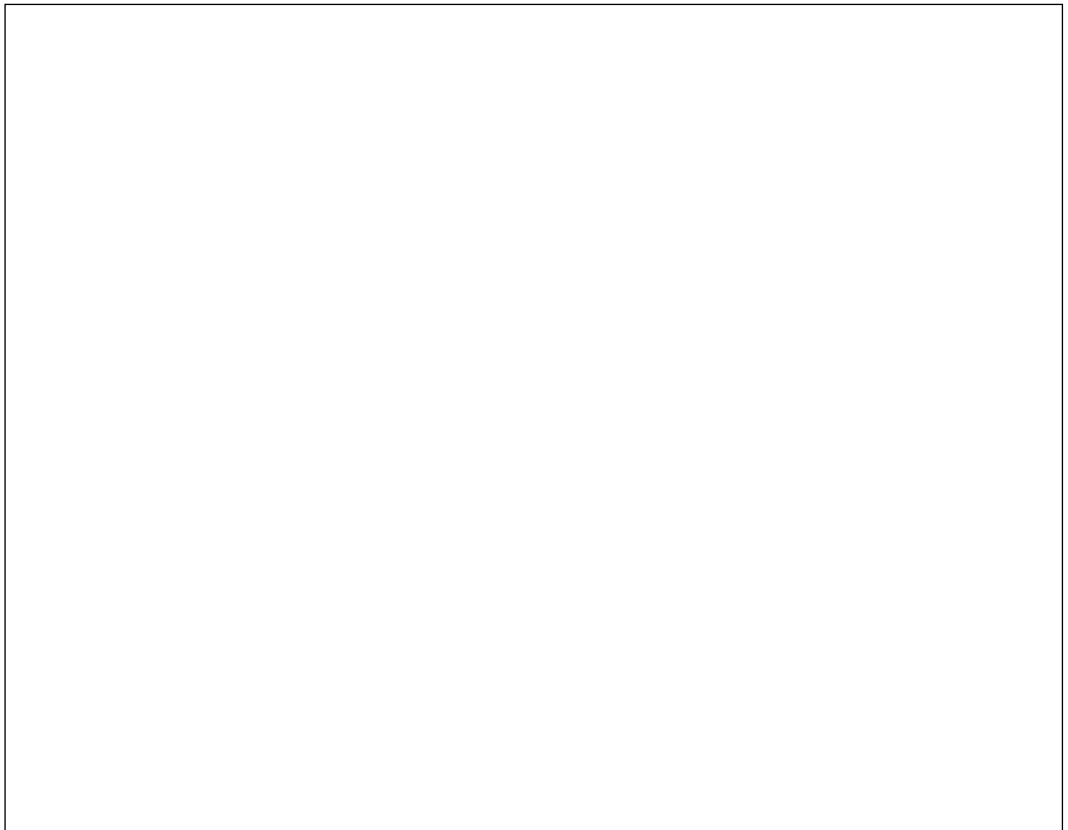
Namaj xijtekiui ni tlachiualistli momachtia ipan tlen
 namaj pano, tlen panojka uan tlen panos.

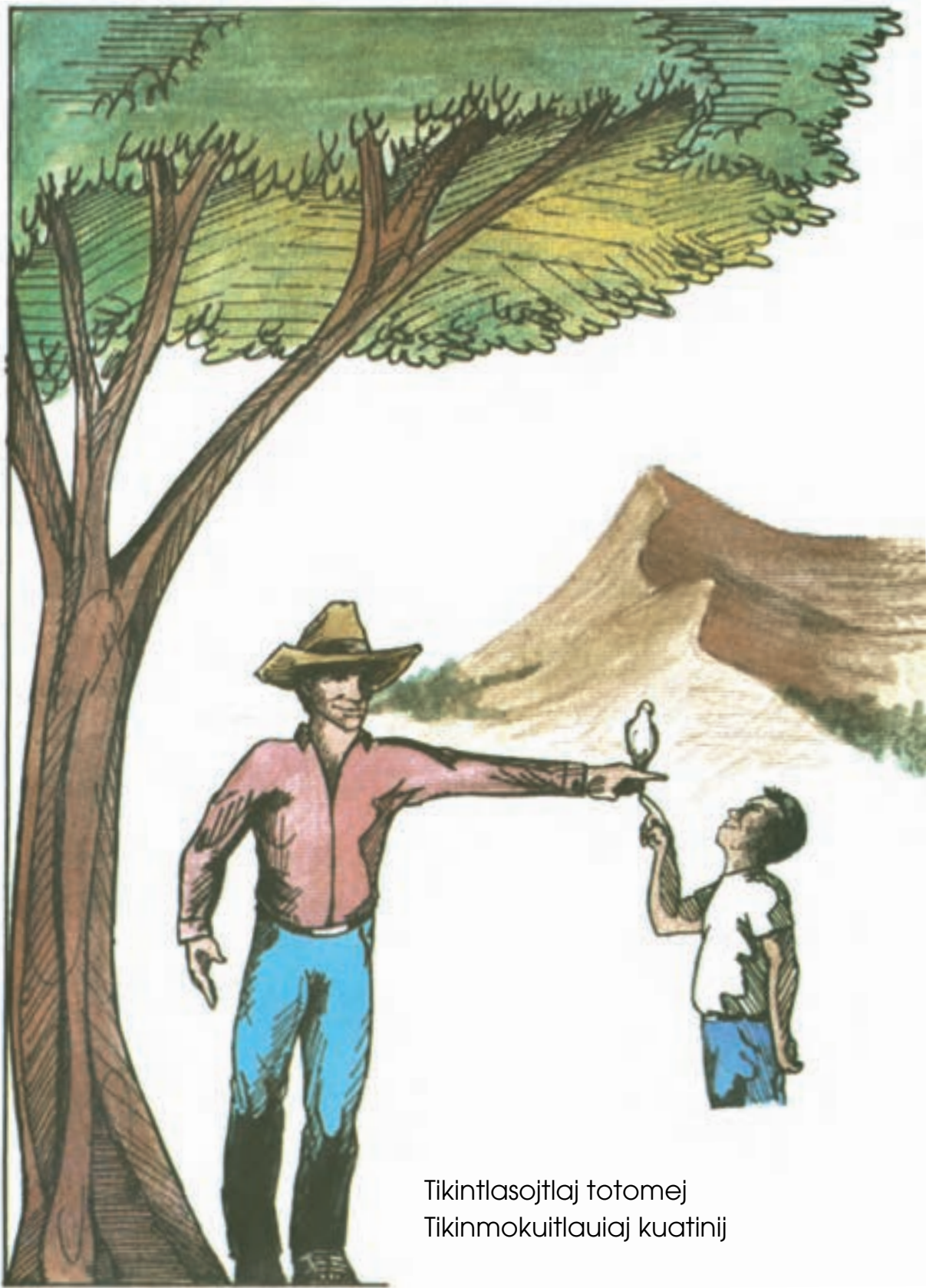
	tlen panojka	tlen namaj pano	tlen panos
Na	nimomachtijki	nimomachtia	nimomachtis
ta	_____	timomachtia	_____
ya	_____	_____	_____
tojuantij	timomachtijkej	_____	_____
inmojuantij	_____	inmomachtiaj	_____
injuantij	_____	_____	momachtisej

Uitsitsilij

Ni piltotoisij tlen kitokajtiaj uitsitsilij,
kijjtouaj ma axkemaj tijmiktikaj, pampa
ni uitsitsilij kijjtouaj ontlayolmelaua
ika Toteko kemaj se touampo miki.
Tlaj kemaj tiyolpaktokej uan axtikintlepanitaj
ni uitsitsilimej, tijmiktia itlapial Toteko.
Mojtousa kemaj timikisej, totonal axuelis
tlejkos iluikak

Tlaj tikixpojkia nejtolistli Uitsitsilij, namaj
ximoyolnejnemili uan xikixkopina tlen kijjtoua.

Tikintlasojtlaj totomej
Tikinmokitlajauaj kuatinij

Toneltlajtol

Ipan chinankotiniy konemej san uikatokej kemaj mauiltiaj, nanamej san kamanalojtokej kampa mopantiaj, telpokamej kikakij ueuejtlajtoli uan ueuentsitsij tlatempouaj, nochi tlajtouaj ika inneltlajtol, yeka tikijtouaj, nochi nejtolistli tlen titlajtouaj miyak ipatij.

Toneltlajtol uejkajkia tijtekiuiaj, kiijosneki ya ni axtoui yolki uan kaxtiltekatlajtoli tlen kiualikakej anali koyomej techpasoloko.

Tlen ika tikamanalouaj tonauatlajtol yejyektsij tijkakij uan tiyolpakij pampa tijnekij touampoyouaj ma kikakikaj uan ma kimatikaj tijtekiuiyaj toneltlajtol

Kemaj koyomej analimej ualajkej ipan totlal kinejkej kitlamiltisej uan ma tikilkauakaj toneltlajtol. Amo yajatkej kiixpolosej anali euanij, pampa tijchijkej ueyi toyolo.

Ipan Mexko tlali ejeliuis tiitstokej tlen tinauatlajtouaj; ti-itstokej kipano se chikuasempouali uan makuili xikipili (más de un millón) tlen nauatij ipan ni Mexko tlaltipaktli. Tlen telpokamej uan konomej moneki ma moyolnojnotsakaj, ma kiueyilikaj uan ma kimoyauakaj toneltlajtol tlen uajkajkia kimokuitlauijtiualajtokej totatauaj.

Toneltlajtol moneki ma tijmaluikaj, ma tikijkuilokaj uan ma titlajtokaj, ijkinij tikajkopankixtisej uan tijmoyauasej. Nojkia moneki tijtlepanitasej tlen kenijkatsaj kamanalouaj sekinok touampoyouaj, ni tlatlepanitalistli techyolchikaua uan achiyok technechikoua, pampa ika tonauatlajtol tomoiluiaj nochi tlen tijnekij tomoyolmelauasej.

Ximoyolpejpena uan xijnankili tlajtlanilistli.

¿Kenijkatsaj tikajkopankixtisej uan tijmoyauasej toneltlajtol?

¿Kanke tijtekiuiaj toneltlajtol?

¿Ajkia inijuantij kitekiuiaj?

¿Kenijkatsaj ueliskia tijjolchikauasej toneltlajtol?

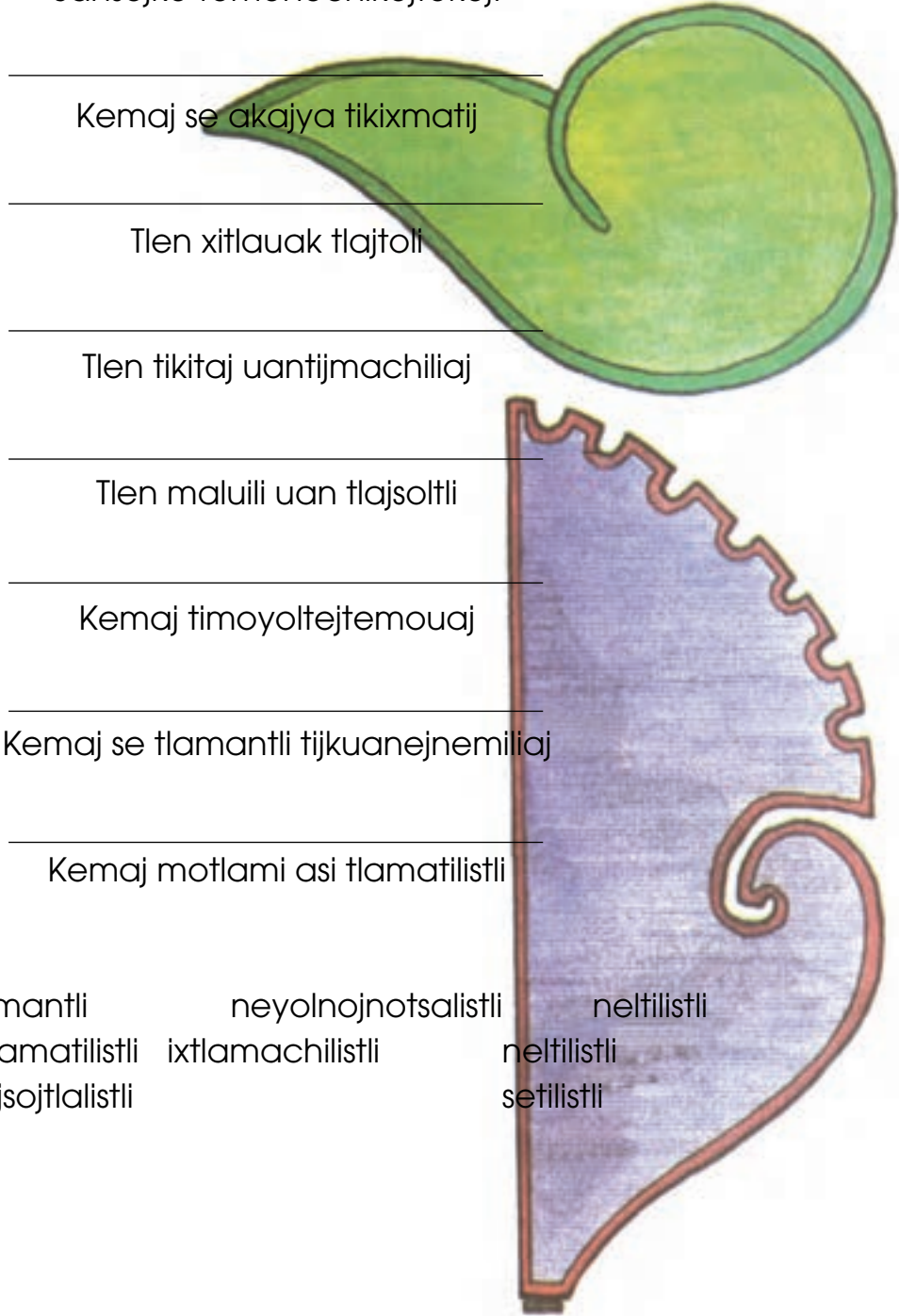

Xijteemo kampa ya tieua ipan ni Tlalixneskayotl tlen uaxtekapaj nauatljatouanij

Xikijkuilo tlajtoli kampa xitlauak tlanankilia.

Sansejko tomonechikojtokej.

Kemaj se akajya tikixmatij

Tlen xitlauak tlajtoli

Tlen tikitaj uantijmachiliaj

Tlen maluili uan tlajsoltli

Kemaj timoyoltejtemouaj

Kemaj se tlamantli tijkuanejnemiliaj

Kemaj motlami asi tlamatlistli

tlamantli

neyolnojnotsalistli

neltlistli

ixtlamatlistli

ixtlamachilistli

neltlistli

tlajsojtlalistli

setlistli

Nochi tlamantiniĵ tlasojtli, xikijkuilo kampa poliui.

Tlamantli tlen onkaj kalijtik:

chikiuitl _____

metlatl _____

ikpali _____

tlamalimitl _____

Tlamantli tlen onkaj milaj:

Xolokilitl _____

elotl _____

tomatl _____

pitsajchili _____

Tlamantli tlen tlaueĵ tijtlasojtĵaj:

yolistli _____

chikaualistli _____

tlasojtĵalistli _____

pakilistli _____

Kampa nauatljajouaj

Tojuantij tlen tikamatij nauatljajtoli nelia moneki ma axtikilkauakaj pampa yajani tomexko mosemoyajtok kampa ejeliuis altepetl uan chinantli,

Ni nauatljajtoli ipan miyak Estados kamatiij, motekiuia: Colima, Distrito Federal, Durango, Estado de México, Guerrero, Hidalgo, Jalisco, Michoacán, Morelos, Oaxaca, Puebla, San Luis Potosí, Tabasco, Tlaxcala uan Veracruz. Yeka tikitaj para kena moneki ma tijpankixtikaj uan ma tijmoyauakaj ni tonaualtljajtol, pampa motekiuijtok tlen ika kintokatijtokej chinankotiniij uan altepemej; yani sekij: Mexko (México), Xalixko (Jalisco), Uaxyakak (Oaxaca), Xalapaj (Jalapa), Xilitlaj (Xilitla), Chikontopek (Chicontepepec), Uexotiaj (Huejutla).

Kej tikitaj ni nauatljajtoli axsan nikaj motekiuia ipan ni Uaxtekapaj tlali, maskij axiukal kamatiij sekij tlen sejkanok euaniij, kena mokuamachilia tlen kiijtouaj.

Pero tlen ni Uextekapaj tlali tinauatij nochi kuali timokakiliaj, yeka moneki ma melauak tijtekiuikaj ni toneltljajtol, ipan kamanali, ipan tlaixpouali, ipan tlajkuiloli uan ma momoyaua ika amochtli, toposkamanali, amatljajtolmelajketl, uan ika sekinok tlamantli.

Xikijkuilo tlapouali uan xikimpa tlen Estados kampa kamatiy nauatl.

1.- Colima	9.- Morelos
2.- Distrito Federal	10.- Oaxaca
3.- Durango	11.- Puebla
4.- Estado de México	12.- San Luis Potosi
5.- Guerrero	13.- Tabasco
6.- Hidalgo	14.- Tlaxcala
7.- Jalisco	15.- Veracruz
8.- Michoacán	

Xikijkuilo chinankotlatilantinij intookaj tlen tikixmati
kampa nauatij

Tlajtoli tlen seyok tlamantli moijtoua, xkinyaualtsakua
kej ta tijtekiuia.

ajakatl

ejekatl

tlakatl

tlagatl

uiptla

uipta

ixtiyoli

ixteyoli

mistoj

misi

sempa

sampa

etixnepaj

etexnepaj

Xikijkuilo kenijkatsaj moijtoua ni tlajtoli.

ximoseui nopanoj

_____

ximokenti moyoyoj

_____

xikita tochtli

_____

tlakuakilotl

_____

xijkua yamaxtik lalax

_____

selik chayojtli

_____

uitsmalotl pitsouak

_____

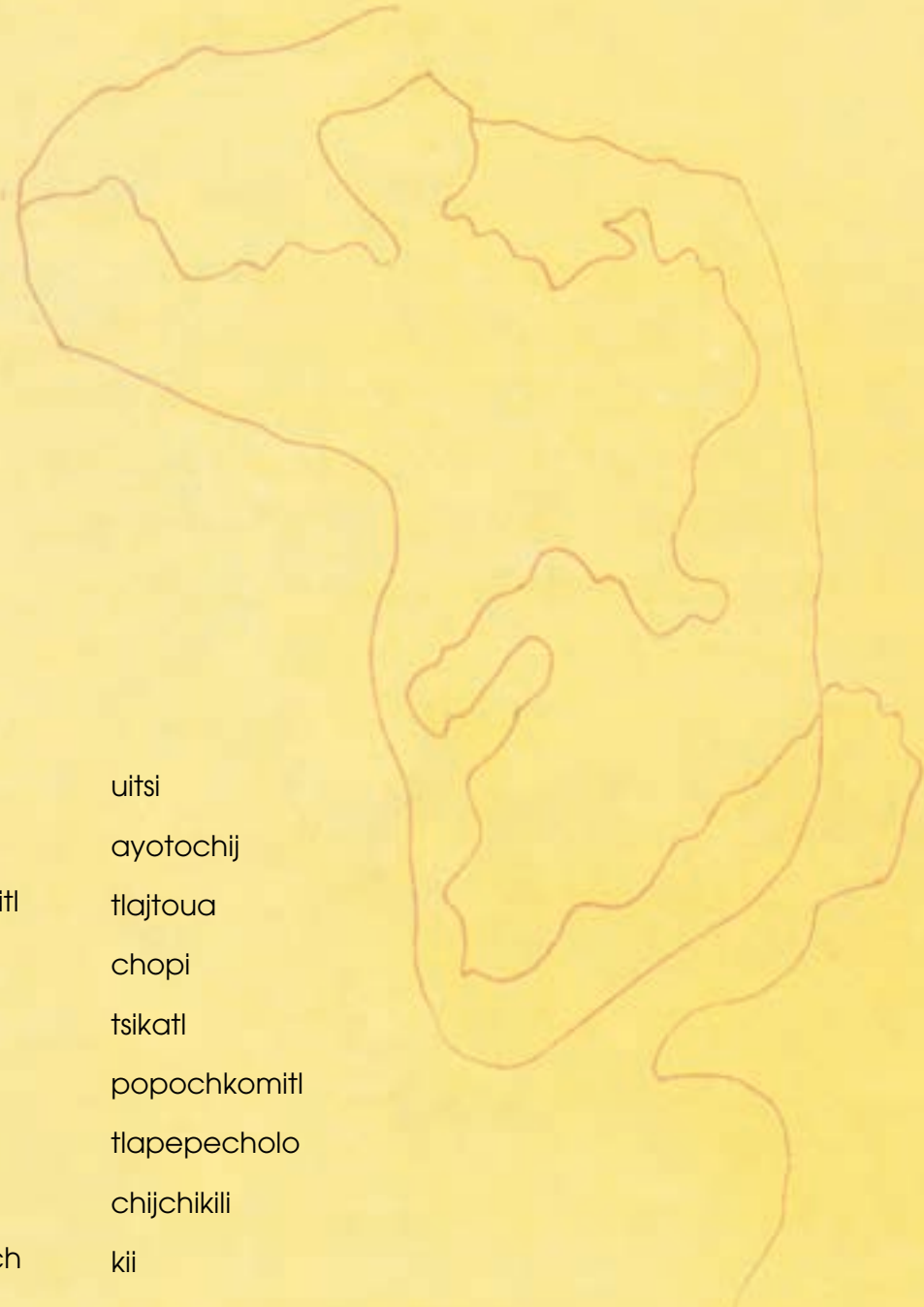
patlaktik nomaj

_____

Xijtlapejpeni tookajyotl uan xikijkuilo kampa motekiuiaj.

kamati	uitsi
tamali	ayotochij
atekomitl	tlajtoua
kioni	chopi
kalolo	tsikatl
ojyoli	popochkomitl
ualaj	tlapepecholo
tlikomitl	chijchikili
ixpepech	kii

Nauanemilistli uan nauatlajtoli

Tlen tonauapoyouaj maseualmej techkauilijtiualauij. Inijuantij kimatij kenijkatsaj motlepanitaj pampa kiselijtokej ueuejtlajtoli, uan ika yaya kipantiaj se kuali nemilistli. Inijuantij motlasojtlaj uan nojkia kitlasojtlaj tlen toteko kikajtok ipan ni tlaltipaktli, pampa inijuantij kitlasojtlaj kuatitlamitl, ueyatl, atemitl, atlajtli uan yolcamej. Nojkia kitlepanitaj tonatij, ejekatl, tlanextli, meetstli, sitlalimej uan sekinok miyak tlamantli pampa kuali intlalnami kilis. Nochipa kijtjouaj ma tjselikaj ika toyolo tlen toteko uan tonana tlaltipaktli techmaka tlen ika timopanoltisej. Tijtekiuiaj intlalnami kilis pampa tikintlepanitaj ueuejmej, pampa inijuantiya kimatij tlen nemilistli moneki tijtokillisej ika nochi tochaneuaj uan sekinok touampoyouaj uan ijkinaj axonkas kuesoli, nochi tipaktosej pampa ni ueuejmej technextiliaj kenijkatsaj titekitisej uan timotlepanitasej.

Nojkia, totlajtól miyak ipatij, iukal kej sekinok tlen kitekiuiaj koyomej uan san maseualtsitsij. Totlajtól motekiuia ipan amochtli uan sekinok tlamatlamatl kampa tijpantiaj tlajtoli kejni: chokolatl (chocolate), auakatl (aguacate), tsapotl (zapote), kamojtli (camote), petlatl (petate), tomatl (tomate), tamali (tamal), tsojpilotl (zopilote), xikojtli (jicote), apasotl (epazote), sempoualxochitl (cempasúchil), tsiktli (chicle), istajyatl (estafiate) uan sekinok tlajtoli.

Ni tlanamikilistli uan nauatljatoli axsan tlen tinauatij tijtekiuiyaj, ni nojkia kitilantokej sekinok tlen seyok tlamantli intljatol tlen itstokej ipan nochi ni tlaltipaktli.

Tlen nejtolistli tikompojki tikita tlen timaseualmej tijpiaj miyak tlamatlistli, yeka tlen konomej moneki ma kimatikaj uan ma kiueyilikaj ni tomaseualtlamatilis, Namaj para uelis tijmatis achiyok tlamatlistli, xijpaxalo se totlayi o toaui tlen achi tiayakantokejya uan xikinchiuili se ixpantikatlajtoli kampa tijtlajtlanis ni tlamantli:

1.- ¿Kenijkatsaj moselia se konetl kemaj tlakati?

2.- ¿Tlakee ueuejtlajtoli kiniluij konomej kemaj kuekuetsitsij?

3.- ¿Tlen tlanamikilistli kinmakaj kemaj telpokamej o ichpokamej?

4.- ¿Tlakee ueuejtlajtoli kinmakaj kemaj monamiktla se ichpokatl o mosuajtla se telpokatl?

Tlaj inkiijkuijojkej ixpantikatlajtoli, namaj
xijchiuakaj se tlaixnextilistli kampa sekij konernej
tlaueuejusej kejuak uejueyintij uan sekinok kejuak
inmokoneuaj, kej ni:

Nopilkoneuaj xijkakikaj...

Namaj tielkia titelpokatl, moneki...

Ta timoichpokachijkia, namaj moneki xijkaki ni
tlajtoli ...

Ankij monamiktiaj o mosiuajtiaj, yani moñeki
kimatisej...

Ta tijmatia kentsij kaxtiltekatlajtoli yeka xikonixtoma ni se ome tlajtoli tlen kikuitokej ipan tonelilajtoli.

Tlen motlanejtokej kaxtiltekamej

Toneltlajtoli kampa

mokuitok

metate

metlatl

tomate

elote

ayate

atole

comal

petate

otate

jicote

copal

chalahuite

nopal

olote

chayote

cocahuate

tepetate

camote

tecolote

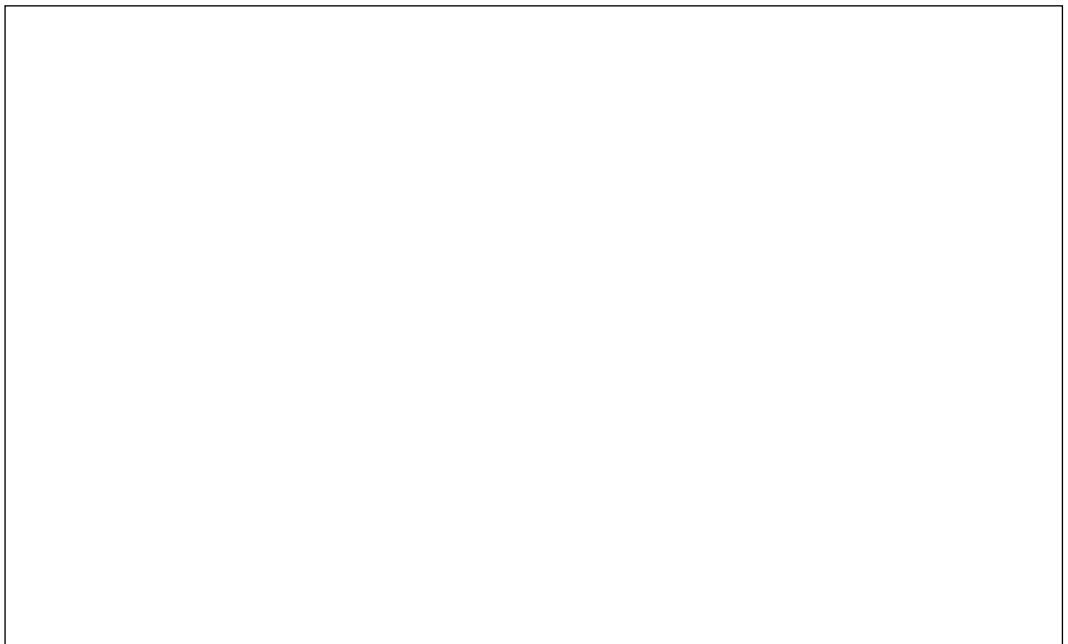
zacate

zopilote

Onkaj sekinok tlamantli tlen tonauatlalnamikilis temakatok uan namaj kitekiuiaj tlen sejkanok euaj uan seyok tlamantli inintlajtol tlen nochi ni tlaltipaktli, nikaj moijkuiloua se ome tlamantli:

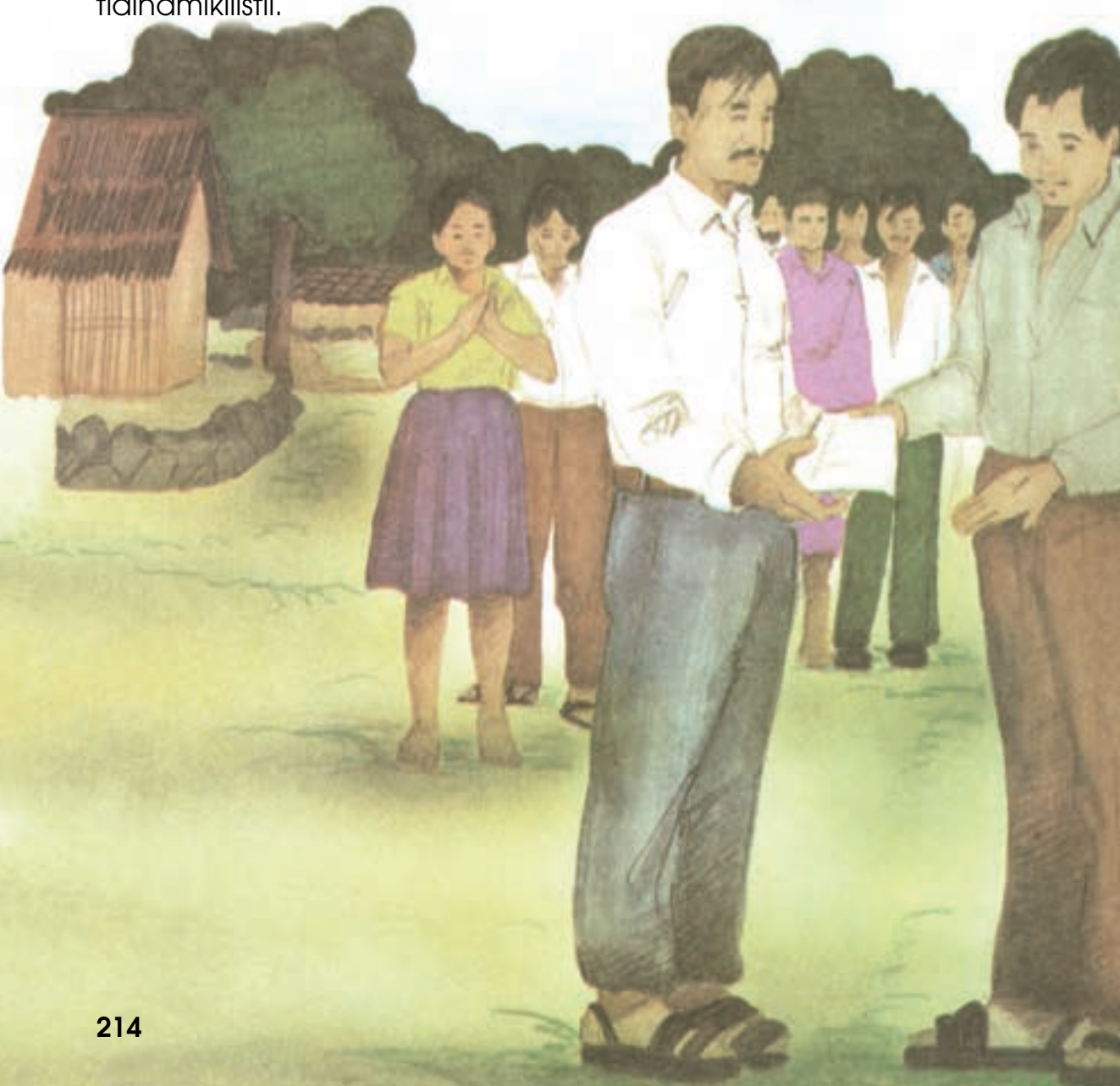
- 1.- Kuetlaxxochitl, ni xiuxochitl motooka uan motekiuia ejeliuis ipan ni tlaltipaktli.
- 2.- Totolij, nojkia kiixmatij uan ika motlakualtiaj miyajkak.
- 3.- Chimali tlen yaui ipan pantli tlen techixnextia nochi tien ni timexkoeuanij.
- 4.- Uajtli, kiixmatij kampaueli pampa ajuiyak uan flauel teyolchikaua.

Xijteemo sekinok tlamantli tlen tonauatlamatilis temakatok.

Tlatlepanitalistli

Ipan itlamiaj xiuitl motekitlaliaj kampa ueli chinankomej tlen Uextekapaj tlali, Amaxak euaj mosentilijkej ika ijnalok kampa kinejkej kitlalisej intlanauatijkaj tlen kinyekanas se xiuitl. Kitlachilijkej Francisco mokauas kuali tlanauatijketl pampa: tlaneltoka, tlatlepanita, tekiti uan kipanotok sekinok tekiuejkayotl. Eli se kuali tlakatl pampa kemaj pilsiltsij kimaktilijkej itata kuali kamanali, nemilistli uan tlanamikilistli.

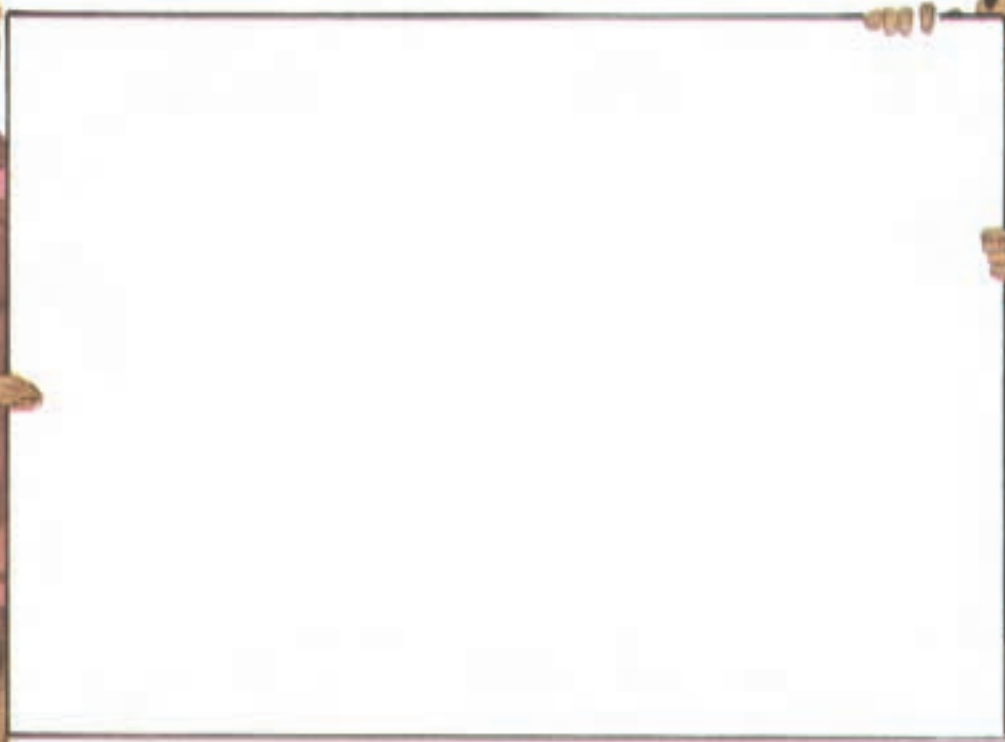
Francisco amo kemaj kimatiliaj tlaj tlaixpano, tekokolia moiuintia, uan tlachteki, ya kuali mouika ika nochi iuampoyouaj, tijkaktokej kinimaka kuali ojtli totelpokauaj. Kinextilijtokej kenijkatsaj kitlasojtlas nochi tlamantli kej tlali, atl, kuatinij, tlapijalmej uan nochi yolkamej. Nochi kuali tlalnamikilisilij kiaj kotok ipan iyolo uan ipan itsontekoj, yeka axmokuapoloua ipan inemilis, kemaj techtlalnamiktia tojuantij tijneltokilia itlajtoll parnpa itatauj nojkia techmakatokej kuali ojtli.

¿Tlakee sekinok ueuejtajtoli timoiluia kiselij Francisco kemaj pilsiltsij?

¿Ta tlakee ueuejtajtoli mitsmaktiliaj motatauai?

Xikixpoua uan ximoyoltejteemo ika ni se achi nejtolistli uan teipaj xijteemo uan xijtekipana tookajyotl uan tlachiualistli.

Nochi ueuejmej moneki tikiniknelisej pampa inijuantij miyak nemilistli kiajkoctokej ipan intsontekoj uan inyoltipaj.

Kemaj titekitis momilaj xijchiua kualititl, nochi xiuitlakualistli xijkaua ma moskalti pampa ya...

Nikaj xikijkuilo tookajyotl. Nikaj xikijkuilo tlachiualistli.

Xikijkulo intookaj yolkamej tlen ika miyakiltookajyotl.

Yolkamej tlen patlanij

Yolkamej tlen san nejnemij
o mouataniaj.

pixpixmej

pitsomej

<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
---	---

Xikixpoua, ximoyoltejteemo uan ika sasampa xikijtookaj ueuejtlajtoli tlen kiijtotiualajtokej totatauaj.

Moneki xijmalui tlen onkaj ipan tlaltipaktli, pampa yanopa kuali uan xitlauak.

Tlejtleya xijchiua:

xikuajkuau,

ximexkaltooka,

xinejpaltooka.

Ijkinoy tijpias:

tlen tijkuas,

tlen tikonis,

tlen timokentis.

Ijkinoy kuali mokakamatisej,

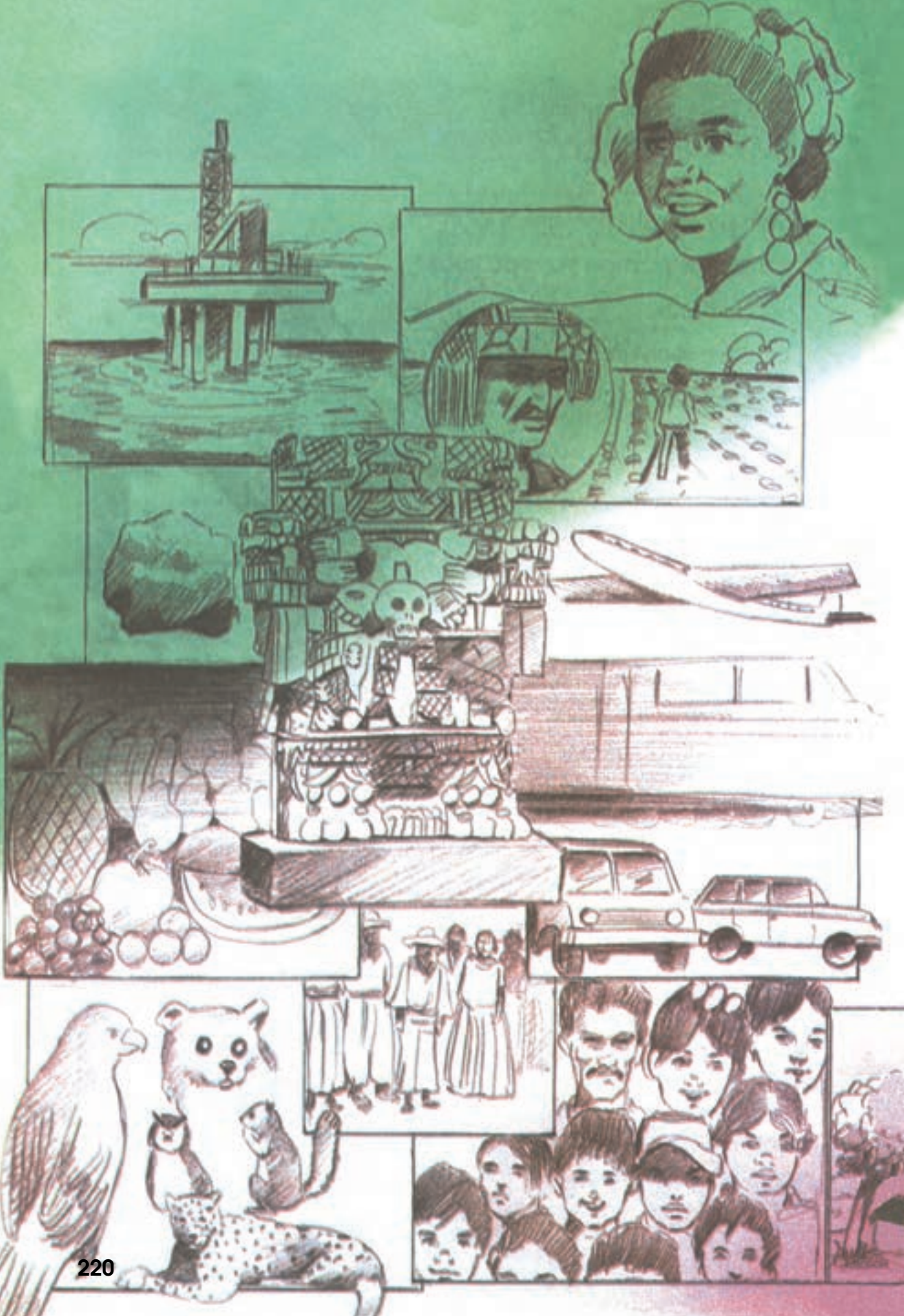
uan mitstlepanitasej.

Ijkinoy mitsneltokilisej uan

mitsiknelisej motatauaj uan

moteixmatkauaj.

Tomexkotial

Ueyi tomexko tlali tijpiaj uan yejyektsij pampa kipia miyak flamatiniy tlen tlasojtli kej: kuatitlamitl, chapopojtli, atemitl, tetiniy, yolkamej uan sekinok tlamantiniy. Tomexkotlal moxexelojtok sempouali uan majtlaktli uan se (31) Estados uan se tlen ueyi altepetl kampa motekiketstokej flayakantlanauatianij kitookajtiaj ika kaxtiltekatl Distrito Federal ipan ni total miyak santimaseualmej timosenmoyajtokej uan tlajtlamantik tikamanalouaj toneltlajtol, kaxtiltekamaj injuajntij achi miyakij itstokej uan nochi tlajtouaj ika kaxtiltekatlajtoli.

Tlen santimaseualmej tijneluayotijtokej tomexkotlal pampa tojuantij timochantlalijkej achtoui ne uejkapaya, tlelij tlen se majtlaktli (10 %) iajachi imiyaka tlakamej, tlen kena kiiytosneki nochi tielij timexkoeuanij pampa ipan san se tlali tiitstokej.

Nochi mexkoeuanij, moneki ma timoiknekikaj, ma san se toyolo tijchiuakaj, matimosansejkopaleuikaj, ma tijmanauikaj uan ma timotlepanitakaj maskij miyak flamantli tonemilis yaya techyolchikaua uan technechikoua tlen sasampa timexkoouanij.

Ixexelka tomexko tlaltipak

Xikijkuilō tlapouali ipan nochi estados uan xijpa kampa ta tiftlatskitok.

Xikita tlen moeliltia tlen momokuitlauia uan tlen
ojonkaj tomexko tlaltipak, teipaj xikitakaj tlake
mochiua o onka kampa inflatskitokej.

Xikitakaj kenijkatsaj mokamauiyaj momachtijketl iuaya tlamachtijketl, teipaj inmojuantij ximonojnotsakaj ika se tlamantli inojomej.

Kemaj axtijnekij titetookajtisej o titlatookajtisej san tijtekiuiaj se tlajtoli tikijliaj tookajpatlaketl. Miyak flamantini onkaj, namaj san tikonitasej ne tlen tijtookajtiaj tetookajpatlaketl.

Tetookajpatlaketl kiiptosneki tlen kipatla se akajya kemaj kamati, kej ni:

Xipatla kampa yaui tookayotl ika tlen tetookajpatlaketl iteaopoui.

Na ninauatljatoua

¿Ajkia nauatljatoua?

_____

Siuapil nauatljatoua

¿Ajkia nauatljatoua?

_____

Ta tinauatljatoua?

¿Ajkla nauatljatoua?

_____

Tojuantij tinauatljatouaj

¿Ajkia inijuantij nauatljatouaj?

_____

Inmojuantij intljatouaj

¿Ajkia inijuantij tlajtouaj?

_____

Inijuantij nauatljatouaj

¿Ajkia inijuantij nauatljatouaj?

_____

Mexko maseualmej

Ipan ni Mexko tlali, miyak toikniuaj maseualmej itstokej. Tlen ixtlamatij uan amochtiniy kiijtouaj onkaj ompouali uan kaxtoli uan se tlajtolnomilistli tlen pejtejtok mochanlalijtokej ne Yucatán uan ontlantok ne kampa tijtokajtiaj California Norte kampa ontlami mexkotlali.

Ipan ni Estado de Hidalgo, chinankoeuanij maseualmej tiitstokej ome tlajtolnemilistli, se ne Ixmiquilpan tlen inintlajtol hñahñu uan tojuantij tlen ni Uaxtekapaj totlajtol nauatl. Nojkia tlen Estado de Veracruz, onkaj tlen intlajtol: tenek, totonacos, popolucas, zapotecos, mazatecos, tepehuanos, chinantecos, hñahñu uan nauatl.

Nojkia ne San Luis Potosí, itstokej: pames, tenek uan tlen nauatl inintlajtol uan kejni sekinok maseualmej itstokej ipan Estados tlen ni tomexkotlali tlen seyok tlamantli inintlajtoj uan inintlalnami kilis.

Uaajka kiijtosneki nojkia tlaueyiya kampa ni timaseualmej tiitstokej uan nojkia kiitosneki para nojkia timiyakij, yeka moneki timosejkotilisej, timotlepanitasej, timotlasojtlasej, timoixmatisej uan titekitisej para ijkinoy nochi kuali pakilispaj timopanoltisej ipan ni tialtipaktli tlen techmakatok toteko. Moneki tijchikaualtisej tonemiis uan ijkinoy axuelis techpasolosej tlen axtechitasnekij kej eliyaya uajkajya. Para achi kuali tijmatis tlen tikijtuaj, tikixnextiaj ipan ni amochtli se tlalixkopinkayotl kampa ixnestok ompouali uan kaxtoli uan se maseualtlajtolnemilistli pampa yaya nopa imiyaka tiitstokej ipan ni mexkotlali.

Tlen Mexko timaseualmej

- 26 Huave
- 27 Pápago
- 28 Pima Alto
- 29 Pima Bajo
- 30 Tepehuano
- 31 Yaqui
- 32 Mayo
- 33 Tarahumara
- 34 Guarijio

- 35 Cora
- 36 Huichol
- 37 Nahua
- 38 Huasteco
- 39 Maya Peninsular
- 40 Lacandón
- 41 Chontal (de Tabasco)
- 42 Chol
- 43 Tzeltal
- 44 Tzotzil
- 45 Tojolabal
- 46 Chuj
- 47 Jacalteco
- 48 Mame
- 49 Motozintleco
- 50 Mixe
- 51 Popoluca
- 52 Zoque
- 53 Totonaco
- 54 Tepehua
- 55 Purépecha o Tarasco
- 56 Kikápú

- 1 Kumiai
- 2 Cucapá
- 3 Paipai (akiua'ala)
- 4 Cochimi
- 5 Kiliwa
- 6 Seri
- 7 Tequistlateco
- o Chontal de Oax.
- 8 Tlapaneco
- 9 Pame
- 10 Chichimeco Jonaz
- 11 Otomí
- 12 Mazahua
- 13 Matlatzinca
- 14 Ocuilteco
- 15 Mazateco
- 16 Popoloca
- 17 Ixcateco
- 18 Chocho-Popoloca
- 19 Mixteco

- 20 Cuicateco
- 21 Trique
- 22 Amuzgo
- 23 Chatino
- 24 Zapoteco
- 25 Chinanteco

Tlen tlaixpoualistli tikonitakej, techmatiltia tlen sekinok tlajtoli kitekiuiaj sejkanok masealmej. Namaj xikijkuilo tlen maseualmej intlajtol tlen ni Estados:

Hidalgo:

Veracruz:

San Luis Potosí:

Xikixpoua uan xijyejyeko tlen maseualmej uan
kaxtiltekamej inintlajtol:

Tokajyoti	Kampa mokultok	Tlen kiijtosneki
1 - chra	triqui (Oaxaca)	tlaxkali
2.- tsja	mazateco (Oaxaca)	maitl
3.- tatta	mayo (Sonora)	tlatotonilotl
4.- tul	tsotsil (Chiapas)	chajmolo
5.- beelia	zapoteco (Oaxaca)	sitlalij
6.- joskua	purépecha (Michoacán)	sitlalij
7.- ita	mixteco (Oaxaca)	xochitl
8.- dení	hñahñu (Hidalgo)	xochitl
9.- nicté-ha	maya (Yucatán)	xochitl
10.- xanat	tononaco (Veracruz)	xochitl
11.- flor	kaxtiltekatl (México)	xochitl
12.- tayén	huichol (Nayarit)	tonatij

Ika se innajnauji xijtejtemokaj uan xikijkuilokaj nochi tlen inkimatij kenijkatsajtik ni se ome tookajyotl tlen motekpantok:

chipauak

kostik sintli

yauitl

chichiltik

_____

_____

chichi

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

akojsajmalotl

_____

_____

_____

_____

kuaxilotl

_____

_____

_____

kuajkuajtikej

yayauikej

chichiltikej

_____

chipauakej

tenextikej

Mexikayotl

Nochi mexkoeuanij timosentikachijtokej ika iixneskayo tomexkotlal tlen kuali tijtlasojtlay: chimali, pantli uan anauak kuikayotl.

Chimali, kiijtoua toneluayo tlen toteotsij Uitsilapochtli kinmanextilij kemaj mochantlalijkej Tenochtitlay, se mexkokuatojtli kentsi moeltlapaltlanantok, kikechtsakanijtok se kouatl, ika se imets ijkatok nejpalexko, iixitlay teentok auatl imakuayo uan ajuiyaxiuitl.

Pantli, kinextijtok tomexkotlal, xoxoktik, chipauak uan chichiltik. Ipan tlajko kipixtok tlaixkopintli chimali. Tlen xoxoktik kiixneskayotia nochi kuatitlamitl uan tepemey tlen onkaj ipan tomexkotlal. chichiltik, motlatskilijtok ineso tlen yaoyomej moespolojkej. uan chipauak, kiixneskayotijtok teotlajtoli, kiijosceki tojuantij ayok tijneki nopa yaoyotl. Anauak kuikatl, yejtlajtoli kiiykuilojki Francisco Gonzalez Bocanegra, kampa techyolmelaua nochi timexkoeuanij ma tijmanauika totlal, ma axakak techkuili, ika ni tlaixneskayotl timosentikatlaliaj maseualmej uan koyomej. Moneki kuali timomachtisej nochi tonali kej nopa tipankixtisej uan tijuextilisej tomexkotlal.

Xijsalo ika tlauasanti tlen kuali kiaxitia

Kiijkuijoj Anauak Kuikatl

Jaime Nunó
Ruben Darío
Francisco Gonzalez

Kinextijtök tomexko tlali

pantli
chimali
Anauak kuikatl

Kiijtoua toneluayo tlen
toteotsij Uitsilopochtli
kinmanextilij kemaj mochan-
tlalijkej Tenochtitlaj.

tekitl
chimali
pantli

Kiixneskayotia ineso
yaoyomej

Chipauak
chichiltik
xoxoktik

Kiijosneki nochi tlen
timexkoeuanij toseliyo

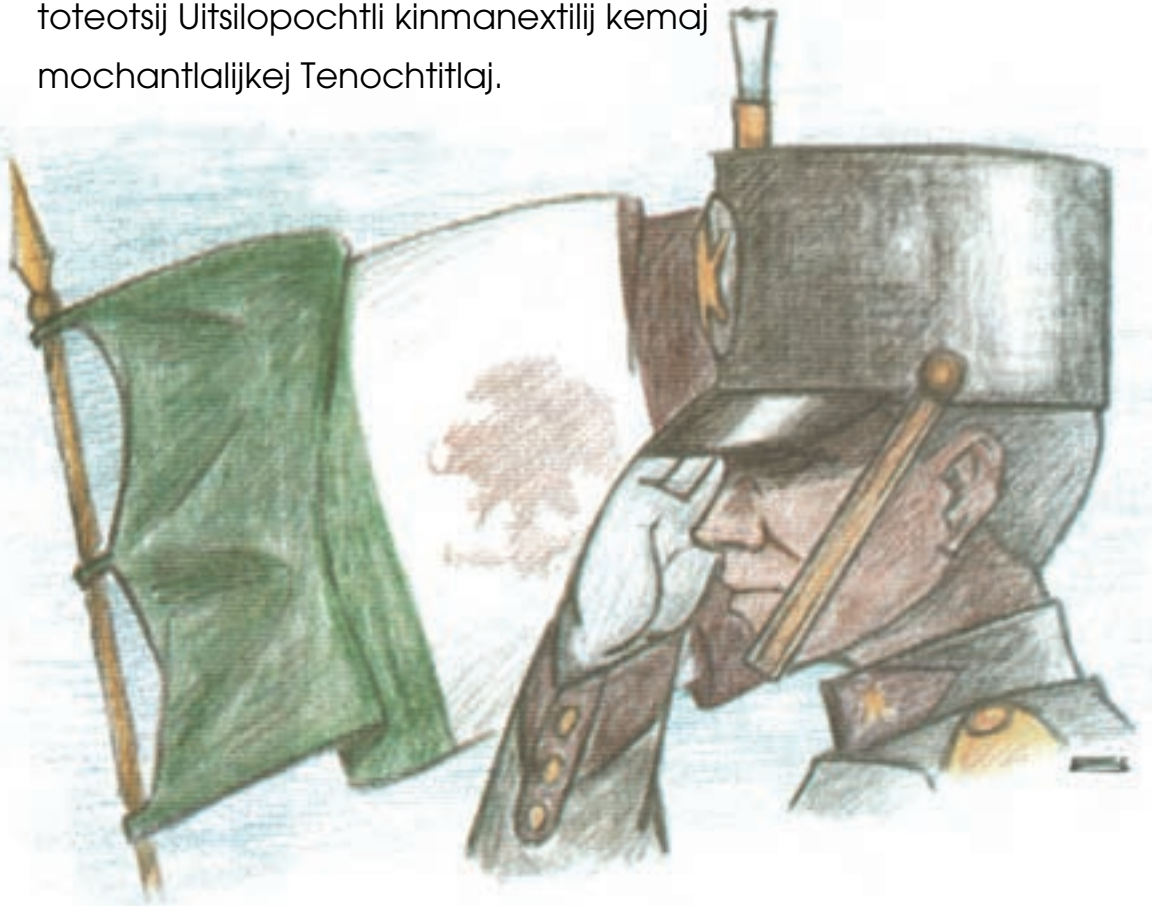
mexikajyotl
chimali
pantli

Tlajkuilxexelkayotl (.) motekiuia ipan nejtolistli kemaj titlapouaj, titlatookajtiaj uan kemaj tikijtouaj miak tlayolmelaualistli.

Xijtlachili kenijkatsaj motekiujtok tlajkuiloxexelkayotl.

Pantli, kinextijtok tomexkotlal, xoxoktik, chipauak uan chichiltik. Chimali, kijtoua toneluayo tlen toteotsij Uitsilopochtli kinmanextilij kemaj mochantlalijkej Tenochtitlaj.

Ipan se nejtolistli motekiuia tlatsopintli (.) tijpantiaj kemaj ontlami se tlayolmelaualistli, se nejmastik tlalnamikilistli uan kemaj tlami se akajya tlatempoua.

Xijtlachili kenijkatsaj motekiuijtok tlatsopintli ipan ni Anauak kuikayotl.

ANAUAK KUIKAYOTL

Kuikatl

Mexko euanij ma tiyakaj yaoyokan xijkuatlali kauayoj uan tepostli ma kakistli ipan tlajko tlaltipaktli san ontlatsinis tepostlatopontli.

I Kuikayotsij

¡Anauak tlali! ximokuaxochiyoti pakilistli tlen toteko mitsaxkatij ipan iluikatl mosenpanemilis toteko imajpil kiijkuijoj.

Tlaj moketsas se yaotl uan kinekis motlaltipak ipan mokejketas, xijyolmajto ¡anauak! tlaltipaktli se yaotlakatl mitsaxkatijtok.

Kuikatl

IV Kuikayotsij

¡anauak! mokoneuaj moneltemakaj motlaixpantenoj kitlaliaj inajuiyaka, tla tlapitstli yaoyotl kintenkixtia kintilana ma nelplateuikij.

¡Xochikoskatl timitsaxkatiaj!

¡Tikinmakaj neskayotlanilistli!

¡Tlatlanini ejepajtli tikinmakaj!

¡Tikinkauaj mijkatlatsaktipaj!

Xijtlali ipan motsontekoj uan xiuika ika ni neltolistli Topantli

Topantli

Tijnemiltisej ne topantli
tlen techmakakej totatauj
nochi tojuantij tikikneliaj
pampa ya toixneskayo.

Topantli kuajkualtsij tlapaloj
pantlajko kipixtok se kuatojtli
kitsakania se okuilij
ijkatok ipan se nejpali.

Xijkaki kuali nopilpantli
niualaj nimotemakaki
nochi tonali nimomachtis
nochi tonali nitekitis.

Tepaltloyaj

Nijueyilia
noneltlajtoti
nauatl

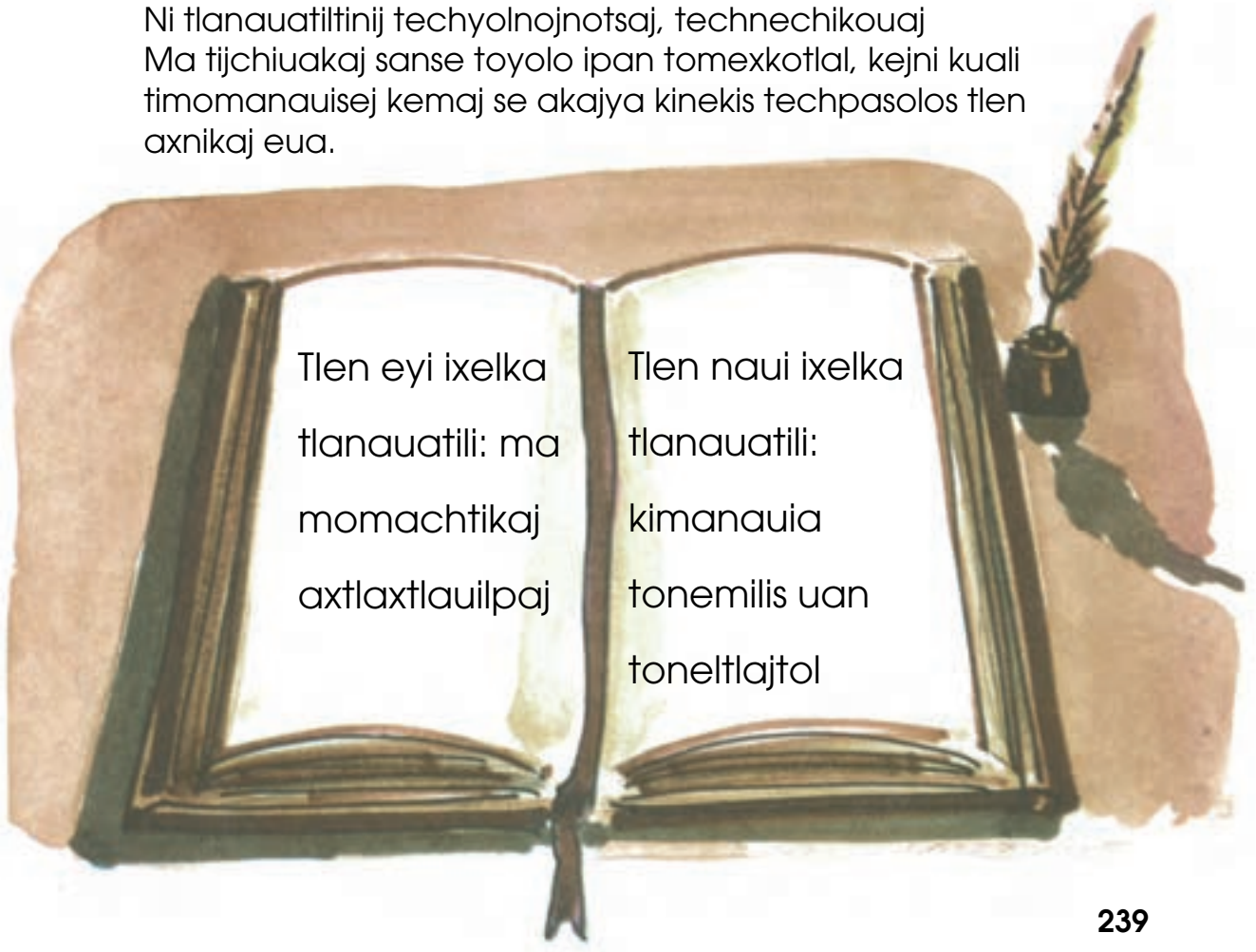
Tlanauatilamatini

Ipan tomexkotlal timomiyakilijkejya pampa tiitstokej; ueuejtlakamej, telpokamej, ichpokamej uan konemej; axsanse totlajtol, axsanse tekiti tijchiuaj, yeka moneki se tlanauatili tlen kiijuilojtokej ipan amochtli tlen itokaj Tlanauatilamatl tlen Mexko tlatskitokej (Constitución Política de los Estados Unidos Mexicanos), tlen techiluia kenijkatsaj timonemiltisej ipan tekichiuali uan kenijkatsaj timomanauisej.

Tlanauatilamatl kiijtoua, nochi konemej tlen Mexko euanij ma momachtikaj axtlaxtlauilpaj uan ika tleneltokili.

Tlamachtiltlanauatili (Ley General de Educación) technejmachiltia ma tijmaluikaj, tijyolchikauakaj, tijkajkopankixtikaj uan ma tijmoyauakaj toneltlajtol uan tonemilis. Tlen naui ixelka tlanauatili nojkia moneki tikixmatisej pampa yani ipan techmanauia tlen timaseualmej totechpoui.

Ni tlanauatiltinij techyolnojnotsaj, technechikouaj Ma tijchiuakaj sanse toyolo ipan tomexkotlal, kejni kuali timomanauisej kemaj se akajya kinekis techpasolos tlen axnikaj eua.

Tlen eyi ixelka
tlanauatili: ma
momachtikaj
axtlaxtlauilpaj

Tlen naui ixelka
tlanauatili:
kimanauia
tonemilis uan
toneltlajtol

Ximoyoltejteemo uan xijnankilli

¿Kenijkatsaj itookaj amochtli kampa kiiykuilojkej nochi tlanauatili?

¿Kenke moneki tikixmatisej Tlanauatilamatl?

Tlaj axonkaskia Tlanauatilamatl ¿Kenijkatsaj timonejnemiltiskiaj?

¿Tlakee technejmachia naui ixelka tlanauatilamatl?

¿Tlakee techiluia Tlamachtiltlanauatili?

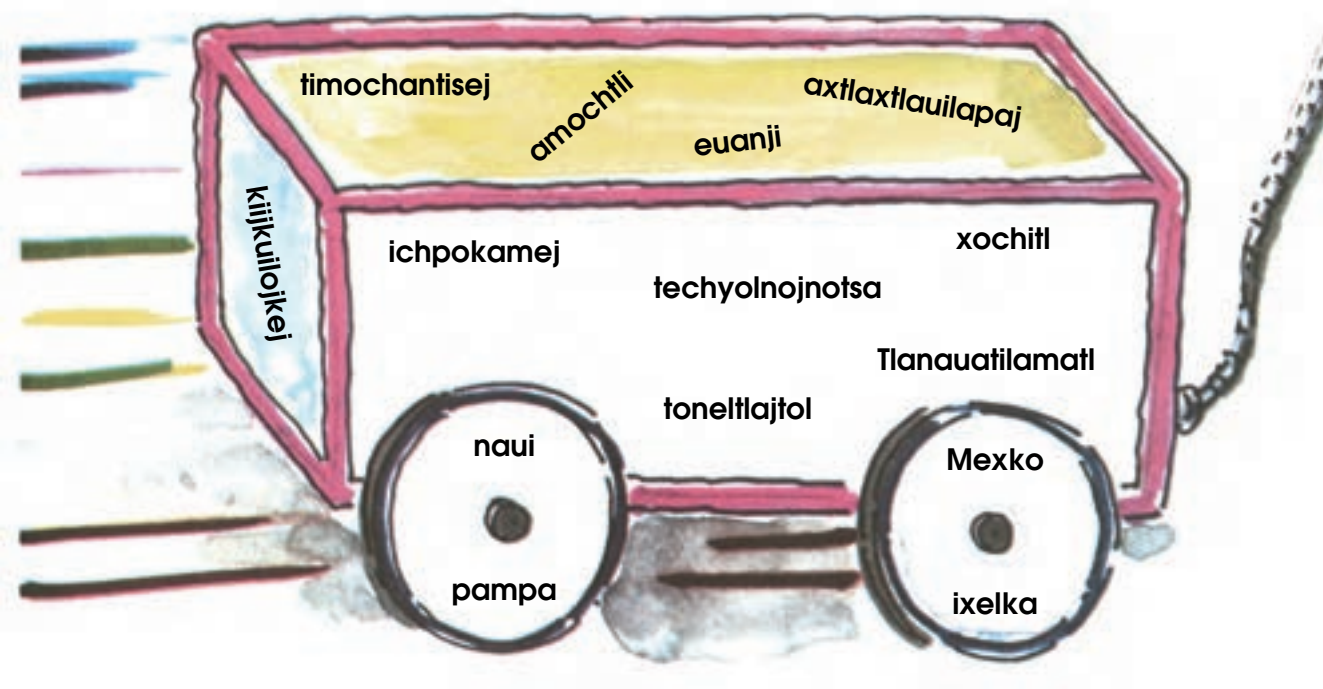

Xikixpoua nauatljajkuilolmachiotl

a c h e i j k l m n o p
s t t l t s u x y

Xijtekpana kampa poliui tlajtoltinij, xipejteua ika tlajkuiloli kej nauatljajkuilolmachiotl matekpantok.

1.- axtlaxtlauilapaj

2.- euanij

3.- ichpokamej

4.- _____

5.- _____

6.- _____

7.- _____

8.- _____

9.- _____

10.- _____

11.- _____

12.- _____

13.- _____

14.- _____

Ximonechikokaj innajnuuj uan ximopaleuikaj
xikimpouakaj kaltinij uan kaltlapialmej tlen
inmochinanko

kalsakakali _____	pitsomej _____
lámina-kali _____	piyomej _____
teja-kali _____	lotolimej _____
tepankali _____	chichimej _____

Xikijkuilo tlapouali kampa poliui.

1 se	40 ompouali
2 ome	60 expouali
3 eyi	80 _____
4 _____	100 _____
5 _____	120 _____
6 _____	140 _____
7 _____	160 _____
8 _____	180 _____
9 _____	200 majtlakpouali
10 majtlaktli	220 majtlaktli uan se pouali
11 majtlaktli uan se	240 majtlaktli uan ome pouali
12 _____	260 _____
13 _____	280 _____
14 _____	300 kastolpouali
15 kaxtoli	320 kaxtoli uan se pouali
16 kaxtoli uan se	340 _____
17 kaxtoli uan ome	360 _____
18 _____	380 _____
19 _____	400 se tsontli
20 sempouali	

Xijkuamachilikaj, ximonechikokaj uan xikijtookaj ni ueuejtlajtoli.

Kejni kijtojtejkej
kejni kitlalijtejkej ipan intlajtol,
para tojuanti; kiiykuilojtejkej ipan
inamaj ueuentsitsij uan ilamatsitsij,
eliyayaj toueyitatauaj, touajkaapaneuaj.
Intlajtol moijtojtialajtok.
Tlen inijuantij techkauilijtejkej
axkemaj poliuis.
Nojkia axkemaj poliuis tlen
inijuantij kichijtejkej uan tlen
kiiykuilojtokej ipan inamaj.
Intokaj uan innemilis axkemaj
moilkauas, uan ijkinoy mostla,
uiptla axkanaj ixtlamis,
nochipa tikajkokusej tojuantij
tlen tiinikniuaj, tiinkoneuaj,
tlen tiinixuiuj, tlen tijuikaj
ineso uan intlapalis; tikijtosej,
tikinilusej tlen nojuaj
tlachixtokej, tlen nojuaj
ualasej, tlen nojuaj tlakatisej,
tlen nochi maseualmej.

Ueyi tlanauatijketl

Nochi tlanauatiliztli uan tekiuajkayotl monemilia nochi ni tomexko tlali motlatskiltijtok o moneluayotijtok ipan inixkayotipaj nochi tlen Mexko euanij.

Ni tlanauatiliztli uan tekiuejkayotl tlen tomexko tlaltipaktli mochiua ipan eyi tlamantli tlanauatiliztli, yani:

a).- Ankij kichiuaj amatlanauatili uan kimanauiaj totlaltipak, motokajtia Poder Legislativo, kampa tekichiuaj diputados iuaya senadores.

b).- Kampa tekichiu ueyi tlanauatijketl tlen nochi ni tomexko tlali (Presidente de la República Mexicana), motokajtia Poder Ejecutivo.

c) - Kampa mochiua nochi tlamelauakachikaualistli itokaj Poder Judicial. Yaya ni moneki tlanauatlistli tlen tomexko flatskitojka ipan amatlanauatili. Yeka nochi maseualmej uan kaxtiltekamej, timotlepanitasej, timoiknelisej uan timosempaleusej ika se tekitl.

San se tlanauatijkayotl tijuikasej uan tijmanausej para ijkinoy axakaj techpasolos ipan ni tomexko. Yeka moneki ximoyolteejtemo uan ijkinoy kualititstos ika nochi momaseualpoyouaj.

Xikixpoua uan ximoyoltejteemo, teipaj xijyoualtsakua tlajtoltinij tlen nojkia motekiuia ika motlanauatijkauaj tlen mochinanko.

Tlen nochi tlanauatilstli uan tekiuajkayotl monemilia nochi ni tomexko tlali motlatskilijtok o moneluayotijtok ipan inixkayotipaj.

Nochi tlanauatilstli uan tekiuajkayotl tlen tomexko tlaltipaktli mochiua ipan eyi tlamantli tlanauatilstli.

Tlen ueyi tlanauatijketl tlen tomexko motokajtia "ueyi tlajtouani".

Nochi maseualtsitsij uan kaxtiltekamej, timotlepanitasej, timoiknelisej uan timosempaleusej ika se tekittl san se tlanauatijkayotl tijuikasej uan tijmanauisej axakaj techpasolos.

Xikijkulo tlen mochiua.

Tlasentilijtok tlanauatijketl

AMATLAYOLM

Tlakanemilistli

Ijtonemilistli

Ipan kaxtoli itekij meestli enero, kiselijki itekij nepa chinanko tlatilanketl totlanauatijkaj tlen tochinanko

Benito Juárez tlakatki ne Oaxaca, iknotixki, momachtij, uan kuali kiski, kiselijki itekij uan elki se ueyi tlanauatijketl.

Ipan itlamiaj junio tlen ni xiuitl, ualas techpaxaloki toueyi tlanauatijkaj tlen itstok Mexko altepetl.

Kuajtemojtsij tlakatki; Tenochtitlaj ipan 1495, uan ipan 1520 xiuitl elki ueyi Tlajtouani.

Maseualnemilistli

Tlachijchiuali tlen ualaj
Chililijko, Machelaj,
Oxtomal uan Xaltokaj
motalis sansejko ipan se
kali ne Uexotlaj.

Mauiltlistli

Ichpokamej monotskej.
Xochiatipaj uan kiualikakej
kuetlaxololij.

Toro kuauitl ipan tochinanko
konemej kitojtotokaj se
makuayotl tlen kichiujaj
toro, tlen achtoui kitsojuis
teipaj ya kinejnmiltis.

